

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KLAUS-JÜRGEN MATZ

DÜNYA TARİHİNİN EN ÖNEMLİ 1000 OLAYI

ÇİVİ YAZISININ İCADINDAN COVID-19 SALGININA

Runik Bilgi
046

Çeviren: MEHMET YILDIRIM

RUNİK KİTAP

No: 90 | Runik Bilgi Serisi: 46 |

DÜNYA TARİHİNİN EN ÖNEMLİ 1000 OLAYI

Çivi Yazısının İcadından Covid-19 Salgınına

Klaus-Jürgen Matz

ÖZGEÇMİŞİ

Die 1000 Wichtigsten Daten Der Weltgeschichte

CÜNEL YAYIN YÖNETMENİ

Kadir Yılmaz

ÇEVİREN

Mehmet Yıldırım

EDİTÖR

Muhammed Mustafa Albayrak

REDAKSİYON

Dilara Keleş

SON OKUMA

Orhan Genç

KAPAK TASARIM

Şevket Dönmezoglu

SAYFA DÜZENİ

Oğuz Yılmaz

BASIM VE CİLT

Repar Dijital Matbaası

BASKI

Haziran 2021 - 1. Basım

ISBN

978-625-7757-69-0

SERTİFİKA NO

40675

© Verlag C.H.Beck oHG, München 2019

Bu kitabın Türkçe yayım hakları, Verlag C.H.Beck oHG ile yapılan anlaşmayla alınmıştır.

Runik Yayınları, Repar Tasarı
Matbaa ve Reklamcılık
Ticaret Limited Şirketi'nin
tescilli markasıdır.

Mimar Sinan Mah.,
İlhami 'lı Efendi Cad., No:
34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0 (212) 22 48 45

© Bu kitabın tüm hakları saklıdır.
Tanıtım amaçlı, kısa alıntılar dışında
metin ya da Görseller yayıncımızın izni
olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

DÜNYA TARİHİNİN EN ÖNEMLİ 1000 OLAYI
Çivi Yazısının İcadından Covid-19 Salgınına

Klaus-Jürgen Matz

Çeviren: Mehmet Yıldırım

RUNİK
KİTAP

ÖNSÖZ

C. H. Beck Yayınevi'nin teşvikiyle hazırlanan bu kitap, dünya tarihinin önemli olaylarını bugünün ihtiyaçlarına uygun olarak en dar alanda özetleme denemesidir. Burada sadece "yoğunluğu" sebebiyle akla yatkın görünen ama rastgele seçilen 1000 sayısı, kapsam konusunda bizi katı bir sınırlama yapmaya zorladı. Böyle bir girişimin her bakımdan sorunlu olduğu aşikârdır. Önemli olanı daha az önemli olandan ayıran kriterleri düşünmek, aslında öznel bir öneriden daha fazlası değildir. Burada kılavuz olarak sunulan, her şeyden önce gelişmelerin başlangıcını ve sonucunu göstermek ve tarihi süreçlerin ulaştığı zirve ve dip noktalarına işaret etmektir.

Mevcut derlemede doğal olarak ön planda yer alan siyasi tarihteki olayların seçimi, genel zamana uyumluluğu, ilgi ve tercihlere bağımlılığı ve bilhassa derleyicinin bilgileri nasıl ki büyük oranda sübjektif ise, bu durum, insanlık kültürünün gelişmelerini en geniş anlamda belgelediği düşünülen veriler için de geçerlidir. Bunun ötesinde, burada dikkate alınan kültürel eylemlerin çoğu, sıklıkla eski bulgulara dayandıkları ya da tersine sonradan (bazı durumlarda çok daha sonradan) yön verici yapı taşları olarak tanındıkları ve insan hayatı için pratik bir anlam kazandıkları için itiraz edilebilir mahiyettedir.

Hızlı ilerlemeler ve aşırı ayrışma sebebiyle -özellikle doğa bilimlerinde ve teknoloji- 1945 yılından sonraki dönem için siyasi alanın dışında kalan bilgilerin verilmesinden bilinçli olarak neredeyse tamamen vazgeçilmiştir. Böylece yakın dönem, 20. yüzyıl dünya tarihinden bilgiler içerecek şekilde "budandı." Bu esnada uzun ömürlü olabilecek bir seçim yapıp yapılmadığını bize gelecekteki tecrübelerimiz gösterecek.

Bu kitapçık bir bakıma Avrupa merkezlidir. Bunun sebebi, Avrupa medeniyetinin son 500 yıllık süreçte ama özellik-

le Sanayi Devrimi'nden itibaren genel olarak dünyaya yön vermesidir. Aslında son iki asırlık süreçte kendileri tarafından insanlık âleminde çığır açacak bir iddia ortaya koyulamamış olmasına (en azından çoğu durumda) ve ekonominin itici güç olarak Batı dünyasında ve ona bağlı yerlerde kazanmış olduğu mutlakîyetin Batı dışında hiçbir yerde elde edilememiş olmasına rağmen, Avrupa dışı medenîyetlere de ölçülü bir düzeyde yer verilmeye çalışılmıştır.

C.H. Beck Yayınevi'nden Dr. Stefan von der Lahr ve ekibine sorunsuz ve anlayışlı iş birliğinden dolayı -bilhassa görsel seçiminde- teşekkür ederim. Michael Schollenberger'e de düzeltmelerinden dolayı minnettarım.

Nisan 2006
Klaus-Jürgen Matz

6. BASKIYA ÖNSÖZ

Yeni baskı için metin ayrıntılı bir şekilde gözden geçirildi. Bariz hatalar, yanlış anlaşılabilir ifadeler ve belirsizlikler düzeltildi, ayrıca mümkün olduğu kadar yeni bilgiler işlendi. Yeni bir bakış açısı, uzun bir değerlendirmeden sonra, önceki ve şimdiki baskıda yer alan verilerden bazılarının yerine yeni bilgilerin yerleştirilmesine imkân sağladı. Kitap, böylece adına uygun bir şekilde, tam 1000 bilgi içeriyor.

Mart 2019
Klaus-Jürgen Matz

DÜNYA TARİHİNİN EN ÖNEMLİ 1000 OLAYI

MÖ 3100 civarı Kökeni bilinmeyen bir halk olan Sümerler, Mezopotamya'nın güneyinde -Dicle ve Fırat kıyılarında- ilk şehir devletlerini kuruyorlar. Kısa sürede tüm Yakın Doğu'ya yayılan çivi yazısıyla tarihte ilk yazıyı ortaya çıkarıyorlar.

MÖ 3000 öncesi Avrupa'da ve Yakın Doğu'da -muhtemelen birbirinden bağımsız olarak- tekerlek icat ediliyor.

MÖ 3000 civarı Efsanevi firavun Menes'le (Narmer ya da Aha?) aktarılan Mısır Kralları Listesi başlıyor. Mısır, her şeyi yazıyla kayıt altına alan tarihteki ilk büyük devlet. Halkının ahiret inancından dolayı tüm eski kültürlerin günümüze kadar ulaşabilmiş en muhteşem kanıtları burada ortaya çıkıyor.

MÖ 2657 civarı Aralarında Sakkara'nın Basamak piramidi ni yaptıran Zoser'in (MÖ 2640-2620) de yer aldığı III. Hanedan'ın iktidara gelişiyle Mısır'da antik imparatorluk dönemi başlıyor (MÖ 2120'ye kadar).

MÖ 2589 civarı Sneferu (ö. MÖ 2554) Mısır'da diğer firavunların yanında Gize Piramitleri'nin mimarları Keops, Kefren ve Mikerinos'un (MÖ 2554-2564'te hüküm sürüyorlar) mensubu oldukları IV Hanedan'ı kuruyor.

MÖ 2370 civarı Büyük Sargon (ö. MÖ 2316) Mezopotamya'da ilk semitik büyük imparatorluk olan Akad İmparatorluğu'nu kuruyor. Bu imparatorluk MÖ 2190'da Gutiler tarafından yıkılıyor.

Kil tablet üzerinde çivi yazısı (MÖ 2400 civarı).

MÖ 2046 civarı Firavun II. Mentuhotep (XI. Hanedan) Mısır'da başkenti Teb olan orta dönem imparatorluğunu kuruyor; imparatorluk, XII. Hanedan zamanında (MÖ 1976-1794-93) en güçlü dönemini yaşıyor.

MÖ 1850 civarı Mezopotamya'daki eski (Sümerler) öncüllerinden sonra dünya literatüründeki Babilce ilk büyük destan olarak kabul edilen *Gılgamış Destanı* ortaya çıkıyor. Fakat on iki tabletlik destan şeklini ancak MÖ ikinci binyılın son çeyreğinde alıyor.

MÖ 1813 ("kısa" kronoloji yaklaşımına göre MÖ 1749) I. Şamşı-Adad (ö. MÖ 1781 ya da 1717) yönetime geliyor. Kendisi merkezi Mezopotamya'nın kuzeyinde yer alan Asur İmparatorluğu'nun kurucusu olarak biliniyor.

MÖ 1792 ("kısa" kronoloji yaklaşımına göre MÖ 1728) Hammurabi -özellikle 1902'de bulunan *Hammurabi Kanunları* ile tanınan- yönetime geliyor. Onun hükümdarlığı altında (MÖ 1750 ya da MÖ 1686'ya kadar) antik Babil İmparatorluğu Orta Mezopotamya'daki merkeziyle gücünün doruğuna ulaşıyor.

MÖ 1766 Çin'de daha sonra yerleşen bir geleneğe göre, arkeolojik olarak doğrulanabilen ilk hanedanın (Şang) MÖ 1122'ye kadar süren iktidarı başlıyor. Şang Hanedanı zamanında ilk Çin yazısı ortaya çıkıyor.

MÖ 1650 civarı Savaş arabalarında ilk kez telli tekerlek kullanan "Büyük Hiksoslar"ın istilasıyla Mısır'daki orta dönem imparatorluğu sona eriyor.

MÖ 1550 Firavun Ahmose (ö. MÖ 1525) XVIII. Hanedan'ın kurucusu, Mısır tarihinin en önemli hanedanı, yeni imparatorluğu kuruyor.

MÖ 1468 Mısır firavunu III. Tutmasis (MÖ 1479-1425), Megiddo'da Mitanni kralı ve Suriyeli muktedirlerin oluşturduğu ittifakı yeniyor ve bunun devamında MÖ 12. yüzyılın sonlarına kadar Mısır'ın etkisi altında kalacak Suriye, Filistin ve Mâverâ-i Ürdün'ü hâkimiyeti altına alıyor.

MÖ 1400 civarı Girit üzerindeki Minas kültürü -Avrupa'da yazıyı temel alan en eski kültür- bilinmeyen sebeplerden sona eriyor. Knossos yok oluyor.

MÖ 1351 Firavun IV Amenofis (ö. MÖ 1334), Nefertiti'nin eşi, Mısır'da tahta çıkıyor. Geçici olarak güneşle simgelenen tek bir imparatorluk tanrısına (Aton) tapınılması kararını alıyor.

MÖ 1323 Genç Firavun (1333'ten itibaren) Tutankamon ölüyor. Mezarı ancak 1922'de neredeyse zarar görmemiş halde (bu şekilde mezarı korunabilmiş tek Mısır hükümdarı) Britanyalı Arkeolog Howard Carter tarafından bulunuyor.

MÖ 1279 Firavun II. Ramses (ö. MÖ 1213), en büyük Mısır hükümdarı, iktidara geliyor.

MÖ 1250 sonrası Musa (Mısır dilinde Mose) halkını Mısır'dan çıkarıyor, Sina Dağı'nda vahiy alıyor ve ölmeden önce vaat edilmiş topraklar, Nebo Dağı üzerinden kendisine gösteriliyor.

MÖ 1200 civarı Milattan önceki 18. yüzyıldan beri varlığını sürdüren Küçük Asya'daki Hitit İmparatorluğu, Deniz Kavimleri saldırılarına yenik düşüyor.

MÖ 1200 civarı Fenikeliler harflerden bir araya gelen yeni bir yazı şekli keşfediyorlar.

MÖ 1100 civarı Peloponnes üzerindeki Miken uygarlığı, muhtemelen Dorların ülkeye yaptıkları yoğun göçler sonucu sona eriyor.

MÖ 1070 XI. Ramses ile birlikte Mısır'daki yeni imparatorluk sona eriyor. Bunu takiben ülke devletçiklere bölünüyor.

MÖ 1004 civarı Davut Peygamber (ö. MÖ 965) Yahudi halkının ilk devleti olan İsrail Krallığı'nı kuruyor.

Yalancı mermerden/ustuka kafa (Ekmaton) yapılan (MÖ 1350 civarı)
Mısır firavunu IV Amenhotep.

MÖ 926 Kral Süleyman Peygamber'in (MÖ 964'ten itibaren) ölümünden sonra İsrail Krallığı kuzeyde İsrail Devleti (başkent Samara; ilk kral I. Jerobeam) ve güneyde Yehuda Devleti (başkent Kudüs; ilk kral Rehav'am) olarak parçalanıyor.

MÖ 814-813 Bu yıl, sonradan ortaya çıkan bir geleneğe göre, Kartaca'nın Fenikelilerce kuruluşunun tarihi olarak belirleniyor.

MÖ 800-750 civarı Yunanistan'da Fenike alfabesinden, sonradan tüm Avrupa yazılarının temeli olan Avrupa'nın ilk harfli yazısı oluşturuluyor. Yaklaşık bu zamanlar Homeros'a atfedilen *İlyada* ve *Odesa* ile Avrupa'nın günümüze kadar ulaşan ilk epik şiirleri ortaya çıkıyor.

MÖ 776 Dört yılda bir yapılan ve siyaseten parçalanmış Yunan kültürünün birliği fikrine belirleyici katkı sağlayan olimpiyat oyunlarının başlangıcı. Bu oyunlar son kez MS 393'te yapılıyor.

MÖ 753 Marcus Terentius Varro (ö. MÖ 27) tarafından oluşturulan geleneğe göre bu yıl içinde Roma kuruluyor. Anlaşıldığına göre şehir ilk başlarda Etrüsk kökenli krallar tarafından yönetiliyor.

MÖ 722 Asurlular, Kral Hoşea (MÖ 731'den itibaren) idaresindeki kuzey Yahudi devleti İsrail'i ortadan kaldırıyorlar.

MÖ 612 Nabopolassar (MÖ 626-605) Yeni Babil İmparatorluğu'nun kurucusu, Asur başkenti Ninova'yı ele geçiriyor. Çok geçmeden Asur İmparatorluğu sona eriyor (MÖ 609).

MÖ 600 civarı Lidya'da madeni para basılmaya başlanıyor; bu yeni teknoloji, oradan Küçük Asya'nın batı kıyılarındaki Yunan kolonilerine, daha sonra tüm Akdeniz bölgesine yayılıyor.

MÖ 595 Firavun (MÖ 610'dan itibaren) II. Neko (XXVI. Hanedan) ölüyor. II. Neko, Fenikeli denizcilerin Kızıldeniz'den yola çıkarak ilk kez Afrika'nın etrafını dolaşmalarına önayak olan ve Nil Nehri'nden Kızıldeniz'e ilk kanalı açtıran firavun olarak kabul edilir.

MÖ 587 Yeni Babil Kralı II. Nebukadnezar (MÖ 605-562) Sıdkıya yönetimindeki (MÖ 597'den itibaren) Güney Yahudi devletini ele geçiriyor ve ülkenin üst sınıfını Mezopotamya'ya göç ettiriyor.

MÖ 547 Kral Büyük Kiros (MÖ 559-530 civarı), Büyük Pers İmparatorluğu'nun kurucusu, Lidya Kralı Kroisos'u (yaklaşık MÖ 560'tan itibaren) yeniyor ve ülkesini imparatorluğuna katıyor. Bunu takiben Küçük Asya'nın batı kıyılarında yer alan Yunan kolonileri de Pers egemenliği altına giriyorlar.

MÖ 539 Pers Kralı Büyük Kiros (MÖ 559-530 civarı) Babil İmparatorluğu'nu ortadan kaldırıyor. Babil'e götürülen Yahudilerin eve dönmelerine izin veriyor. Bunun üzerine Kudüs'te ikinci tapınak inşa ediliyor (MÖ 515).

MÖ 525 Pers Kralı Kambises (MÖ 529-522) Mısır'ı imparatorluğuna katıyor. Böylece Mısır'ın ihtişamlı varlığı sona eriyor.

MÖ 525 civarı Filozof Sisamlı Pisagor geometride, astronomide ve müzikte (kendisine sonradan mâl edilen) teoriler geliştiriyor.

MÖ 510 Son kralı Lucius Tarquinius Suberbus'un düşmesinden sonra Roma rivayete göre cumhuriyete dönüşüyor.

MÖ 507 Kleisthenes'in anayasa reformuyla Atina'da halk yönetiminin (demokrasi) gelişimi başlıyor.

MÖ 490 Atinalılar Yunanistan'a ilerleyen Pers Kralı Büyük Darius'un (MÖ 522-486) ordusunu Maratodon'da yeniyorlar.

MÖ 480 civarı Buda (Sanskritçe: "Aydınlanmış", Siddharta Gautama), Hint din kurucusu, ölüyor. Onun öğretilerinden Asya'nın misyonerlik yapan tek dini gelişiyor. Yayılması Hint medeniyeti alanıyla (Güneydoğu Asya dâhil) sınırlı kalmıyor, Çin ve onun kültürel etkisi altındaki dünyada (Kore, Japonya, Vietnam, Tibet) devam ediyor. O da daha yeni dönemde ortaya çıkan misyon dinleri gibi (Hristiyanlık ve İslam) çok geçmeden birbirleriyle acımasızca savaşan sayısız dallara bölünüyor. Bunların arasındaki ana dallar Theraada yahut Hinayana ("Küçük Taşıt") ve popüler Mahayana Budizmi ("Büyük Taşıt").

Buda'nın doğuşu; temsili bronz figür, altın kaplama, erken 19. yüzyıl.

MÖ 480/479 Salamis (denizde) ve Plataiai'deki (karada) çift zaferle Yunanlar Perslerin büyük imparatoru Serhas'a (MÖ 486-465) karşı özgürlüklerini savunuyorlar.

MÖ 479 Çinli filozof Konfüçyüs ölüyor. Öğretileri ancak ölümünden uzun süre sonra Çin'de ve diğer Doğu Asya imparatorluklarında devlet doktrinine dönüşüyor. Konfüçyanizm, ata kültü, bireyin topluma kazandırılması, verimlilik ve görev bilincinin ana değerler olduğu, içinde bulunulan zamanla ilişkilendirilen, kişiselleştirilmiş bir ahlak anlayışı ortaya koyuyor. Konfüçyanizm, Doğu Asya'nın Sanayi Devrimi'ne kadar dünyanın tüm diğer medeniyetlerinin karşısında koruyabildiği ilerlemenin ve aynı zamanda günümüzde başlayan bölgenin yeniden dirilişinin ahlaki temelini teşkil ediyor.

Filozof Konfüçyüs, sonradan boyanmış Japon ahşap gravürü.

MÖ 472 Klasik tragedyanın yaratıcısı Atinalı şair Eshilos'un *Persler* eserinin ilk gösterimi yapılıyor.

MÖ 447 Atina'nın Akropolis'i üzerinde 438'de tamamlanan ve stil yaratan bir etkisi olan Partenon'un (bakire Tanrıça Athena Partenon'un tapınağı) yapımına başlanıyor.

MÖ 444 Cicero'nun "tarih yazımının babası" dediği Halkarnaslı Herodot, Atina kolonisi Thuri'de yaptığı uzun seyahatlerden sonra Aşağı İtalya'ya yerleşiyor.

MÖ 431 Atinalı Tukididis, savaşın başladığı yılda, Peloponezlıların ve Atinalıların savaşı üzerine yazdığı "objektif" siyasi tarih yazımının ilk örneği olan eserine başlıyor.

MÖ 425 Atina'da Akharnialılar ile Aristophanes'in günümüze ulaşan ilk komedyasının gösterimi yapılıyor.

MÖ 420 civarı Antik Çağ'ın en ünlü hekimi Koslu Hipokrat'ın etkisi doruğa ulaşıyor. Kendisi bilimsel tıbbın kurucusu olarak kabul ediliyor.

MÖ 404 MÖ 431'den berisüren Peloponez Savaşı, kara gücü Sparta'nın o zamana kadar denizlerin hâkimi olan Atina'ya karşı kesin zaferiyle bitiyor.

MÖ 396 Rakip Etrüsk şehri Veii'nin ele geçirilip yıkılmasıyla Roma'nın yayılması başlıyor.

MÖ 386 MÖ 339'da idam edilen Sokrates'in öğrencisi Platon (MÖ 428/427-348/347), Atina'da kahraman Akademos'un mezarının yakınında bir felsefe okulu kuruyor (Akademi). Bu okul ancak MS 529'da imparator Justinian tarafından kapatılıyor.

MÖ 342 Aristoteles (MÖ 384-322), Platon'un Akademi'sinin öğrencisi, Yakın Çağ'a kadar tüm zamanların en etkili filozofu, Makedonya veliaht prensi İskender'in öğretmeni oluyor.

MÖ 338 Makedonların kralı II. Filip (MÖ 359-336/335) Heroneya yakınlarındaki zaferi ile Yunan şehir devletlerinin bağımsızlığına son veriyor.

MÖ 333 Büyük İskender (d. MÖ 356), İssos'da Perslere karşı galibiyetiyle ilk büyük zaferini elde ediyor.

MÖ 332 Makedonların kralı Büyük İskender (MÖ 336-323), Mısır'ı fethediyor ve orada en önemli şehir olarak İskenderiye'yi kuruyor.

MÖ 330 Makedonların kralı Büyük İskender, büyük Pers kralına karşı Gaugamala yakınlarında (MÖ 331) elde ettiği yeni bir zaferin ardından, Perslerin yerleşim yerleri Susa, Ekbatana ve Persepolis'i fethederek Pers İmparatorluğu'nu

ortadan kaldırıyor ve “Asya’nın kralı” oluyor. Böylece Yunan kültür alanını, Yakın Doğu’yu da içine alacak şekilde genişletiyor.

MÖ 326 Makedonların kralı Büyük İskender, çıktığı seferde Hindistan’a kadar ilerliyor ama kendi ordusu tarafından geri dönmeye zorlanıyor.

MÖ 323 Makedonların kralı Büyük İskender (MÖ 336’dan itibaren), Babil’de ölüyor. İmparatorluğu, ölümünden sonra peşinden gelen akraba ve yakın arkadaşları olan Diadohların iç çekişmeleri sonucu parçalanıyor. Fakat Yunan kültürünün etkisi buna rağmen tüm Doğu Akdeniz bölgesinde yoğunlaşıyor (Helenizm).

Büyük İskender’i Perslere karşı İsos Savaşı’nda gösteren imparatorluk döneminden mozaik resim.

MÖ 312 Romalılar, askeri strateji gereği Roma’dan Campania’daki Capua’ya ilk yollarını (Appian Yolu) yapıyorlar. Bu yol, sonradan Benevento üzerinden Brindisi’ye kadar uzatılacaktır.

MÖ 305 Büyük İskender’in ardından, muzaffer olan iki Diadokun kral unvanı almasıyla, Mısır’da Ptolemaios Krallığı (MÖ 30’a kadar) ve Suriye ile Mezopotamya’da Seleukos Krallığı (MÖ 64’e kadar) ortaya çıkıyor.

MÖ 300 civarı Geometri üzerine Yakın Çağ’a kadar belirleyici olan ders kitabının yazarı matematikçi Öklid, birkaç

yıl sonra Antik Çağ'ın en ünlü kütüphanesinin kurulacağı İskenderiye'de ders veriyor.

MÖ 285 Rodos Limanı'nın girişinin üstüne Güneş Tanrısı'nın bronzdan bir heykeli dikiliyor. Bu heykel, Rodos'un dev heykeli olarak Gize Piramitleri'nin, Babil'in Asma Bahçeleri'nin, Efes'teki Artemis Tapınağı'nın, Olimpos'taki Zeus Heykeli'nin, Halikarnas Mozolesi'nin ve İskenderiye Feneri'nin yanında dünyanın Antik Çağ'a ait yedi harika-sından biri olarak kabul edilir.

MÖ 268 civarı Büyük Asoka (ö. MÖ 232 civarı) tahta çıkıyor. Onun yönetimindeki Chandragupta Maurya (MÖ 320-290 civarı) tarafından kurulan ve başkenti Pataliputra (Patna) olan ilk büyük Hint İmparatorluğu -en uç güneye kadar tüm Hint Yarımadası'nı kapsıyor- gücünün doruğuna ulaşıyor. Devlet dini ise Budizm'di.

MÖ 264 Sicilya'daki çatışmalar Roma ve Kartaca arasında yapılan I. Pön Savaşı'na yol açıyor (MÖ 241'e kadar).

MÖ 248 civarı Yerkürenin ölçümü üzerine bir yazı kaleme alan ve dünyanın küre şeklinde olduğu öğretisini ilk kez dile getiren Eratosthenes, İskenderiye Kütüphanesi'nin yöneticiliğine getiriliyor.

MÖ 241 Romalılar, Kartaca donanmasını Agatos Adaları civarında kesin olarak mağlup ederek MÖ 264'ten beri süren I. Pön Savaşı'nı bitiriyorlar. Sicilya'yla (Syrakus bölgesi hariç) ilk eyaletlerini elde ediyorlar. MÖ 238'de Sardinya ve Korsika da Roma'nın oluyor.

MÖ 238 civarı I. Arşak (ö. MÖ 217), MÖ 129'dan itibaren Mezopotamya'yı da içine alacak, Arşak Hanedanı'nın yönetimindeki Part İmparatorluğu'nu kuruyor. Bu imparatorluk yüzyıllar boyunca Roma'nın en güçlü rakibi oluyor.

MÖ 221 Qin (Çin) Hanedanı'nın kurucusu Çin Şi Huang (ö. MÖ 210), yeni imparator unvanını alarak tüm Çin'i birleştiren ilk hükümdar oluyor. Böylece dünya tarihinde önemli ölçüde kesintiye uğramadan günümüze kadar varlığını sürdürebilen tek imparatorluğun geleneğini başlatıyor. Sikke-leri, ölçüleri ve yazıyı standartlaştırıyor; Xianyang ile sağlam bir başkent kuruyor. 7500 kil figüründen oluşan ünlü orduyu da içeren mezarı ancak 1974-1976'da açılıyor.

İmparator Çin Şi Huang'ın mozolesinden bir heykel.

MÖ 218 Roma ve Kartaca arasındaki II. Pön Savaşı başlıyor (MÖ 201'e kadar). Kartacalı komutan Hanibal (MÖ 247/246-183) İspanya'dan gelip Alpler'i savaş filleriyle birlikte aşarak Trebbia Nehri kıyısında Roma ordusuna karşı ilk zaferini elde ediyor.

MÖ 216 Kartacalı komutan Hanibal, Roma ordusunu Puglia'da yer alan Cannae yakınlarında yeniyor. Bu, o ana kadar Roma tarihinin en ağır (deyimleşmiş) yenilgisiydi.

MÖ 212 Tüm Sicilya'yı egemenlikleri altında birleştiren Romalılar, Syrakus'u fethediyor. Ünlü matematikçi Arşimed bu savaşta ölüyor.

MÖ 202 Gaozu (ö. MÖ 195), Çin'i kısa bir kesintiyle MS 220'ye kadar yöneten Han Hanedanı'nı kuruyor (başkent Çangan). Bu dönem içerisinde Çin halkının kimliği oluşuyor (Han Çinlileri).

MÖ 201 Komutanları Scipio'nun (ö. MÖ 183) Zama yakınlarındaki galibiyetinden (MÖ 202) sonra Romalılar, II. Pön Savaşı'nı (MÖ 218'den itibaren) zaferle bitiriyorlar. Bununla birlikte, büyük devlet statüsünü kaybeden Kartaca, donan-

masını teslim etmek ve İber Yarımadası'ndaki tüm yerlerini terk etmek zorunda kalıyor.

MÖ 197 Romalılar İber Yarımadası'nda iki eyalet oluşturuyorlar. Bunun sonucunda bölge etkin bir şekilde Romalılaştırılıyor. İspanya ve Portekiz'in Romalı karakterine bürünmesi de bu şekilde gerçekleşiyor.

MÖ 168 Romalılar son Makedon kralı (MÖ 179'dan beri) Perseus'u Pydna'da yeniyorlar. İmparatorluğu dağıtılıyor; MÖ 146'ya kadar tüm Yunanistan (geçici olarak Sparta ve Teselya hariç) Roma İmparatorluğu'na bağlanıyor.

MÖ 146 III. Pön Savaşı'nın sonunda (MÖ 149'dan itibaren) Kartaca tamamen yeniliyor. Romalılar şehri yok edip eski Kartaca toprağında yüzyıllarca imparatorluğun tahıl ambarı olan Afrika eyaletini kuruyorlar.

MÖ 133 Romalılar, İber Yarımadası'nın iç kesimlerini ele geçirerek MÖ 129'da Asya Eyaleti'nin kurulduğu Pergamon Krallığı'nı elde ediyorlar.

MÖ 111 Han imparatoru Wu Di (MÖ 141-87) yönetimindeki Çin, Kanton'u ele geçirerek Güney Çin Denizi'ne kadar genişliyor. Hatta MÖ 109'da Kore vergiye tabi tutuluyor.

MÖ 104 Kudüs'ün başrahibi kral unvanı alıyor. Böylece yeni bir Yahudi devleti ortaya çıkıyor.

MÖ 104-100 Kimberlere ve Tötonlara karşı galibiyet elde eden Marius (MÖ 156-86), konsül olarak Roma İmparatorluğu'nda temel bir ordu reformu gerçekleştiriyor. Halkın askerlik yapma zorunluluğu daimi profesyonel bir ordu lehine kaldırılıyor.

MÖ 100 civarı Akdeniz dünyası ve Asya (Hindistan ve Çin) arasındaki ticaret güçlü bir şekilde yoğunlaşıyor. Avrupa'nın takasta sunabileceği hemen hiçbir ürün olmadığı için, MS 18. yüzyıla kadar buradan kıymetli metaller devamlı Asya'ya akıyor.

MÖ 64/63 Pompey (MÖ 106-48) yönetimindeki Romalılar Seleukos İmparatorluğu'nun kalıntılarını fethediyor ve Yahudi devleti üzerinde hamilik kurup, Yahudi devletini Syria (Suriye) eyaleti olarak egemenliği altına alıyor. Böylece Romalılar, Yahudi devleti üzerinde hamilik kuruyorlar ve

kendi hükümdarlıkları altında bir Akdeniz dünyası inşa ediyorlar.

MÖ 51 Jül Sezar, uzun bir savaşın sonunda (MÖ 58'den itibaren) tüm Galya'yı kesin bir şekilde boyunduruk altına alıp Roma İmparatorluğu'na katıyor. Böylece gelecekteki Fransa'nın Roman karakteri şekillenmeye başlıyor.

MÖ 45 Jül Sezar, cumhuriyetçi rakiplerine karşı Pharsalos'da (MÖ 48), Thapsus'da (MÖ 46) ve Munda'da (MÖ 45) elde ettiği birçok zaferden sonra yaşam boyu hükümdar olarak Roma İmparatorluğu'nda monarşiyi fiilen kuruyor. Güneş yılını temel alarak köklü bir takvim reformu yapıyor (Jülyen Takvimi).

MÖ 44 Jül Sezar (d. MÖ 100) senatoda Roma'daki diktatör hükümdarlığının karşıtları tarafından (Roma takviminde) 15 Mart'ta öldürülüyor.

Roma sikkesi üzerinde Gaius Jül Sezar resmi (bronz).

MÖ 42 Sezar'ın varisleri Marcus Antonius ve Gaius Julius Octavianus, Trakya'daki Philippi'de Sezar'ın katilleri Brutus ve Cassius'u yeniyorlar.

MÖ 30 Octavianus, Actium'da (MÖ 31) Marcus Antonius ve Kraliçe Kleopatra'nın Mısır donanmasına karşı bir deniz zaferinden sonra İskenderiye'ye giriyor. Bununla birlikte Roma İmparatorluğu'nda iç savaşlar çağı kapanıyor. Octavian (ö. MS 14) tek hükümdar oluyor.

MÖ 27 Senato, Octavianus'a (ö. MS 14) Augustus unvanını veriyor. O andan itibaren Roma İmparatorluğu ilk defa cumhuriyetin dış biçimi korunsa da üstü kapalı olarak bir monarşi karakterini alıyor.

MÖ 19 Romalı şair Vergilius (d. MÖ 70) ölüyor. Arkasında başka eserlerinin yanı sıra, MÖ 29'dan itibaren kaleme aldığı *Aeneis*'i -çoğunlukla antik şiir sanatının temel alındığı, Romalıların geleneklerini canlı tutan kahramanlık destanı- bırakıyor.

MÖ 8 Romalı şair Horatius (d. MÖ 65) ölüyor. Horatius'un eseri Roma edebiyatında bir zirve oluşturuyor.

MÖ 8 Önemli Romalı şair Ovidius (d. MÖ 43-MS 17/18; eserlerinden biri *Aşk Sanatı*) bilinmeyen sebeplerden dolayı Augustus (30/27 MÖ- MS 14) tarafından Karadeniz kıyısına sürülüyor.

MÖ 9 Teutoburg Ormanı'ndaki belirleyici savaş: Arminius komutasındaki Germaenler üç Roma ordusunu (yaklaşık 15.000 kişi) imha ediyorlar. Bunun üzerine Roma daha önce Elbe kıyılarına kadar ilerlettiği yayılcılığını durduruyor. Bundan sonra Germanya'nın açık ara en büyük bölümü imparatorluğun dışında kalıyor ve hiçbir zaman Romalılaştırılmıyor.

Augustus'un (MÖ 30-20 civarı) mermer heykeli.

14 İmparator Augustus'un (MÖ 30-27'den itibaren) ölümünden sonra da Roma İmparatorluğu'nun yönetim biçimi monarşi olarak devam ediyor. Onun halefi olarak tahta Tiberius (ö. 37) geçiyor.

25 civarı Romalı mimar Vitruvius'un MÖ 30'dan önce yazıldığı tahmin edilen temel eseri yayımlanıyor. Eser daha sonra da bilhassa Rönesans Dönemi'nde önemli ölçüde etkisini koruyor.

30 civarı Nasıralı İsa, Kudüs'te Mesih olarak (Yunanca Christos) Roma Valisi Pontius Pilatus tarafından çarmıha gerilerek idam ediliyor. Yeniden dirilişe inanarak Yahudilik içinde özel bir grup oluşturan taraftarları, çok geçmeden kanlı bir zulme uğrayacaklar.

43 Roma imparatoru Cladius (41-54) emrindeki dört lejyonla Britanya'nın güneyini fethediyor ve takip eden yıl içinde orada bir eyalet oluşturuyor.

Yaklaşık 50'den itibaren Havari Pavlus Doğu Akdeniz bölgesinde gerçekleştirdiği çok sayıda seyahatte misyonerlik yapıyor. Böylece Hristiyanlığın tebliği dini olma geleneğinin temellerini oluşturuyor. Pavlus, Yahudiliğin ana öğretilerini yadsıyıp, Hristiyanlığı -Yunan- paganizmine açarak, marjinal bir Yahudi tarikatının bir dünya dini haline gelmesine önayak oluyor.

63-67 İsa'nın talebesi ve Roma'daki Hristiyan cemaatinin ilk önderi (ileride papalar onun halefi olarak seçilecekler) Havari Petrus ve Havari Pavlus, Roma'da Hristiyanlara karşı İmparator Nero (54-68) döneminde uygulanan ilk büyük zulüm esnasında idam ediliyorlar.

68-69 İntihar eden İmparator Nero (54-68) ile birlikte Julius ve Augustus'un soyu sona eriyor. Nero'nun ardı sıra içinde birçok askeri komutanın peş peşe tahta çıktığı Dört İmparator Yılı geliyor. Sonunda Flavius soyundan Vespasianus (69-79) hepsine üstünlük sağlıyor.

"Mesih Pilatus'un karşısında."

Hildesheim St. Marien Katedrali'nin Bronz kapısı (1010-1015).

70 İmparator Vespasianus'un oğlu Titus (79-81), Kudüs'ü fethediyor ve tapınağı yıktırıyor. Son Yahudi direnişi de 73'te Masarada'yı savunanların intihar etmelerinin ardından kırılıyor.

70 sonrası Roma'da Flavian Amfitiyatrosu ve Titus'un Zafer Kemerini ortaya çıkıyor.

70 sonrası Markos, kendi İncil'inde İsa'nın hayatını tasvir ediyor. Onu Matta İncili (75 ve 90 arası), Luka İncili (80 ve 90 arası) ve Yuhanna İncili (125 civarı) takip ediyor.

79 Vezüv Yanardağı'nın patlaması sonucu Pompei, Herculaneum ve Stabiae şehirleri küllere gömülüyorlar. Daha sonra buralarda yapılan kazılar (1745'ten ve sistematik olarak 1860'dan itibaren) modern arkeolojinin başlangıç noktasını belirliyor.

90 Vespasianus'un oğlu İmparator Domitianus (81-96), Germany'nın Roma'ya ait kısmını korumak için Ren'in sol kıyısından Wetterau'nun kuzeyi üzerinden Main'a ve oradan Odenwald'ın içinden Neckar'a uzanan tahkim edilmiş bir sınır oluşturuyor. Bu sınır tahkimatı daha sonra (145 civarı) Saalburg-Miltenberg-Osterburken-Lorch çizgisine kadar ileriye kaydırılıyor.

96 Nerva'nın (96-98) senato tarafından seçilmesiyle Roma İmparatorluğu'nda evlat edinilen imparatorlar dönemi başlıyor. Bu süreçte çocuksuz kralların veliaht sıkıntısı evlat edinilerek aşıyor.

105 civarı Çin'de kâğıt icat ediliyor. Araplar bu yeni yazı malzemesini 8. yüzyılda kullanmaya başlıyorlar. Kâğıt üretimi Avrupa'da ancak 13. yüzyılda yaygınlaşıyor.

Lav selinden kaçamamış bir Pompei sakini (MS 79).

106 Roma, Nebati Krallığı'nı "Provincia Arabia" adıyla egemenliği altına alıyor. Başkent Petra'dan Bosna'ya taşıyor.

107 Roma, Tuna'nın kuzeyindeki Dacia Krallığı'nı egemenliği altına alıyor. Bu durum onların etkili bir şekilde Romalılaşmasına yol açıyor. Bugünkü Romanya'nın dili bunun ispatıdır.

109 Önemli Romalı tarihçi Tacitus eseri *Germania*'yı Flaviuslar dönemini tasvir ederek bitiriyor.

117 İmparator Marcus Ulpius Nerva Traianus (98'den itibaren) ölürken, Roma İmparatorluğu Ermenistan (114) ve Mezopotamya'nın ele geçirilmesinden (115) sonra en geniş sınırlarına ulaşıyor. Traianus'un halefi, Roma'daki Kutsal Melek Kalesi'ni (Castel San't Angelo) ve Tivoli'deki Hadrian Villası'nı (Villa Adriana) yaptıran seyüzyılah İmparator Hadrianus (ö. 138) oluyor.

120 civarı Suetonius, Orta Çağ'ın içine kadar sürecektir güçlü bir etki meydana getiren ve zihnimize oluşan Roma İmparatorluğu dönemine ait görüntüyü önemli ölçüde şekillendirmeye devam eden eseri *On İki Caeasar'ın Yaşamı*'nı yazıyor.

127 Britanya'nın kuzeyinde Kaledonyalılara karşı savunma için Solway-Tyne çizgisinde yapımına 122'de başlanan Hadrian Duvarı bitiriliyor.

135 Yeni bir isyanın ardından (132'den itibaren) Yahudi direnci Romalılar tarafından nihai olarak kırılıyor. Yahudiler 638'de Arapların fethine kadar ayak basmaları yasaklanan Kudüs'ten kovulup diasporaya gidiyorlar.

170 civarı Roma'da İmparator Marcus Aurelius'un at üzerinde bir heykeli dikiliyor. Heykel ileride Yeni Çağ Avrupa'sında benzer heykellere örnek teşkil ediyor.

180 İmparator Marcus Aurelius'un ölümünden sonra yerine oğlu Commodus (ö. 192) geçiyor. Böylece evlat edinme prensibinden vazgeçiliyor ve evlatlık imparator geleneği sona eriyor.

192/193 İmparator Commodus'un katlinden sonra (180'den itibaren) Roma İmparatorluğu'nda ikinci bir dört imparator yılı başlıyor. Daha sonra Septimius Severus (ö. 211) üstünlük sağlıyor.

199 Antik Çağ'ın son üstün yetenekli hekimi Galen Roma'da ölüyor.

200 sonrası Bir kraliyet hanedanının oluşturulmasıyla Tikal'de (Guatemala) Maya kültürünün klasik çağı başlıyor. Devamında farklı hanedanlar bunların arasında 360'dan itibaren Copan'da (Honduras), 390'dan itibaren de Palenque'de (Chiapas, Meksika) hüküm sürüyorlar.

212 İmparator Caracalla (211-217) "Constitutio Antoniniana" ile eyaletlerde yaşayan tüm hür insanlara Roma vatandaşlığı veriyor. Böylece Roma İmparatorluğu bir hukuk birliğine dönüşüyor ve İtalya'nın o ana kadar sahip olduğu ayrıcalık ortadan kalkıyor.

220 Çin'de Han Hanedanı düşürülüyor. İmparatorluk yüzyıllarca birbirleriyle acımasızca mücadele edecek devletçiklere bölünüyor. Fakat aynı zamanda imparatorluğun birliği fikri korunuyor.

224 Sasanilerin Arsakidleri mağlup etmesiyle Part İmparatorluğu yıkılıyor. Yeni Sasani İmparatorluğu ile birlikte Roma'nın karşısında daha güçlü bir rakip çıkıyor.

235 İmparator Alexander Severus'un (222'den itibaren) katledilmesiyle birlikte Roma İmparatorluğu'nda, sadece ordunun karar verdiği asker imparatorlar dönemi başlıyor. Bu dönem imparatorlukta mali yönden erimeye, ekonomik çöküşe ve ruhsal-kültürel bitkinliğe yol açıyor.

249 Roma İmparatoru Decius (249-251), imparatorluk içindeki Hristiyanlara ilk kez sistematik şekilde zulmediyor.

259 Franklar, Galya'ya ve İber Yarımadası'na giriyorlar.

270 Mısırlı Aziz Antonius çölde inzivaya çekiliyor. Çileli ve dünyaya sırtını dönmüş yaşam tarzından dolayı, keşişlik geleneğinin kurucusu olarak kabul ediliyor.

274 Roma imparatoru Aurelianus (270-275), Güneş Tanrısı Kültü'nü yürürlüğe koyuyor. Onun doğum günü olarak 25 Aralık kararlaştırılıyor. İmparator Konstantin, bu günün 333'te İsa'nın doğum günü, dolayısıyla Noel günü olmasına karar veriyor.

284 İmparator Diocletianus'un iktidara gelmesiyle (305'e kadar) Roma İmparatorluğu'nda asker imparatorlar döne-

mi kapanıyor. Yeni imparator, imparatorluğu sağlamlaştıran köklü reformlar yapıyor. 293'te oluşturduğu tetrarşiye dayalı yeni düzenle (doğu ve batıda birer imparator ve onlara da vekil ve veliaht olarak birer Augustus) imparatorluğu gelecekteki bölünmeye hazırlıyor.

301 Ermenistan'da Hristiyanlığın kabulüyle tarihin en eski (Hristiyan) ulusal kilisesi ortaya çıkıyor.

312 Milvian Köprüsü Savaşı'nda Büyük Konstantin (306'dan itibaren Sezar, 308'den itibaren Augustus) Batı Roma İmparatorluğu'ndaki rakibi Maxentius'u yeniyor. Muharebeden önce kendisine görünen bir haç, onu Hristiyanların tanrısının üstünlüğüne ikna ediyor.

314 Hristiyanlara 313'te zaten dini özgürlük tanıyan Büyük Konstantin (306-337), Roma'da ilk Hristiyan bazilikasını (Lateran Kilisesi) yaptırıyor; bu bazilika gelecekteki kilise yapımları için bir örnek teşkil ediyor.

321 Büyük Konstantin (306-337), pazar gününü Roma İmparatorluğu'ndaki herkes için dinlenme günü ilan ediyor.

324 Büyük Konstantin (306-337), Doğu İmparatoru Licinius'a karşı elde ettiği, kendisini Roma İmparatorluğu'nun tek hükümdarı yapan zaferden sonra, eski Bizans'ın yerine yeni bir başkentin yapılmasını emrediyor. 330'da törenle açılan şehir onun adını taşıyor: Konstantinopolis.

325 Birinci İznik Konsili'nde Arius ve İskenderiyeli Athanasius arasındaki Hristolojik anlaşmazlık karara bağlanıyor. Athanasius'un, İsa'nın tanrıyla eşit olduğu anlayışı, Ariusçuların tanrıya benzerlik öğretisine galip geliyor ve kilise dogması olarak yüceltiliyor.

326 Büyük Konstantin'in annesi Helena, Kudüs'e bir hac ziyareti gerçekleştiriyor. Orada Kutsal Haç'ı arayıp buluyor ve Kutsal Kabir Kilisesi'nin yapılması talimatını veriyor.

330 sonrası Kral Ezana yönetimindeki Etiyopya'da Aksum Krallığı gücünün zirvesine ulaşıyor. Aynı zamanda Hristiyanlık (Kıpti) burada kendisini kabul ettiriyor.

337 İmparator Büyük Konstantin Nikomedia'da ölüyor. Ölüm döşeginde vaftiz olmayı kabul ediyor. Roma İmparatorluğu üç oğlu arasında pay ediliyor.

350 civarı Ulfilas, Gotların Arian piskoposu, İncil'i Got diline tercüme ediyor. Ondan günümüze ulaşabilen kalıntılar, bir Germen dilinin en eski kanıtı olarak kabul ediliyor.

361 İmparator Julianus (ö. 363) yönetimindeki Roma İmparatorluğu'nda bir pagan tepkisi ortaya çıkıyor. Eski tapınma adetleri neoplatonizm temelinde geçici olarak yenileniyor.

372 "Galya'nın havarisi" ve Fransa'nın Aziz koruyucusu Savaria'lı Martin, Tours piskoposu oluyor; takip eden senede kilise babalarından Ambrosius, Milano piskoposu oluyor. Kilisenin en önemli şahsiyetlerinden biri olan her iki aziz de 397'de ölüyor.

375 Orta Asya'dan gelip Karadeniz'in kuzeyini istila eden Hunlar, orada yerleşik Gotları kovalayarak Balkanlar'a doğru uzaklaştırıyorlar. Böylece adına Kavimler Göçü denen dönem başlıyor.

381 Konstantinopolis'teki ikinci genel konsilde Hristiyanlık Roma İmparatorluğu'nun devlet dini olarak kabul ediliyor (391) ve aynı zamanda Germenler arasında yaygın olan Arianizm yasaklanarak İsa'nın Tanrı'yla eşit olduğu öğretisi teyit ediliyor. Bunu Paganlara, Yahudilere ve Heretiklere karşı yasal önlemler takip ediyor.

383 Hieronymus (ö. 419/420) İncil'in eski dillerden çevirisine başlıyor. Bu İncil, temel Latince tercüme (Vulgata) olarak kendisini 8. asra kadar nihai bir şekilde kabul ettiriyor.

387 Hippo'lu Augustinus (ö. 430), Milano'da kendisini Piskopos Ambrosius tarafından vaftiz ettiriyor. Böylece Batı kilisesi, en önemli ve en etkili öğretmenini kazanıyor.

395 Yönetimi altındaki Roma İmparatorluğu'nu 394'ten beri son bir kez birleştiren İmparator I. Theodosius (379'dan itibaren) Milano'da ölüyor. Ölümünden sonra imparatorluk iki oğlu arasında doğu ve batı şeklinde nihai olarak bölünüyor. Vaktiyle çizilen sınır, Balkanlar'da Katolik ve Ortodoks dünyanın ayrım çizgisi olarak bugüne kadar canlılığını koruyor.

406-407 Romalılar, Germanyadaki Ren ve Limes sınırı ile Britanya'nın tamamını terk ediyorlar. Vandallar, Suebler, Burgundlar ve Alanlar gibi Germen halklar Ren bölgesinin

içlerine doğru, hatta 409'da İber Yarımadası'na kadar ilerliyorlar. Britanya artık kendisiyle baş başa kalıyor. Romalılaş-tırma burada kalıcı bir sonuç elde edemiyor.

410 Batı Gotları, kralları Alarik (ö. 410) yönetiminde Roma'yı fethedip yağmalıyorlar. Çok geçmeden İtalya'dan kovulunca, 418'den itibaren Pireneler'in her iki tarafında Toulouse merkezli ilk imparatorluklarını kuruyorlar.

429 Vandallar Cebelitarık Boğazı'nı aşıyorlar, devamında Kuzey Afrika kıyı şeridini fethedip orada kendi imparatorluklarını kuruyorlar.

438 312'den beri oluşmuş imparatorluk kararnamelerinin toplamı, Theodosianus Kanunları olarak ilan ediliyor. Bu yasalar ileride tüm Roma ve Germen imparatorluklarının adalet sistemlerinin temelini teşkil edecektir.

443 Yukarı Ren bölgesindeki (Nibelungen Destanı'nın merkezi) yerlerini kaybeden Burgundlar, Rhone Vadisi'nde ve Cenevre Gölü'nün kıyısında yeni bir imparatorluk kuruyorlar.

Yaklaşık 450'den itibaren Jutland'da mukim Angluslar ve Saksonlar, Kelt Piktler ve İskoçlara karşı savaşan Britanya'nın yardımına gidip adada yerleşiyorlar. Böylece sonradan İngiltere'ye adını veren Anglosaksonlar, İngiltere'de ilk topraklarını elde ediyorlar.

451 Champagne'da Katalan sahalarında yapılan savaşta, oraya kadar ilerleyen kralları Attila (434-453) önderliğindeki Hunlar, Romalı ordu komutanı Aetius (ö. 454) ve Germen müttefikleri tarafından durdurulup geri dönmeye zorlanıyorlar.

455 Vandallar Roma'yı fethediyor ve yağmalıyorlar. Ancak Papa Büyük Leo (440-461) daha büyük zarar vermelerini engelliyor. 18. yüzyılda icat edilmiş Vandalizm terimi, anlamsız şiddeti tanımlamak için kullanılmaya devam ediyor.

476 Germen Skiri halkından Odoaker (ö. 493), İtalya kralı ilan ediliyor. Son Batı Roma imparatorunu tahttan indiren Odoaker, bu şekilde Batı Roma İmparatorluğu'nun resmi olarak da sona ermesini sağlıyor.

486 Merovenj Hanedanı'ndan Frank kralı Chlodwig (481/482-511), Romalı Syagrius'u Soissons yakınlarında

yeniyor ve bu sayede Galya'daki Frank İmparatorluğu'nu kuruyor.

493 Doğu Gotlarının kralı Teoderik (474-526), Kral Odoaker'i Ravenna'da kendi elleriyle öldürerek İtalya'nın hükümdarlığını ele geçiriyor.

496 Frank Kralı Clovis (481/482-511), Alamanları yeniyor ve onları güneye doğru sürüyor. Bunun ardından Reims'ta Katolik olarak kendisini vaftiz ettiriyor. Bu şekilde bilinçli olarak Arianizme karşı (yeni Doğu ve Batı Gotları) etkili bir gelenek kuruyor.

500 öncesi MS 320 civarı kurulan son büyük Hint İmparatorluğu, Budhagupta ile sona eriyor. Gupta İmparatorluğu klasik Hint kültürünün ve Sanskrit literatürünün zirvesi olarak kabul edilir.

500 civarı Kelt İrlanda'nın Hristiyanlaştırılması (efsaneye göre Aziz Patrik tarafından) tamamlanıyor. Kıtadan farklı olarak İrlanda'da ilk başlarda büyük ölçüde Roma'dan bağımsız bir keşiş kilisesi oluşuyor.

507 Vouille yakınlarındaki savaşta Batı Gotları, Frank kralı Clovis (481/482-511) tarafından ağır şekilde yeniliyorlar. Bunun sonucunda imparatorluklarının merkezi Galya'nın güneyinden İber Yarımadası'na kaydırılıyor (başkent Toledo).

525 Dionysus Exiguus, papanın görevlendirmesiyle Paskalya Takvimi'ni hesaplıyor. Ne var ki bununla başlatılan (6-4 yıl yanlış hesaplanmıştır) İsa'nın doğumundan sonraki yılların sayımı (İsa'nın yeniden diriliş çağı) kendisini ancak 8. yüzyılda kabul ettiriyor.

529 Nursialı Benedikt, Monte Cassino'da Avrupa'nın ilk manastırını kuruyor. Keşiş hayatının kurallarının yazarı, en eski tarikat olan Benediktin tarikatını fiilen kuruyor.

534 Roma İmparatorluğu'nun yeniden kurulmasındaki ilk adım olarak Doğu Roma İmparatoru Justinianus (527-565), Belisar'ın komutası altındaki birliklerle Vandal Krallığı'nı ortadan kaldırıyor. Kuzey Afrika kıyı şeridi ve Batı Akdeniz adaları yeniden imparatorluğa bağlanıyor.

534 Hadrianus döneminden beri tüm kanunların toplamı olarak Justinianus Kanunları'nın nihai yayını çıkıyor. Daha

önceden yürürlüğe giren kurumlarla, Romalı hukukçuların yazılarından alıntılarla (Digesta veya Pandectae) ve sonradan yapılan kanun değişiklikleriyle birlikte *Corpus Iuris Civilis*'in (16. yüzyıl terimi) ve Roma hukukunun Orta Çağ ve Yakın Çağ sürecinde Avrupa'da kullanıma alınmasının da temeli oluşturuluyor.

537 Büyük Konstantin (306-337) tarafından Konstantinopolis'te yaptırılan Ayasofya, bugüne kadar büyük ölçüde korunabilmiş son şeklini alıyor.

545 civarı Frank Kralı I. Theudebert (533-548) Avrupa'da Romalı olmayan ilk kral olarak, kendi resmini taşıyan sikkeler bastırıyor ve böylece o güne kadar daima uyulan imparatorun öncelik hakkını ihlal ediyor.

549 Classe'deki Katolik Sant Apollinare Bazilikası, Ravenna'daki büyük kiliselerin sonuncusu olarak kutsanıyor.

552 General Narses İtalya'da Batı Gotlarına boyun eğiyor ve toprakları Doğu Roma İmparatorluğu'na katılıyor. Böylece İtalya'nın birliği kısa dönem için bir kez daha sağlanıyor.

Benedikt, Monte Cassino Manastırı'nın inşasında kazayla ölen bir keşişi yeniden diriltiyor, Spinello Aretino (1336-1410).

555 civarı Casusluk yaparak Çin'den ipek üretimi öğreniliyor. Konstantinopolis'teki hükümet bu durumdan kârlı bir devlet tekeli oluşturuyor.

568 Germen Langobardlar Alpler üzerinden ilerleyerek İtalya'yı fethediyor. Orada oluşturdıkları imparatorluğun merkezi ilk başlarda Pavia oluyor. İtalya'nın birliği dağılıyor ve ancak 19. yüzyılda yeniden sağlanabiliyor. Aynı zamanda bugüne kadar etkisini sürdüren, ülkenin kuzey ve güney olarak ikiye ayrılmasının yapısal olarak ön çerçevesi çiziliyor.

581 İmparator Wen Di (ö. 604), Budizmin 3.-4. yüzyıldan itibaren önemli ölçüde nüfuz ettiği Çin'i birleştiriyor, yeniliyor ve kısa ömürlü Sui Hanedanı'nı kuruyor.

590 I. Gregorius keşişlik görevindeyken papalığa seçilen ilk kişi oluyor. Ölümünde (604) Orta Çağ'da üstün bir saygınlık elde eden kapsamlı bir eser bırakıyor. Papalığı döneminde Konstantinopolis'teki patriğin hak iddialarına karşı papalığın önceliğini en azından Batı'da kabul ettiriyor; ayrıca teoride Yakın Çağ'a kadar etkisini sürdüren, misyonerliğin ateş ve kılıçla da yapılabileceğini savunan Hristiyanlık geleneğini kuruyor. Servus Servorum Dei [Tanrı'nın hizmetkârlarının hizmetkârı] unvanı da I. Gregorius'a aittir.

596 Papa I. Gregorius (590-604) Romalı başrahip Augustinus'u Anglosaksonlara misyonerlik yapması için İngiltere'ye gönderiyor. Misyon Canterbury kentinde başlıyor ve bu yüzden Canterbury, 597'de ilk piskoposun merkezi oluyor.

600 öncesi MS 1.-2. yüzyılda zirve noktasında olan (Güneş Piramidi'nin yapımı) Orta Meksika'daki Teotihuacan İmparatorluğu sona eriyor.

610 Konstantinopolis'te I. Herakleios tahta çıkıyor (ö. 641) ve yeni bir hanedan kuruyor. Onların idaresinde (Doğu) Roma İmparatorluğu, Orta Çağ'ın Bizans İmparatorluğu'na dönüşüyor. Roma imparatorluğu unvanı kaldırılıyor, Yunanca resmi dil yapılıyor.

618 İmparator Gaozu (626'ya kadar, ö. 635), kültürel olarak serpilten Çin'i, uzun süre (907'ye kadar) ve başarılı şekilde yöneten Tang Hanedanı'nı kuruyor. Bu hanedanın başkenti ise Changan (Xian yakınları) oluyor. Tang Hanedanı idaresindeki, Çin batıya doğru gelmiş geçmiş en geniş sınırlarına (bugünkü Kazakistan'a kadar) ulaşıyor.

622 Tek tanrıcı ve misyonerlik açısından Hristiyanlığa benzeyen yeni bir din olan İslam'ın kurucusu [Hz.] Muhammed (ö. 632), Mekke'den Medine'ye hicret ediyor. Bu tarih daha sonra dünyada İslam çağının başlangıcı olarak kabul ediliyor.

630 sonrası Babasının imparatorluk olarak kurduğu, Tibet'te önemli bir hükümdar olan Songsten Gampo'nun yönetiminde, Lamaizm olarak farklı bir ifade ile bilinen Budizm sahneye çıkıyor.

632 [Hz.] Muhammed ölüyor. Arkasından gelenlerin yönetiminde -halifeler- İslam muazzam bir şekilde yayılıyor.

636 (4 Nisan) Sevilla'da Başpiskopos Isidor ölüyor. Tüm zamanların en büyük derleyicilerinden biri olarak (diğer eserlerinin yanında) Orta Çağ için en önemli bilgi birikimi olan 20 ciltlik *Etymologiae* eserini bırakıyor.

636 (20 Ağustos) Yarmuk'taki belirleyici savaşta, Bizans ordusu Müslüman Araplar karşısında yenik düşüyor. Arkasından Araplar Kudüs'ü (638) ve Nil Deltası'nı (642) fethediyorlar. Büyük İskender tarafından neredeyse 1000 yıl önce Yunan kültürü için kazanılan bölgeler, Mısır'dan Mezopotamya'ya kadar, artık Arap ve Müslüman oluyor. Romalıların tesis ettiği Akdeniz dünyasının birliği parçalanıyor.

639 Merovenj Hanedanı'na mensup son önemli Frank Kralı I. Dagobert (623/629'dan itibaren) ölüyor ve huzura Paris'teki St. Dennis Manastırı'nda kavuşuyor. Bu davranış, Frank ve ileride Fransız krallarının en eski defin geleneğini başlatıyor.

646 Japonya'da bir hükümet darbesi "büyük dönüşüm" reformunu başlatıyor (Taika): 604'te ilk anayasasını hazırlayan Çin örnek alınarak yeniden köklü bir şekilde organize edilerek ancak bu şekilde işleyen bir devlet aygıtına dönüşüyor.

651 Araplar, İran'da askeri olarak başarıya ulaşıyorlar ve Sani egemenliğini ortadan kaldırıyorlar.

661 Muaviye halife oluyor (680'e kadar) ve Şam'ı yeni başkent yapan Emevi Hanedanı'nı kuruyor. İslam peygamberin damadı olan Halife Ali'nin (656'dan itibaren) suikasta

kurban gitmesiyle birlikte Sünni çoğunluktan keskin şekilde ayrılarak İslam'ın yeni bir kolu olarak Şiiliği kuruyorlar.

662 Suriye'de ilk kez 0 (sıfır) sayısı ve ondalık sistemden bahsediliyor. Bu çıkış açan buluşların Hindistan'da ne zaman yapıldığı bilinmiyor ancak Araplar bu sayıyı henüz 8. yüzyılda kullanmaya başlıyorlar.

668 Baekje zaferinden (660) sonra elitleri Konfüçyüsçü olan Silla Krallığı (MÖ 57'den itibaren, başkent Kyonaju), Koguryo İmparatorluğu'nu boyunduruk altına alıyor. Böylece ilk kez birleşik bir Kore Devleti ortaya çıkıyor.

680 civarı Doğulu bir göçebe halk olan Bulgarlar, Tuna'yı geçiyorlar ve Balkan Dağları'nın kuzeyinde, Bizans'ı bile tehdit eden ilk imparatorluklarını kuruyorlar.

687 Tertry Savaşı'nda Austrasia'nın saray nazırı, Neustrasya ordusunu yenerek Fransa'daki imparatorluk gücünün birliğini yeniden sağlıyor. Bu tarih, sonradan Karolinki olarak adlandırıldıkları hanedanın fiilen bu imparatorluğun hâkimiyetine yükselişini simgeliyor.

698 Kartaca'nın bir halife ordusu tarafından nihai olarak fethedilmesiyle Müslüman Araplar tüm Kuzey Afrika'da hâkimiyetlerini sağlamlaştırıyorlar.

710 Japonya, Heijo (Nara) ile Çin'in Changan'ını örnek alarak yeni bir başkente sahip oluyor. Fakat Budist manastırlarının güçlü etkileri yüzünden henüz 784'te buradan vazgeçiliyor. Bunun ardından 794'ten beri 1000 yıldan fazla bir süre Heian (Kyoto) imparator sarayının daimi yerleşkesi oluyor.

711 Bir Müslüman ordusu Cebelitarık Boğazı'nı geçerek son Batı Got Kralı (710'dan itibaren) Rodrigo'yu kesin bir yenilgiye uğrattırıyor ve ardından Toledo'yu alıyor. Tüm İber Yarımadası Asturias'a kadar Arap hâkimiyeti altına giriyor.

719-724 Elsass'daki Weissenburg'un ardından St. Gallen ve Reichenau'da Frank İmparatorluğu'nun doğusunda Hristiyanlığı yayma merkezleri olarak manastırlar yapılıyor.

722 Asturias hükümdarının Coudanga'da elde ettiği mütevazı bir askeri başarı Recoquista'nın başlangıcı olarak kabul ediyor.

732 Frank saray nazırı Karl Martell (ö. 741), bir İslam ordu-sunu Tours ve Poitiers arasında yenerek Arapların Avru-pa'da ilerlemesini durduruyor.

735 Döneminin en büyük âlimi Anglosakson Beda, namı di-ğer Venerabilis, ölüyor.

745-747 "Almanların Havarisi" Anglosakson Bonifatius (ö. 754), Mainz misyon başpiskoposu oluyor. Yetkinliği saye-sinde Mainz, sonradan Frank İmparatorluğu'nun doğusun-da metropolit makamlığına yükseliyor.

749/750 Emeviler halifeliği kaybediyor. Yeni Abbasi Hane-danı döneminde halifeliğin başkenti 762/763'te Şam'dan Bağdat'a taşınıyor. Emeviler 756'da İber Yarımadası üzerin-de Cordoba'nın başkent olduğu bağımsız bir emirlik kuru-yorlar.

751 Frank saray nazırı Kısa Pepin (ö. 768), papanın onayıyla son Merovenj kralını tahttan indirip yerine kendisi kutsal yağla yağlanarak tahta çıkıyor. Böylece Fransa'da Karolenj-lerin iktidar dönemi başlıyor.

756 Frank kralı Pepin, Papaya Roma'yı, Latium'u, ayrıca 754'te Langobardlardan koparılan Ravenna çevresindeki bölgeyi "hediye" ediyor. Ve kilise devletinin oluşumunu başlatıyor. Yaklaşık bu döneme rastlayan, Orta Çağ'ın en ünlü sahtekârlığı olduğu kesin olarak ancak 15. yüzyılda an-laşılan Konstantin Bağışı'na göre, Papaya Roma İmparator-luğu'nun batısının tamamı üzerinde hükümdarlık veriliyor.

774 Frank Kralı Şarlman (768-814), Pavia'yı fethediyor ve Langobard İmparatorluğu'na son veriyor. Bundan sonra kendisi Langobardların da kralı oluyor. Uzatılmış unvanına -Yeni Çağ'a kadar tüm Avrupa'ya örnek teşkil eden- gratia Dei [Tanrı'nın lütfuyla] deyimini ekliyor.

782 Frankların ve Langobardların kralı (768-814) Şarlman, Hellweg ve Elbe arasındaki Saksonya'yı boyunduruğu altı-na alıyor ve Frank İmparatorluğu'na katıyor.

786 Aachen'de Saray Şapeli'nin, Cordoba'da Büyük Ca-mi'nin (Mezquita) yapımına başlanıyor.

788 Alamanya Dukalığı'ndan sonra (744-746) Bavyera Du-kalığı da Frank İmparatorluğu'na bağlanıyor.

793 Norveçli denizcilerin İngiltere'deki Lindisfarne Manastırı'na yaptıkları baskınla Vikinglerin çağı başlıyor. Vikingler yağmalar ve fetihler yaparak neredeyse tüm Avrupa'nın (özellikle Frank İmparatorluğu, Akdeniz bölgesi ve sonradan Rusya olan bölge) kâbusu oluyorlar.

800 Şarlman'a Papa tarafından Roma'da imparator tacı giydiriliyor. Böylece 1000 yıldan fazla sürecek yeni bir Batı imparatorluğu ortaya çıkıyor. Bizans'la rekabetten dolayı o andan itibaren yüzyıllar boyunca iki imparator sorunu yaşıyor.

800'den sonra Danimarka ve İsveç Krallıkları pagan olarak ortaya çıkıyorlar. Hristiyanlık Danimarka'da 950 civarında, İsveç'te ise ancak 1000'den sonra kabul ediliyor.

809 Halifelerin en önemlisi olmasa da Batı'da en çok tanınanı (özellikle 10. yüzyıldan 16. yüzyıla kadar ortaya çıkan *Binbir Gece Masalları* vasıtasıyla) Halife Harun Reşid ölüyor.

811 Bizans'la bağları zayıf olduğu için imparatorluk İtalya'sına hiçbir zaman ait olmayacak Venedik'te, tarihi öneme sahip doçelerin yönetimi başlıyor.

814 İmparator Şarlman (768'den itibaren) Aachen'de ölüyor ve oradaki Saray Şapeli'nde defnediliyor. Yerine oğlu I. Ludwig (Dindar Ludwig, ö. 840) geçiyor.

840 İmparator Dindar Ludwig'in (814'ten itibaren) ölümünden sonra Frank İmparatorluğu'nda oğulları Lothar (ö. 855), Ludwig (ö. 876) ve Karl (ö. 877) arasında taht kavgası çıkıyor.

842 Alman II. Ludwig ve Dazlak Karl, Strassburg Sözleşmesi ile kardeşleri İmparator Lothar'a (840-855) karşı ittifaklarını tazeliyorlar. Bu ittifakı güçlendirmek için vasalların ettikleri yeminler Fransızca ve Almancanın en eski belgelerinden sayılıyor.

843 Verdun Antlaşması'yla Dindar Ludwig'in oğulları Frank İmparatorluğu'nun bölüşülmesi üzerinde anlaşıyorlar. İmparator Lothar (ö. 877) Provence'dan Kuzey Denizi'ne kadar orta imparatorluğu, Alman II. Ludwig (ö. 876) Doğu Frankları (sonradan Almanya), Dazlak Karl (ö. 877) Batı Frankları (sonradan Fransa) yönetiyor.

845 civarı Avrupa'da İskoç Krallığı, ayrıca Hırvatların (Roma'ya itaat ediyorlar) ve Sırpların (891'e kadar Doğu Kilisesi'ne kazandırılıyor) ilk devletleri kuruluyor.

850 civarı Copan (820 civarı) ve Palenque'den (800 civarı) sonra Tikal'in çöküşüyle birlikte Maya kültürünün klasik dönemi sona eriyor.

860 civarı Viking Rurik, ilk kez Rusya'nın kuzeyinde Novgorod merkezli bir imparatorluk kuruyor. Rurik, Rusya'yı 1598'e kadar yöneten hanedanın atası olarak biliniyor.

863 Kiril ve Methodios, "Slavların Önderi", misyonerlik vazifelerini Moravya'da (elbette daha sonra Roma'nın etkisine giriyor) sürdürüyorlar. İkisi de Yunancayı örnek alarak, 10. yüzyıldan itibaren Kiril alfabesi olarak adlandırılan kendi Slav yazılarını geliştiriyorlar.

864 Bulgar Hanı Boris (852-889), Yunan usulü ayinle vaftiz oluyor.

866 Japonya'da imparatorun mutlak gücü önemli oranda elinden alınıyor. Asıl yönetme yetkisi iki asrı aşan bir dönem için saltanat vekili Fujiwara boyuna geçiyor.

870 Mersen Antlaşması'yla Orta İmparatorluk, Doğu ve Batı Frank İmparatorlukları arasında paylaşılıyor. Daha sonraki Ribemont Antlaşması'nda (880) Doğu Frank İmparatorluğu eski Orta İmparatorluk topraklarının tamamını elde ediyor ve böylece politik sınırını dil sınırının çok ötesine, Roma dili bölgesine taşıyor.

871 Büyük Alfred (ö. 899) Wessex kralı oluyor. İngiltere'nin güneyinde egemen bir konum elde ediyor ve Danimarkalıların tehlikesini uzaklaştırıyor.

874 Norveçli Vikingler İzlanda üzerinde ilk sabit yerleşkeleri kuruyorlar. Bunu takiben ada çok sayıda Norveçli göçmenin hedefi oluyor.

882 Oleg (879-912) egemenliği altındaki Novgorod ve Kiev'i birleştirerek ilk büyük Rus İmparatorluğu'nu kuruyor.

896 Doğu Avrupa halklarının sonuncusu olarak Macarlar, hükümdarları Arpad yönetiminde bugünkü yerleşim bölgelerine göçüyorlar; oradan batıdaki komşularını tehdit ediyorlar.

900'den önce Norveç, I. Harald tarafından birleştiriliyor ve başkenti Trondheim olan krallık kuruluyor.

900 civarı Monte Alban ve Mitla (Oaxaca, Meksika) gibi merkezleriyle yaklaşık MS 300'den beri gelişen Zapotekler kültürü doruk noktasına ulaşıyor.

910 Burgundiya'da yer alan Kluni'de bir reform manastırı kuruluyor. Özellikle Fransa'ya, İspanya'ya, İngiltere'ye ve İtalya'ya yayılan Kluni reformu oradan başlatılıyor.

911 Doğu Frank İmparatorluğu'nda son Karolenj kralı ölüyor; yerine I. Konrad (ö. 918) geçiyor. Onun seçiminin Doğu Frank İmparatorluğu'nun Alman İmparatorluğu'na dönüşümünde önemli bir rol oynadığı kabul ediliyor.

913 Büyük Simeon'un imparatorluk tacı giymesiyle (893-927) ilk Bulgar İmparatorluğu gücünün zirvesine erişiyor.

919 I. Konrad'ın ölümünden sonra (918), Saksonya dükü I. Heinrich (ö. 936) Alman kralı seçiliyor. Sonraki gelenek ve tarih yazımı onu ilk Alman kralı olarak kabul ediyor.

929 Kurtuba emiri III. Abdurrahman (912-961), halifelik unvanı alıyor. Döneminde Bizans'la birlikte Avrupa'nın en medeni devletini yönetiyor.

936 Alman İmparatorluğu'nda I. Otto, babası I. Heinrich'in ardından tahta geçiyor (973'e kadar); Aachen'de taç giymesiyle uzun ömürlü bir gelenek başlatıyor.

938 Silla'ya karşı elde edilen zaferden sonra (935) Kore'nin birliği, Jejudo Adası'nın alınmasıyla Koryo Krallığı olarak yeniden sağlanıyor. Başkent Kaesong oluyor. 4. yüzyıldan itibaren Kore'de yayılan Budizm devlet dini oluyor.

951 Alman Kralı I. Otto (936-973), Pavia'da İtalya krallığına seçiliyor. Bu vesileyle Alman İmparatorluğu'nun (teorik olarak 18. asrın ortalarına kadar devam eden) (Kuzey) İtalya ile beraberliğini başlatıyor.

955 Alman Kralı I. Otto (936-973), Macarları Augsburg yakınlarındaki Lechfeld Ovası üzerinde kesin bir yenilgiye uğratarak onların uzun zamandır yarattığı tehlikeyi uzaklaştırıyor.

959 Mercia ve Northumbria Kralı İkinci Edgar (957-975), tüm İngiltere'yi egemenliği altında birleştiriyor. O andan itibaren ülkenin bütünlüğü kesintisiz olarak korunuyor.

960 İmparator Taizu (ö. 976), on yıllarca süren dağılma döneminden sonra Çin'i yeniden birleştiriyor ve Song Hanedanı'nı kurarak Kaifeng'i başkent yapıyor. Onların başarılı bürokrasi yönetimi (düzenli yapılan memur sınavları) altında imparatorluğun ekonomik ağırlığı güneyde yoğunlaşıyor. Song döneminde -Avrupalıların henüz tanımadığı- matbaa, pusula ve barut geniş ölçüde kullanımdaydı.

962 Alman Kralı I. Otto (936-973), papanın elinden Roma'da imparator tacını giyiyor ve bu şekilde Alman İmparatorluğu'nun (batıdaki) imparator payesi ile 1806'ya kadar devam eden birleşimini başlatıyor. O zamandan beri hak iddiasında bulunulan ama hiçbir zaman yerine gelmeyen cihan hükümdarlığı fikri, bir Alman ulus-devletinin oluşumunun uzun süre ötelenmesine sebep oluyor.

966/967 Lehistan Dükü I. Mieszko (ö. 992), Latin Hristiyanlığını kabul ediyor. 968'in sonlarında Posen'da ilk misyon piskoposluğu kuruluyor.

969 Şii Fatımiler Mısır'ı fethediyorlar ve 868'den beri Tolunoğulları tarafından başlatılan, ülkenin halifeliğin dışında gelişmesini devam ettiriyorlar. Başkent olarak da bölgenin eski yerleşim yerlerinden Fustat yakınlarında Kahire'yi kuruyorlar.

982 Kızıl Erik, adını kendisinin verdiği Grönland'ı keşfediyor ve İzlanda üzerinden oranın yerleşime açılmasını başlatıyor. Oğlu Leif Erikson, 1000 yılında Amerika'ya ulaşıyor. Fakat bu keşif, kalıcı sonuçlar doğurmuyor.

987 Son krallarının ölümüyle Karolenjlerin hükümdarlığı Batı Frank İmparatorluğu'nda da tamamen sona eriyor. Tahtın sahipleri Capetler oluyor. Bu hanedan değişimi, sonraki tarih yazıları tarafından Fransa'nın doğuşu olarak yorumlanmıştır.

988 Grandük Vladimir (980-1015), başkent Kiev'de, Doğu kilisesi ayiniyle kendisini vaftiz ettiriyor. Bunun sonucunda Konstantinopolis Patrikliği'ne bağlı bir Rus kilisesi oluşturuluyor.

1000 öncesi Yucatan'ın kuzeyinde, güçlü Toltek etkisi altında yeni bir Maya kültürü ortaya çıkıyor. Merkezlerinden biri 1240 civarına kadar Chichén Itza oluyor.

1000 Lehistan için Gnesen'de, Macaristan için Estergon'da birer başpiskoposluk kuruluyor. Macaristan Dükü I. Stephan'a (vaftiz 996, ö. 1038) Papa tarafından krallık tacı veriliyor. Lehistan gibi onun ülkesi de Avrupa krallıkları arasına katılıyor.

İmparator I. Otto ve ilk karısı Editha; Magdeburg Katedrali'nden heykeller (13. yüzyıl).

1009 Annam'da Li Hanedanı (1225'e kadar), imparator unvanı alarak ilk Vietnam İmparatorluğu Dai Viet'i (1804'ten itibaren Vietnam deniyor) kuruyor. Vietnam Güneydoğu Asya'da hiçbir zaman Hint kültürünün etkisi altına girmeyip, kültürel olarak yönü hep Çin'e dönük kalan tek ülke oluyor.

1014 Orta Çağ Bizans İmparatorluğu'nun gücünün zirvesinde bulunduğu dönemde İmparator II. Basileios (976-1025), Bulgar İmparatorluğu'nu ortadan kaldırıyor.

1024 Kutsal Roma İmparatoru II. Heinrich (1002/1004'ten itibaren) ile birlikte imparatorluk içindeki Ottonların devri kapanıyor. Halefi Kral II. Konrad (1027'den itibaren kral, ö. 1039), Salyan Hanedanı'nı kuruyor.

1025 civarı Arezzolu Guido, müzik notalarının   l  aralıklı diziler üzerine yazımını başlatıyor.

1025 Asya'daki Türk hükümdarlardan Gazneli Mahmut (998-1030), yağma seferlerinden birinde Somnat'taki Hindu tapınağını yok ediyor. Onunla birlikte İşlam ilk kez başarılı bir şekilde, daha önce Hinduizmin (ve bazen Budizmin) etkisinde olan Hint Yarımadası'nda yayılıyor.

1025 sonrası İmparator II. Konrad (1024/1027-1039) Speyer'de, en büyük Romanesk kiliselerden biri olan ve birçok Roma-Alman hükümdarın kabrini barındıran katedralin temel taşını yerleştiriyor.

Speyer Katedrali (yapım 1025-1061).

1031 Son Emevi halifesi Cordoba'dan kovuluyor. Ardından Müslüman İşpanya k  k devletçiklere bölünüyor.

1033 Burgund Krallığı imparatorlukla birleştiriliyor. Bu andan itibaren imparatorluk Alman, (Kuzey) İtalyan ve Burgund bir   l  devlet oluşturuyor.

- 1035** Pamplona kralının mirasından İspanya'nın kuzeyinde üç Hristiyan krallık olarak Navarra, Aragon ve Kastilya krallıkları geli iyorlar.
- 1037** Latinceye çevrilmiş eserleri Avrupa'da da büyük etki yaratan önemli filozof İbn Sina Hamedan'da (İran)  l yor.
- 1042** Danimarkalıların egemenliği sona erince, Aziz Edward ile ( . 1066) yeniden bir Anglosakson İngiliz kraliyet tahtına çıkıyor. Aziz Edward, Westminster Katedrali'ni yaptırıyor.
- 1044** Kral Anoratha başkenti pagan olan ilk Burma İmparatorluğu'nu kuruyor.
- 1046** Kutsal Roma imparatoru III. Heinrich (1039/1046-1056), Sutri Konsili'nde birbirleriyle husumeti olan üç Papa'yı azlettiriyor. Bununla birlikte Orta  a  imparatorlarının gücü zirveye çıkıyor.
- 1054** Papa ve Konstantinopolis patri i karşılıklı olarak birbirlerini aforoz ediyorlar. Böylece uzun süredir şekillenen Hristiyan Batı Kilisesi'nin (Latin) ve Doğu Kilisesi'nin (Yunan-Ortodoks) ayrılı ı kesinle iyor.
- 1059** Güney İtalya'da, Norman hâkimiyeti altında, Papaların iktâ sahibi olduğu devletler ortaya çıkıyor.
- 1062** Fas'ı 1147'e kadar yöneten Mur bıtların ilk hükümdarı Yusuf (1061-1106), yeni başkent olarak Marake 'i kuruyor.
- 1066** Normandiya Dükü I. Wilhelm ( . 1087), İngiltere'yi ele geçiriyor. Norman soyluları 1072'ye kadar Anglosaksonlara karşı zorla üstünlük sa lıyorlar. Hadiseler daha sonra meşhur Bayeux "Halısı"  zerinde tasvir ediliyor.
- 1071** Malazgirt Savaşı'nda Selçuklular Bizans'ı bozguna u ratıyorlar. Bunun sonucu olarak Anadolu, Avrupa (Yunan) medeniyeti tarafından sonsuza kadar kaybediliyor.
- 1076** Mur bıtlar, Afrika'nın bilinen ilk büyük imparatorluğu olan Gana'nın ba kentini ele geçiriyorlar ve bu fetihten sonra Gana bir daha eski gücüne kavu amıyor.
- 1077** Aforoz edilmiş Alman Kralı IV. Heinrich (1056-1106, 1084'ten itibaren), Canossa Kalesi'nde Papa VII. Gregor'a (1073-1085) biat ediyor. Fakat bu durum piskoposların imparatorluk içindeki atamalarıyla ilgili kavgayı bitirmiyor.

1078 Kiev’de Rus dini mimarisine örnek teşkil eden Mer-yem’in Göğe Çıkışı Katedrali’nin yapımı tamamlanıyor.

1081 Yönetimleri altındaki Bizans’ın son kez büyük devlet ko-numuna yükseldiği Komnenos Hanedanı’ndan ilk hükümdar I. Aleksios (ö. 1118) Konstantinopolis’te imparator oluyor.

1085 Reconquista sırasında Hristiyan orduları, ülkenin eski başkenti Toledo’yu ele geçiriyorlar.

1086 İngiltere’de tüm krallık için kadastro ve tapu kütüğü olarak “Domesday Book” ortaya çıkıyor. Bu sicil defteri ile-ride Orta Çağ’ın en önemli tarih kaynaklarından biri oluyor.

1087 Kore’de ahşap baskı bloklarının üzerine yazılmış Budist yazılarının en büyük derlemesi tamamlanıyor (Tripitaka Ko-reana). Korunabilmiş, ikinci bir nüshası 1236 ve 1251’de Mo-ğol istilasından sonra Kanhua Adası’nda ortaya çıkıyor.

“Harold, Fatih Wilhelm ile müzakere ediyor.”
Bayeux Duvar Halısı’ndan bir kesit, geç 11. yüzyıl.

1094 Yapımı 1070’te tamamlanan Venedik’teki Markus Ki-lisesi, Evangelist Markus’un kutsal emanetleri tekrar ortaya çıkınca yeniden kutsanıyor.

1098 Citeaux’da (Burgund) Sistersiyenler tarikatı kuruluyor ve çok geçmeden Avrupa’da büyük nüfuz sahibi oluyorlar.

1099 Kudüs, Birinci Haçlı Seferi’nde (1096’dan itibaren) Go-defroy de Bouillon (ö. 1100) komutasındaki Haçlılar tarafın-dan ele geçiriliyor. Yerli halk Müslüman ve Yahudi ayrımı yapılmaksızın kılıçtan geçiriliyor. Bunu takip eden yılda

Kudüs'te bir Hristiyan krallığı kuruluyor. Bu krallık 1244'e kadar varlığını koruyor. Fakat sadece isim olarak da bundan asırlar sonrasına kadar devam ediyor.

1102/1106 Hırvatistan, kraliyet hanedanının soyu tükenince Kutsal Macaristan Tacı'na tabi ülkelerden biri olarak Macaristan ile 800 yıldan fazla sürecek birliğe giriyor.

1119 Kudüs'te, Kudüs hacılarını korumak için kurulan üç Hristiyan şövalye tarikatından ilki Tapınak Şövalyeleri kuruluyor.

1122 Worms Konkordosu ile imparator ve papa arasındaki kilise görevlilerini atama yetkisiyle ilgili kavga çözüme bağlanıyor. Fakat bu anlaşma, imparatorluk kilise sisteminin fiilen sona ermesi anlamına da geliyordu.

1125 İmparator V Heinrich ile birlikte Kutsal Roma İmparatorluğu'ndaki Salyan Hanedanı sona eriyor.

1126 Curçenler Çin'in başkenti Kaifeng'i ele geçiriyorlar ve ülkenin kuzeyinde Jin adlı yeni bir hanedan kuruyorlar. Başkentleri 1153'ten itibaren ilk kez, 1215'te Moğollar tarafından fethedilecek Pekin oluyor. Song Hanedanı güneye doğru itiliyor ve orada 1138'de Haugzhou'yu yeni başkentleri yapıyor.

1130 II. Rugerro (ö. 1154) Papanın onayı ile Sicilya'nın ilk kralı oluyor. 1860'a kadar varlığını koruyan devletine 1139'dan itibaren tüm aşağı İtalya dâhil oluyor.

1138 Hohenstaufen (Staufer) Hanedanı'nın ilki üyesi III. Konrad (ö. 1152) Kutsal Roma İmparatorluğu'na seçiliyor ve taç giyiyor.

1139 1112'den 1128'e kadar Portucale kontu olan I. Afonso (ö. 1185), kral unvanı alıyor ve böylece Portekiz krallığını kuruyor.

1140 civarı Fransa'da Liber Sancti Jakobi ile, Santiago de Compostela'da Havarî Yakup'un mezarının bulunduğu (Orta Çağ'da Kudüs ve Roma'dan sonra hacıların en çok ziyaret ettiği yer) Aziz Yakup Yolu'nda hacılara yol gösterecek bir seyahat rehberi ortaya çıkıyor.

1144 Edessa (Urfa) Müslümanlar tarafından fethediliyor. Bu olayın tetiklemesi ve Bernard de Clairvaux'un (1091-1153)

kışkırtmalarıyla düzenlenen İkinci Haçlı Seferi (1147-1149) felaketle sonuçlanıyor.

1150 Bu tarihte parlak dönemini yaşayan Khmer İmparatorluğu'nun başkenti Angkor'da, dünyada yapılmış en büyük dini yapı olan Hindu tapınağı Angkor Vat tamamlanıyor.

1152 I. Friedrich Barbarossa (ö. 1190) Aachen'de imparatorluk içindeki Hohenstaufen (Staufer) Hanedanı'nın ikinci üyesi olarak kraliyet tacını giyiyor. 1155'te de Roma'da imparatorluk tacını alıyor.

1154 İngiltere'de, II. Heinrich (ö. 1189) ile birlikte Plantagenet Hanedanı'ndan ilk kral tahta çıkıyor.

1156 İmparator I. Friedrich (1152/1155-1190), "Privilegium Minus" ile uç beyliği Avusturya'yı kesin olarak Bavyera'dan ayırıyor ve Babenberg Hanedanı'nın (976-1246) miras yoluyla yöneteceği bağımsız dukağa yükseltiyor.

1157 Uç Beyi Ayı Albrecht (Albrecht der Bär) (ö. 1170) Slav Brandenburg'u fethediyor. Böylece sınır bölgesi Brandenburg'un Alman yerleşimciler tarafından planlı kolonizasyonu başlıyor.

İmparator I. Friedrich Barbarossa, Franz Stassen'in İmparator Kızıl Sakal için yaptığı renkli baskı dışbaşıklık (1915-1918 civarı).

1158 İmparatorluğun sağladığı ayrıcalıklarla Avrupa'nın en eski üniversitesi olan Bologna Üniversitesi kuruluyor.

1169 Rusya'da Kiev'in hükümdarlık hakkı Grandük Vladimir'e geçiyor.

1170 Laon'da ilk erken dönem Gotik katedral inşa ediliyor, onu Paris'teki Notre-Dame takip ediyor. Yaklaşık aynı dönemde Palermo'daki Monreak Katedrali'nde yer alan ve Bizans'tan esinlenen mozaikler ortaya çıkıyor.

1171 Mısır'da Şii Fatımilerin halifelik hanedanı, Eyyubiler tarafından yıkılıyor. Bunun ardından Mısır tekrar -ve sürekli olarak- Sünnileşiyor.

1176 Bizans İmparatorluğu, İmparator I. Manuel'in (1143-1180) Türk Selçuklulara karşı Mirakefalon Savaşı'ndaki yenilgisinden sonra temellerinden sarsılıyor.

1179 Çağdaşları tarafından hayranlık duyulan yazar, ruhani ve siyasi nüfuz sahibi, Benedikt'in rahibelerinin başı Bingenli Hildegard (d. 1098) kendi kurduğu Rupertsberg Manastırı'nda ölüyor.

1180 İmparator I. Friedrich (1152/1155-1190), Saksonya (1142'den itibaren) ve Bavyera dükü (1155'den itibaren), Braunsohweig, Münih ve Lübeck'in kurucusu Aslan Heinrich'i (ö. 1195), bir arazi ve feodal hukuk sürecinin sonucunda tahttan indiriyor.

1187 Mısır Sultanı Selahaddin (1171/1175-1193) Haçlı şövalyelerini Hittin yakınlarında yeniyor ve ardından Kudüs'ü fethediyor. Onun bu zaferi Üçüncü Haçlı Seferi'ne yol açıyor (1189-1192).

Notre Dame Katedrali'nin batı cephesi, Paris.

1191 İngiliz Kralı Aslan Yürekli Richard (1189-1199) komutasındaki Haçlı ordusu liman şehri Akka'yı ele geçiriyor fakat Kudüs'ü geri alamıyorlar.

1192 Japonya'da ülkeyi imparator yerine fiilen yöneten Minamoto no Yoritomo (ö. 1198), 1867/1868'e kadar sürecek şogun unvanını alıyor. Takip eden zamanda 1333'e kadar olan döneme, şogunların yerleşkelerinin adından dolayı Kamakura Dönemi deniyor.

1194 Kutsal Roma İmparatoru VI. Heinrich (1190/1191-1197), zevcesinin vâris olmasından dolayı Sicilya'nın da kralı oluyor. Ve tüm İtalya'yı egemenliği altında birleştiriyor. Bu durum Papalığın Hohenstaufen Hanedanı'na karşı sürekli bir düşmanlık beslemesine yol açıyor.

1196 İmparator VI. Heinrich (1190/1191-1197), imparatorluğu krallığın babadan oğula geçtiği sisteme dönüştürmek istiyor fakat Papa ve imparatorluk beyleri karşı çıkınca plan gerçekleşmiyor. Böylece Almanya'da (Fransa ve İngiltere gibi ülkelerin aksine) seçimli kraliyet olmaya devam ediyor.

1198 İmparatorlukta vahim bir çifte seçim sorunu ortaya çıkıyor. Hohenstaufen Hanedanı ve Welf Handedanı arasındaki 1214'ten 1218'e kadar süren taht kavgası imparatorluğun gücünü ciddi oranda zayıflatıyor.

1200 civarı Pagan inançları ile beraber Hristiyan inançları da bir arada sunan Orta Çağ'ın en önemli anlatılarından biri kabul edilen Nibelungen Destanı ortaya çıkıyor.

1203 Orta Yüksek Almancanın en önemli şairi Walther von der Vogelweide'nin hayatıyla ilgili günümüze ulaşan tek belge bu yılın tarihini taşıyor.

1204 Yön değiştiren Dördüncü Haçlı Seferi'ne katılanlar, Venedik doğesinin komutasında Konstantinopolis'i ele geçiriyorlar ve burada geçici olarak bir Latin İmparatorluğu kuruyorlar. Bu yüzden "Franklar" ve Yunanlar arasındaki ilişki köklü ve sürekli bir şekilde zehirleniyor.

1208-1211/14 Yüksek Orta Çağ'ın en önemli Papası III. Innocentius'un (1198-1216) buyruğuyla, dalalet içinde oldukları iddiasıyla Heretiklere karşı Fransa'nın güneyinde bir Haçlı seferi düzenliyor. Bununla birlikte, benzeri olmayan bir şiddete ve zorbalığa sahne olan cadı avı çağı başlıyor.

1214 Orta Çağ'ın en önemli Fransız Kralı II. Philipp Augustus (1180-1223), Bouvaine Savaşı'nda İngilizleri ve müttefiklerini yeniyor. Bunun sonucu olarak İngiliz kralının anakara üzerindeki egemenliği bitiyor ve Almanların taht kavgası da Hohenstaufen Hanedanı II. Friedrich lehine sonuçlanıyor.

1215 İngiliz kralı Johann Ohneland (1199-1216), tüm hür yurttaşların haklarını koruyacak bir yasa olan ve daha sonra özgürlükçü İngiliz Anayasası'nın temeline dönüştürülen Magna Carta Libertatum'u çıkarıyor.

1216 Dominikan Tarikatı'nın kurulmasıyla (bu tarikat kâfir avı için görevlendiriliyor) dilenci tarikatlarının yeni tipi ortaya çıkıyor.

1220 Roma Alman Kralı (1212/1215'ten beri) II. Friedrich (ö. 1250) Roma'da imparator tacını giyiyor fakat daha sonra örnek devlet haline getirdiği kendi krallığı Sicilya'dan neredeyse hiç ayrılmıyor.

1223 Papa, Franz ve Assisi (ö. 1226) tarafından kurulan Fransiskanlar Tarikatı'nı ikinci dilenci tarikatı olarak onaylıyor.

1224-1231 Eike von Repgow, en eski ve en etkin Alman kanun kitabı olan *Sachsenspiegel*'i tasarlıyor.

1227 Moğol Cihan İmparatorluğu'nun kurucusu Cengiz Han, Çin'de, Yinchuan yakınlarında ölüyor. Yerine 1229'da oğlu Ögeday geçiyor (1241'e kadar).

1231 Alman tarikatı -bir Lehistan prensinin görevlendirmesiyle- henüz pagan olan Pruslara karşı mücadelesinde fetihlere başlıyor.

1232 İmparator II. Friedrich (1212/1215-1250), imparatorluktaki ruhani prensler lehine olan kanunun (1220) ardından, "Statutum in favorem Principum" [prensler lehine yasa] ile dünyevi prensler için de benzer bir kanun çıkarıyor. Ülke egemenliğine doğru gelişim bu şekilde imparatorluk yasalarınca onaylanıyor.

1237-40 Batu Han (ö. 1256) yönetimindeki Moğollar, Rusya'nın büyük bölümlerini (bunların arasında Kiev de var, 1240) fethediyor. Orada Altın Orda Devleti'ni kuruyorlar ve artık tüm Rus beylikleri haraca bağlanıyor.

1238 Thailer, daha önce Khmerlere ait olan bölgelerde, ilk kez başkenti Sukhothai olan bir imparatorluk kuruyorlar.

1241 Moğollar Silezya'da bir Leh-Alman şövalye ordusunu yok ediyorlar fakat Büyük Han Ögeday'ın (1229'dan itibaren) ölüm haberi üzerine geri çekiliyorlar.

1248 Köln'de, yeni yapılan (gotik) katedralin temel taşı Amiens Katedrali örnek alınarak konuluyor. Aynı zamanda Paris'teki Sainte Şapeli ve Apulya'daki av köşkü Castel del Monte bitiriliyor, Granada'daki Elhamra Sarayı'nın yapımına ise yeni başlanıyordu.

1249 Endülüs'ün Kastilya tarafından ve Algarve'nin Portekiz tarafından ele geçirilmesinden sonra İber Yarımadası'nda Reconquista dönemi geçici olarak kapanıyor. Böylece Avrupa'nın en eskisi olarak Portekiz sınırları kalıcı bir şekilde belirleniyor.

1250 (2Mayıs) Mısır'da Eyyubi Hanedanı düşürülüyor. Memlükler (çoğunluğu Türk kökenli köle askerler) hâkimiyeti ele geçiriyorlar.

1250 (13 Aralık) İmparator II. Friedrich (1212/1215'ten itibaren kral, 1220'den itibaren de imparator) Apulya'da ölüyor; yerine imparatorluktaki son Staufer olarak oğlu IV. Konrad (ö. 1254) geçiyor.

1253 Papa, Müslümanlara karşı ittifak kurulması için dilenci keşiş Rubrucklu William'ı Moğolların büyük kağanının sarayına gönderiyor. William 1255'te sonuç almadan dönüyor.

1258 İran'daki İlhanlı Hanedanı'nın kurucusu (1335'e kadar) Hülagü hâkimiyetindeki Moğollar, Abbasi halifelerinin başkenti Bağdat'ı ele geçiriyorlar. Onların egemenliği de uzun bir ızdırabın ardından sona eriyor.

1259 Paris Barış Antlaşması'nda, İngiliz kralı, Fransız anararasında sahip olduğu tüm topraklardan çekiliyor.

1261 Bizanslılar Konstantinopolis'i geri alarak Latin İmparatorluğu'na son veriyorlar. VIII. Michael (1258/1261-1282) son Bizans Hanedanı olan Paleologos Hanedanı'nı kuruyor.

1268 I. Carlo (ö. 1285), genç Konradin'i Tagliacozzo'da yenip, kesin bir şekilde Sicilya kralı oluyor. Konradin aynı yıl içinde Napoli'de idam ediliyor. Onunla birlikte Staufer Hanedanı ve Svabya Dukalığı da sona eriyor.

1270 Afrika'nın izole olmuş tek Hristiyan İmparatorluğu Etiyopya'da, Yekuno Amlak'la birlikte (ö. 1285) 1794'e kadar hüküm süren ve kökünü Incil'deki Kral Süleyman ile Saba kraliçesine dayandıran bir hanedan, tahtı ele geçiriyor.

1273 Habsburg kontu Rudolf'un (ö. 1291) Roma Alman krallığına seçilmesiyle imparatorluktaki fetret dönemi (1254/1256'dan itibaren) sona eriyor.

1274 Dominikan Tarikatı'ndan Thomas Aquinas ölüyor. 1323'te aziz ilan ediliyor ve 1567'de katı mantık çizgisinde bir teolojinin kurucusu olarak kilise öğretmenliğine yükseltiliyor.

1279 1234'ten beri Çin'in kuzeyine hükmeden Moğolar, ülkenin zengin güneyini de fethederek, orada hüküm süren Song Hanedanı'nı bertaraf ediyorlar. Kubilay Han (1260-1294), bu şekilde imparatorluğu yeniden birleştiriyor ve Yuan Hanedanı'nı (Kubilay Hanlığı) kurarak Pekin'i başkent yapıyor.

1281 Japonlar 1274'ten sonra ikinci kez devasa bir Moğol ordusunun saldırısını püskürtüyorlar. Böylece tarihin 20. yüzyıldan önceki en büyük denizcilik girişiminin emrini veren Kubilay Han, ilk kez yayılcılık emellerinde başarısız oluyor.

1282 (4 Eylül) Aragon ve Bizans tarafından desteklenen bir isyan (Sizilianische Vesper), I. Carlo'nun Sicilya üzerindeki hâkimiyetini süpürüp atıyor. Bundan sonra hâkimiyeti Aşağı İtalya ile sınırlanıyor. Adanın kendisi ise 1713'e kadar Aragon'a, dolayısıyla İspanya'ya bağlı kalıyor.

1282 (27 Aralık) Roma-Alman Kralı I. Rudolf (1273-1291), Bohemya Kralı II. Ottokar'a (1253-1278) karşı Marchfeld'de (1278) elde ettiği zaferden sonra oğullarını Avusturya, Steiermark ve Krain ile ödüllendiriyor. Böylece Habsburg Hanedanı'nın bölgesel egemenliğinin temellerini atıyor.

1290 Sultan Keykubad ile beraber, Kölemen Hanedanı tarafından yönetilen (1266'dan itibaren) Hindistan'daki İslam

hâkimiyetinin ilk evresi sona eriyor. Kölemenleri, Halaci Hanedanı (1290-1520), Tuğluk Hanedanı (1320-1414) ve Lodi Hanedanı (1451-1526) takip ediyorlar.

1291 (18 Mayıs) Memlûklülerin Akka'yı fethetmesiyle Haçlıların Kutsal Topraklar'daki son üssü de düşüyor.

1291 (1 Ağustos) Üç vadi beldesi olan Uri, Schwyz ve Unterwalden'in barışı korumak için kurdukları federasyon, daha sonra İsviçre Konfederasyonu'nun kuruluş anlaşması olarak kabul ediliyor. Federasyon Beyannamesi'nin tarihi ise kesin olmamakla birlikte 1308/1309 yılı kabul ediliyor.

1293 Pekin'de, Büyük Han ve imparatorun hoşgörüsüyle Çin için bir Latin başpiskoposluğu kuruluyor.

1295 İngiltere'deki model parlamentoda piskoposluk ve baronların yanı sıra şövalyelerin, şehirlerin ve basit ruhban sınıfının temsilcileri de yer alıyor.

1298 Bonsignorilerin iflası ile Siena bankalarının Avrupa'daki üstünlüğü sona eriyor. Bu üstünlük Floransa'daki Bardi, Peruzzi ve Acciaivoli ailelerine geçiyor. Modern bankacılık 13. yüzyılda İtalya'da geliştirilmiştir. Bunun alandaki etkileri günümüzde de devam ediyor.

1298/99 Venedikli Marco Polo (ö. 1324), Cenova'daki tutsaklığında, tüm Avrupa'da çok okunan Çin'de geçirdiği zamana (1271-1295) ait anılarını anlatarak yazdırıyor.

1300 civarı Osman Gazi (ö. 1324/1326), Bitinya'nın (İznik havalisi) küçük bir bölümünde hüküm sürmeye başlayarak ölümünden sonra hızla yayılan Osmanlı İmparatorluğu'nu kuruyor.

1301 Macaristan'da Arpadlarla birlikte ilk kraliyet soyu tükeniyor. Bundan sonra Aziz Istvan Tacı'nı (Macar Kraliyet Tacı) 1458-1490 yılları hariç 1918'e kadar daima ülke dışından kişiler taşıyor.

1302 Papa (1294'ten itibaren) VIII. Bonifacius, Papalık Boğası (Bulle Unam Sanctam) ile Papa'nın tüm dünyevi güçlerin üzerinde olduğu doktrinini ilan ediyor. Fransa kralının girişimi üzerine tutuklanıyor ve çok geçmeden ölüyor (1303). Bu durum Papalığın siyasi gücünün dönüşümünü ortaya koyuyor.

1304 İlk kez saatin adı geçiyor. Fakat geniş çaplı yayılması 16. yüzyılın başlarında önemli teknik iyileştirmelerden sonra gerçekleşiyor.

1308 I. Albrecht'in (1298'den itibaren) katledilmesinden sonra Lüksemburg Kontu VII. Heinrich Kutsal Roma imparatoru oluyor. Dante'nin umudu olarak 1312'de imparator tacını giyecek fakat hemen ertesi sene ölecektir.

1309 Papa, sarayını Roma'dan Avignon'a taşıyor. Rodos Şövalyeleri merkezlerini Kıbrıs'tan Rodos'a, Alman tarikatı da Venedik'ten Prusya'daki Marienburg'a taşıyorlar.

1310 Bohemya'da 9. yüzyıldan beri hüküm süren kraliyet hanedanı Premislidler yok olunca (1306), Kutsal Roma imparatoru VII. Heinrich (1308-1313), imparatorluğun bu en geniş toprağıyla oğlu Johann'ı (ö. 1346) ödüllendiriyor.

1312 Fransa Kralı IV Philipp'in (1285-1314) girişimleriyle Tapınakçılar Tarikatı ortadan kaldırılıyor. Devletin el koyduğu mallarından arta kalanlar, 1317'de kurulan Rodos Şövalyeleri'ne geçiyor. Portekiz'de 1317/1319'da vakfedilen Mesih Tarikatı, Tapınakçıların devamı oluyor.

1314 Kutsal Roma İmparatorluğu'nda yeniden bir çifte seçim sorunu çıkıyor: Taht kavgasında 1322'de Wittelsbach Hanedanı'ndan Bavyeralı IV Ludwig (ö. 1437) Habsburglulara karşı kesin bir üstünlük sağlıyor.

1319 Zamanında kuzey imparatorluklarının en istikrarlısı olan Norveç'te kraliyet hanedanının nesli tükeniyor. Bunun üzerine ülke neredeyse kesintisiz olarak ya İsveç'le (1319-1343, 1362-1363, 1814-1905) ya da Danimarka'yla (1380-1814) şahsi birlik¹ yöntemiyle yönetiliyor ve tarihinin en uzun döneminde bir yan ülke olarak kalıyor.

1320 I. Wladyslaw Lokietek'in Krakau'da krallık tacını giymesiyle Lehistan yeniden birleşiyor. Ülke Piastların sonuncusu III. Casimir (1333-1370) döneminde önemli bir yükseliş yaşıyor.

1321 *İlahi Komedya*'nın yazarı ve İtalya'nın en tanınmış şairi Dante Alighieri (d. 1265), Ravenna'da ölüyor.

¹ Şahsi birlik; sınırları, hukuku ve menfaatleri ayrı kalmakla birlikte, iki veya daha fazla devletin aynı hükümdar altında birleşmesidir. Birliği meydana getiren her ülkenin ayrı bağımsız hükümeti vardır ve bu özelliği ile federasyondan ayrılır. Şahsi birlikteki hükümdarlığın kuşaktan kuşağa geçmesi şart değildir.-e.n.

1324 Kendi döneminde Batı Afrika'daki büyük Mali İmparatorluğu'nu (12.-17 yüzyıl) zirveye çıkaran Mansa Mussa (1312-1337), arkasında 60.000 kişilik maiyetiyle Mekke'ye hac ziyareti düzenliyor.

1326 Osmanlı Sultanı Orhan Gazi (1326-1359) Bursa'yı fethediyor ve başkent yapıyor.

1326'dan itibaren Avrupa'da -henüz elbette pek verimli olmayan- ilk ateşli silahlar geliştiriliyor.

1328 Fransa'da, 987'den beri ülkeyi yöneten Capet Hanedanı'nın doğrudan eril kolunu, yan kol olan Valois Hanedanı takip ediyor. Fakat İngiltere kralı III. Edward da (1327-1377) IV. Philipp'in torunu olarak taht üzerinde hak iddia ediyor.

1337 Rönesans'ın önemli öncülerinden ressam ve mimar Giotto di Bondone Floransa'da ölüyor.

1338 Japonya'da Ashikaga ailesi şogunluğu devralarak iktidarı ele geçirmeyi başarıyor. Yerleşim yerlerinin isminden dolayı 1573'e kadarki dönem Muromachi Dönemi olarak adlandırılıyor.

1339 İngiltere kralının Fransa tahtı üzerinde hak iddia etmesinden dolayı Fransa ve İngiltere arasında Yüzyıl Savaşları çıkıyor. Bu savaş her iki ülkenin de milli kimliklerinin oluşmasında önemli bir yer tutuyor.

Dante Alighieri, Domenico di Michelino, 1465.

1341 Bir Cenovalı Kanarya Adaları'nı tekrar keşfediyor. Çok geçmeden Azorlar da Madeira'yı keşfediyorlar. Bu adalar, Avrupa'nın denizaşırı sömürgecilik mekanizmalarını geliştirmek için bir tür "laboratuvar" oluyor.

1341 İtalyan hümanist Francesco Petrarca (1304-1374) Roma'da şair unvanıyla (Poeta Laureatus) taçlandırılıyor. Lirik şiiri yüzyıllardır Avrupa'da örnek niteliğinde kabul ediliyor.

1346 (16 Nisan) Stephan Dusan'ın imparator unvanı almasıyla (1331-1355) Büyük Sırp İmparatorluğu gücünün zirvesine ulaşıyor.

1346 (11 Temmuz) Kutsal Roma İmparatorluğu'nda IV. Karl (ö. 1378) yeni imparator seçiliyor; elbette gücünü ancak Bavyalı Ludwig öldükten (1347) sonra kesin olarak kabul ettirebiliyor.

1346 (26 Ağustos) İngilizler Yüzyıl Savaşları'nda Crecy'de Fransızlara karşı kesin zafer elde ediyorlar ve 1347'de Calais'yi de ele geçiriyorlar.

1347-50 İlk büyük veba dalgası Sicilya'dan Norveç'e kadar Avrupa'nın üzerinden geçiyor. Veba 1348/1349'da doruk noktasına ulaşıyor ve Lehistan ile Bohemya hariç her yerde, derin sosyal ve siyasi sonuçlar doğuran dramatik nüfus kayıplarına yol açıyor.

1348 Alpler'in kuzeyinde yer alan İmparatorluk'taki ilk üniversite Prag'da kuruluyor.

1353 Luzern (1332), Zürih (1351), Glarus ve Zug'dan (1352) sonra önemli yer tutan Bern de İsviçre Konfederasyonu'na ortak oluyor. En eski üç kantonla birlikte bu şehirler, İsviçre'nin sekiz eski yerleşimini oluşturuyorlar.

1354 Osmanlılar Çanakkale Boğazı'ndaki Gelibolu'yu fethederek Avrupa'daki ilk topraklarını elde ediyorlar. 1365'te başkent Bursa'dan Avrupa'daki Adrianopolis'e (Edirne) taşınıyor.

1356 İmparator IV. Karl'ın (1346-1378) çıkardığı Altın Ferman (Goldene Bulle) ile kralı seçme ayrıcalığına sahip yedi prensden oluşan (yüzyıllardır fiilen var olan) elektör prensler kurumu imparatorluk yasalarınca onaylanıyor.

1368 Çin’de Moğol egemenliğine son veriliyor. Zhu Yuanzhang (ö. 1398) ile son ulusal hükümdar aile olan Ming Hanedanı gücü eline geçiriyor. Henüz MÖ 3. yüzyılda yapımına başlanan Büyük Çin Seddi (6250 km), onların döneminde 15. yüzyılda bugünkü şeklini ve büyüklüğünü alıyor. Başkent önce Nanjing, 1421’den itibaren de tekrar Pekin oluyor.

1370 (24 Mayıs) Stralsund Antlaşması’nda Danimarka kralı Waldemar IV Atterdag (1340-1375), imparatorluğunda Hansa şehirlerine sınırsız ticaret serbestliği tanıyor. Bu barış Hansa tarihinin zirvesi olarak kabul ediliyor.

1370 (5 Kasım) III. Casimir’in (1333’ten itibaren) ölümüyle Lehistan’ın ilk hükümdar ailesi olan Piastların kraliyet kolu sona eriyor.

1371 İlk Ming İmparatoru Zhu Yuanzhang (1368-1398), ülkede bulunan son Avrupalıları ülkeyi terk etmeye davet ediyor. Pekin Başpiskoposluğu’ndan vazgeçilmek zorunda kalınıyor. Böylece Doğu Asya’daki Hristiyan misyonerliğinin ilk denemesi son buluyor.

1377 Papa (1370’ten itibaren) XI. Gregorius, papalık sarayını Avignon’dan Roma’ya taşıyor.

1378 Papa XI. Gregorius’un ölümünden sonra kardinaller ihtilaflı bir seçimle iki Papa seçiyorlar. Bunlardan biri Roma’da kalırken, diğeri yeniden Avignon’a yerleşiyor. Böylece kilise içinde bölünme yaşanıyor. Doğu ve Batı kiliselerinin birbirinden ayrılması, Batı bölünmesi, diğeri adıyla büyük bölünme ortaya çıkıyor.

1384 Burgund dükü II. Philipp (1363-1404), zevcesinin imparatorluk içinde ve Fransa’da miras yoluyla sahip olduğu çok sayıda toprağı kendi mülkiyetine katarak yeni bir Burgund “Orta İmparatorluğu”nun çekirdeğini oluşturuyor.

1385 Avis Tarikatı’nın üstadı Johann (ö. 1433), ilk hükümdar hanedanının soyu tükenince (1383), Portekiz tahtı üzerindeki hak iddiasında Kastilya’ya karşı galip geliyor. 1386’da Portekiz ve İngiltere arasındaki Avrupa’nın en eski ve en kalıcı ittifakı Windsor Sözleşmesi’yle teyit ediliyor.

1386 (4 Mart) Litvanyalı büyük Prens Jagiello (ö. 1434), Lehistan Kraliçesi Hedwig (1384-1399) ile evlendikten sonra

Lehistan Kralı II. Wladislaw olarak taç giyiyor. Böylece Lehistan ve Litvanya'yı -elbette tekrar eden ayrılmalar oluyor- birleştiriyor.

1386 (9 Temmuz) İsviçre Konfederasyonu ortakları Habsburglulara karşı Sempach zaferiyle özgürlüklerini savunuyorlar.

1389 Osmanlı Sultanı I. Murat (1359-1389), I. Kosova Savaşı'nda Sırp'ları bozguna uğratarak ve kendisine bağlı vasallık haline getiriyor.

1391 İlk Aztek hükümdarı (1371'den itibaren) Acamapichtli ölüyor. Yerine gelenler, Meksika havzasındaki küçük toprakları genişletip büyük imparatorluk yapıyorlar.

1392 Kore'de Karyo İmparatorluğu düşüyor: Yi Hanedanı yeni -Konfüçyüsçülükten etkilenmiş- Joseon Krallığı'nı kuruyor. Seul 1394'te yeni başkent oluyor.

1393 Osmanlılar Bulgar başkenti Trnovo'yu ele geçirip son Bulgar çarını tahttan indiriyorlar. 1396'da son Bulgar devleti Vidin Despotluğu'nu ortadan kaldırıyorlar.

1395 Timurlenk, Altın Orda'yı yeniyor. Bu sayede Rus prenslerine kendi politikalarını yürütebilecekleri daha geniş alan açıyor.

1397 Danimarka, Norveç ve İsveç arasındaki Kalmar Birliği'nde, Kraliçe I. Margaret, büyük yeğeninin bu üç imparatorluğun kralı olarak taç giymesini sağlıyor. Fakat birlik, yalnızca 1448'e kadar ayakta kalabiliyor.

1402 1380'den 1405'e kadar Orta Asya'da hükümdar olan Timurlenk, Osmanlıları Ankara'da yenip Sultan Beyazıt'ı esir alıyor. Bu sayede Bizans İmparatorluğu'nun sonunu geciktiriyor.

1410 Orta Çağ'ın en büyük şövalye savaşlarından birinde, Alman Tarikat Şövalyeleri, Lehistan-Litvanya ordusuna Prusya'daki Tannenberg'de (Grünwald) yeniliyor. Büyük Üstad (1407'den itibaren) Ulrich von Jungingen, üst düzey tarikat mensuplarının neredeyse tamamı ve 205 tarikat şövalyesi savaşta esir düşüyorlar. Thorn İlk Barış'ta (1411) tarikat, Litvanya'ya toprak vermek ve Lehistan'a fide ödemek zorunda kalıyor.

1414-1418 Kutsal Roma İmparatoru Sigismund'un (1410-1437) girişimi ile Konstanz'da toplanan konsilde, "Büyük Bölünme" sorunu üç ihtilaflı Papanın azledilmesi ve V. Martin'in (1417-1437) Papa seçilmesiyle aşıyor.

1415 (30 Nisan) Kutsal Roma İmparatoru Sigismund (1410-1437), Brandenburg uç beyliğinde, uç beyliği ve elektör prenslik onurunu Nürnberg kale beyine bırakıyor. Bununla birlikte Hohenzollern Hanedanı'nın uç beyliğinde, dolayısıyla Prusya'da 1918'e kadar süren hükümdarlığı başlıyor.

1415 (6 Temmuz) Çek reformcu ve kilise eleştirmeni Jan Hus, Konstanz Konsili'nde, serbest bırakılma güvencesi verilmesine rağmen, azılı kâfir olarak mahkûm edilip yakılıyor. Bu durum 1436'ya kadar süren Hussit Savaşları'na yol açıyor.

1415 (21 Ağustos) Portekiz kralı, oğullarıyla birlikte Cebelitarık Boğazı'nın Afrika kıyılarını fethediyor. Prens Heinrich (ö. 1460) tarafından sistematik olarak yapılan keşifler başlatılıyor.

1415 (25 Ekim) İngiliz Kralı V Heinrich (1413-1422) Fransa'daki savaşı yeniden başlatıyor ve Azincourt'ta başarılı bir zafer elde ediyor.

1416 Bir ustalık eseri olan *Tres Riches Heures du Duc de Berry* [Berry Dükünün Şaşalı Saatleri] kitabının yazarları Pol, Hernant ve Jan von Limburg kardeşler Bourges'de -muhtemelen vebadan- ölüyorlar.

1420 Muzaffer İngilizler, Troyes Anlaşması'yla krallarının Fransa tahtı üzerindeki hak iddiasını kabul ettiriyorlar. Fakat Fransız veliaht Karl (Fransa'da 1422/1429-1461) Loire'in güneyinde büyük oranda tanınan bir karşı yönetim oluşturuyor.

1429 Lothringenli çiftçi kız Jeanne d'Arc, (1431'de Rouen'de cadı olarak yakılıyor), Chinon'da veliahtın karşısına çıkarak onu Tanrı'nın kendisine Fransa'nın kurtulduğunu gösterdiğine ikna etmek istiyor. Orleans'daki İngiliz kuşatmasının kaldırılmasını sağlıyor ve bunu takiben veliahtı, meşru Fransa kralı olarak taç giymesi için Reims'a götürüyor.

1429 Filippo Brunelleschi (ö. 1446) ile birlikte merkezi perspektifi keşfeden ve Rönesans ressamlığının kurucusu olan Masaccio, Roma'da ölüyor.

1431 Thailer, 1434'te Phnom Penh yerine başkent yapılan Khmer başkenti Angkor'u ele geçiriyorlar. Khmerlerin birçok kültürel geleneği Thailere geçiyor.

1432 Gent Altar Panosu -Jan ve Hubert van Eyck kardeşlerin başyapıtı- Alpler'in kuzeyinde ressamlığın yeni bir dönemi ni başlatıyor.

1434 Çin denizci Zheng He'nin Arabotan'ın ve Doğu Afrika'nın kıyılarına kadar ilerleyen keşif seferleri, imparator emriyle durduruluyor. Aynı yıl içinde o zamana kadar denizciliğin en dış sınırı kabul edilen Kap Bojador'un (Batı Sahra) Portekizli Gil Eanes tarafından etrafının dolaşılması ile Avrupa'nın denizlerde yayılmasının ve dünyayı ele geçişinin hikâyesi başlıyor.

1435 Fransa Kralı VII. Karl (1422-1461) Arras'ta Burgund ile özel bir barış anlaşması yaparak ertesi sene Paris'i ellerinden geri aldığı İngilizlere karşı önemli bir avantaj sağlıyor.

1437 İmparator Sigismund (hük. 1410-1433) ölüyor; onun yerine hem imparatorlukta hem krallıklarında (Macaristan ve Bohemya) damadı II. Albrecht (ö. 1439) geliyor. Onunla birlikte Habsburg Hanedanı imparatorluğun zirvesine kalıcı olarak (1740'a kadar) yerleşiyor.

1438 Yeni hükümdar (1471'e kadar) Pachacutec Yupanqui yönetiminde, tüm Kristof Kolomb öncesi Kızılderili devletin Güney Amerika'daki muazzam genişlemesi başlıyor.

1440 Kutsal Roma İmparatorluğu'nda Habsburglu III. Friedrich (ö. 1493) kral seçiliyor; son Kutsal Roma hükümdarı olarak 1452'de Roma'da Papanın elinden imparator tacını kabul ediyor.

1441 Portekizli denizci Nuno Tristao, Moritanya'daki Cabo Blanco'ya ulaşıyor. Siyahi köleler ilk kez Avrupa'ya getiriliyor.

1442 Aragon Kralı V. Alfonso (1416-1458) Napoli Krallığı'nı fethedip oradaki Anjouları nihai olarak düşürüyor. O andan itibaren Akdeniz'in batısına Aragon tacı hükmediyor.

1448 Kuzeydeki birlik krallığı sona eriyor. Sadece Danimarka ve Norveç yeni Oldenburg Hanedanı yönetiminde şahsi birlik olarak kalıyorlar. İsveç yerli krallar ve kral naipleri seçerek kendi yoluna devam ediyor.

1453 (29 Mayıs) Osmanlı Hükümdarı Fatih Sultan Mehmet (1451-1481) Konstantinopolis'i fethederek Bizans tarihine nokta koyuyor. O zamandan itibaren Osmanlı sultanları, Farsça imparator anlamına gelen padişah unvanını da taşıyor.

1453 (19 Ekim) Bordeaux kapitülasyonuyla Yüzyıl Savaşları resmi bir barış anlaşması yapılmadan sona eriyor. Mağlup taraf İngilizler anakarada artık sadece Calais'yi koruyabiliyorlar.

1454 Lodi Antlaşması'yla İtalyan devletleri bir pentarşi [beş yönetim] olarak (Milano, Venedik, Floransa, Napoli) sağlamlaştırılıyor.

1455 1445 ve 1450 yılları arasında, hareketli baskı harfleriyle yapılan matbaacılığı geliştirerek ilk basın-yayın devrimini harekete geçiren Johannes Gutenberg, 42 satırlık İncil'ini basıyor.

1457 Lehistan Kralı IV Kazimierz Jagiellon (1444-1492) Marian Burg'a giriyor. Bunun üzerine Töton Şövalyeleri'nin büyük üstadı merkezini Königsberg'e taşıyor.

Johannes Gutenberg'in 42 satırlık İncil'inden (1455)

1466 (19 Ekim) 2. Thorn Barışı'nda Toton Şövalyeleri, Lehistanlılara ilave toprak vermek (Ermland bölgesi gibi) zorunda kalıyor. Kalan bölge (Doğu Prusya) Lehistan'ın feodal egemenliği altına giriyor.

1466 Antik Çağ'dan beri ilk serbest duran çıplak figürün (Davut, 1427) ve ilk atlı heykeli (Padua'daki Gattamelata, 1453) yapan Donatello, 13 Aralık'ta Floransa'da ölüyor.

1467 Japonya'da bir iç savaş başlıyor; Ashikaga şogunlarının egemenliği gittikçe çöküyor ve "savaşan eyaletler" dönemi başlıyor (1568'e kadar).

1468 Arnavutların milli kahramanı İskender Bey'in ölümüyle, Balkanlar'da Türk egemenliğine karşı son direniş de sö-nüyor.

1474 Kastilyalı İsabella (ö. 1504) ve Aragonlu Ferdinand (ö. 1516) -1469'dan itibaren evliler- birlikte Kastilya'nın yönetimine geliyorlar ve böylece İber Yarımadası'nı birleşmeye (Portekiz hariç) hazırlıyorlar.

1476 Antik Çağ sonrasının en önemli matematikçi ve gökbi-limcisi kabul edilen Regiomontanus Roma'da ölüyor.

1477 Burgund Dükü Cesur Karl (1467'den itibaren) İsviç-re Konfederasyonu karşısında aldığı Grandson ve Murten (1476) yenilgilerinden sonra, Nancy önlerinde yapılan deva-mındaki bir savaşta düşüyor. Kızı Maria, mirasını koruya-bilmek için aynı yıl içindeki imparatorun oğlu I. Maximilian ile evleniyor.

1478 Papa IV Sixtus (1471-1484), İspanya Engizisyonu'nun kurulmasını sağlıyor. Nihai olarak kaldırıldığı 1834 yılına kadar 300.000'den fazla insan kurulan mahkemelerde kur-ban ediliyor.

1479 Alcaçovas Antlaşması'yla Portekiz ve Kastilya karşılık-lı olarak Atlantik'teki çıkar alanlarının sınırlarını çiziyorlar. Kastilya adalardan sadece Kanaryaları alıyor; Portekiz de buna karşılık Afrika'da yapılacak keşifleri tek başına yapma hakkını elde ediyor.

Büyük Engizisyoncu Kardinal Fernando Nino de Gaevara,
El Greco'nun yağlıboya resmi, 1596-1600 civarı.

1480 Moskova Büyük Prensi III. İvan (1462-1505) artık çöküş dönemindeki Tatar egemenliğini tamamen ortadan kaldırıyor.

1482 Portekizler bugünkü Gana'da, yüzyıllarca Avrupalıların Afrikalı kölelerle yaptıkları transatlantik ticaretin en önemli üssü olan ticaret merkezi ve kale Sao Jorge da Mina'yı kuruyorlar.

1484 Papanın çıkardığı bir fermanla cadı avı meşrulaşılıyor.

1485 İngiltere'de ilk Tudor Kralı VII. Henry (ö. 1509), York Hanedanı'nı düşürerek Güller Savaşı'nı (1455'ten itibaren) bitiriyor.

1487-88 Portekizli denizci Bartolomeu Dias, ilk Avrupalı olarak Afrika'nın güney ucunu dolaşılıyor ve dönüş yolunda Ümit Burnu'nu keşfediyor.

1490 Macaristan'ın son yerli kralı (1458'den itibaren) ve hümanizmin önemli destekçisi Matthias Corvinus, Viyana'da ölüyor.

1492 (2 Ocak) Kastilyalı İsaabella ve Ferdinand uzun bir savaştan sonra, İber Yarımadası'ndaki son İslam devleti Gırnata Emirliği'ni ele geçiriyorlar. Bundan kısa süre sonra Kristof Kolomb'u batı yönünde ilerleyerek Doğu Asya ve Hindistan'a gidecek deniz yolunu keşfetmekle görevlendiriyor.

1492 (12 Ekim) Kolomb, küçük bir Bahama Adası olan Guanahani'de (San Salvador) karaya çıkıyor ve böylece kendisi dahi farkında olmadan yeni bir dünya keşfediyor: Amerika.

Kristof Kolomb Guanahani'de karaya çıkıyor,
Th. De Bry'nin bakır gravürü, 1594.

1493 İmparator (1440/1452'den itibaren) III. Friedrich ölüyor; imparatorlukta onun yerine, aynı yıl yapılan Senlis Antlaşması'yla Burgund mirasının büyük bir bölümüne hak kazanan oğlu I. Maximillian (ö. 1519) geçiyor.

1494 (7 Haziran) Papalığın yaptığı bir ilan doğrultusunda Portekiz ve Kastilya, Tordesillas Antlaşması'yla Atlantik'teki çıkar alanlarının sınırlarını belirliyorlar. Kastilya, kârlı bir iş olan, Azorların 2100 kilometre batısından kutuptan kutuba çekilen bir çizginin ötesini keşfetme hakkını elde ediyor.

1494 (Eylül) Fransa Kralı VIII. Karl (1483-1498), miras iddialarına itiraz gerekçesiyle (Güney) İtalya'ya müdahale ediyor; böylece Fransa ve Aragon Krallığı, daha doğrusu Habsburg Hanedanı arasında 1559'a kadar süren İtalya üzerinde egemenlik çekişmesi başlıyor.

1495 Worms'taki imparatorluk meclisinde, uzun zamandır amaçlanan imparatorluk reformu, ebedi bir ülke huzuru, imparatorluk yüksek mahkemesinin oluşturulması ve genel imparatorluk vergisi koyulması ilan edilerek en azından kısmen gerçekleştiriliyor.

1496 Habsburglular, Kastilya kraliyet ailesiyle çiftte evlilik yaparak İspanya tahtına hak kazanıyorlar.

1497 Cenevizli Giovanni Caboto İngilizlerin görevlendirilmesiyle İspanyollardan daha önce Kuzey Amerika'ya ulaşıyor.

1497-99 Portekizli Vasco de Gama ilk Avrupalı olarak Hindistan'a ulaşmak için Ümit Burnu'nun dolaşıldığı deniz yolunu kullanıyor ve 1498'de orada karaya çıkıyor.

1499 Basel Barışı'yla İsviçre fiilen imparatorluğun dışında bırakılıyor.

1500 Portekizli Cabral, Hindistan'a giderken yolunu şaşırması neticesinde Brezilya'yı keşfediyor ve kralı adına burayı sahipleniyor.

1502 Safevi Hanedanı'nın kurucusu İsmail, şehinşah unvanını alıyor. Şah İsmail, 1524'teki ölümüne kadar neredeyse tamamını fethettiği İran'ın yaratıcısıdır. İranlılar, onun ve peşinden gelenlerin idaresinde Şiilik inancını kalıcı olarak benimsiyorlar.

1503 Sevilla ve Lizbon'da, denizaşırı ticaret monopolisine sahip birer adet kraliyet ticaret merkezi kuruluyor.

1505 Lehistan'da yeni bir anayasayla kralın yetkileri keskin bir şekilde kısıtlanıyor; ülke bir soylular cumhuriyetine dönüşüyor.

1506 Roma'daki Aziz Peter Katedrali'nin yapımına Bramante'nin (1444-1514) yönetiminde (mimarlığında) başlanıyor. Kubbesi Michelangelo'nun (1475-1564) idaresinde 1546 yılında, yapının bütünü ise 1626'da tamamlanıyor.

1510 Portekizler Hindistan'daki Goa'yı fethediyorlar ve orayı Ümit Burnu'nun doğusundaki tüm sömürgelerinin merkezi yapıyorlar.

1511 Portekizliler Malakka ile Hindistan ve Çin arasındaki ticaretin odak noktasını ele geçiriyorlar. Aynı anda İspanyollar Küba'ya yerleşmeye başlıyorlar.

1513 Vasco Münez de Balboa, Panama Boğazı'nı geçtikten sonra Amerika üzerinden Büyük Okyanus'u gören ilk Avrupalı oluyor.

- 1513** Floransalı Niccolò Machiavelli (1469-1527), devletin çıkarını en önemli prensip olarak yücelten kitabı *Prens'i* (1532) tamamlıyor.
- 1516 (23 Ocak)** Kastilya ve Aragon, ülkelerini I. Karl hükümdarlığında fiilen birleştirirerek İspanya Krallığı'nı oluşturuyorlar.
- 1516 (9 Ağustos)** Gerçeküstü eserlerin yaratıcısı Hollandalı Ressam Hieronymus Bosch (1450 civarı) s'Hertogenbosch'ta defnediliyor.
- 1517** Martin Luther (1483-1546), Wittenberg'de Papalığın günah bağışlama kurumunu eleştirmek için ortaya koyduğu 95 tezini ilan ediyor. Bunlar imparatorlukta olağanüstü güçlü bir yankı buluyor ve kısa sürede kilisenin ve papanın otoritesini temellerinden sarsıyor.
- 1518 (ve sonrası)** Mısır'ın ve Hicaz'ın (Mekke ve Medine ile) Yavuz Sultan Selim tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na katılmasından sonra (1517-1520), aslında 18. yüzyılın sonuna doğru oluşturulan bir geleneğe göre halifelik Osmanlı sultanlarına geçiyor.
- 1519 (2 Mayıs)** İtalyan dâhi Leonardo de Vinci (d. 1452) -resam, heykeltıraş, mimar, çizer, teknisyen ve doğa bilimci- Loire Nehri kıyısındaki Amboise'da bir şatoda ölüyor.
- 1519 (28 Haziran)** İmparatorlukta İspanya Kralı I. Karl, V Karl olarak Kutsal Roma imparatoru oluyor.
- 1519-21** İspanyol Konkistador Hernan Cortes Meksika'daki Aztec İmparatorluğu'nu fethediyor.
- 1519-22** Fernao de Magalhaes ilk kez Güney Amerika anakarası ve Ateş Toprakları arasındaki güneybatı geçidini kullanıyor. Filipinler'de öldürülmesinden (1521) sonra Juan Sebastian Elcano ilk kez dünyanın etrafını deniz yoluyla tam olarak dolaşıyor.
- 1520** Martin Luther, çok geçmeden kısa sürede yayılan reform amaçlı üç temel yazısını kaleme alıyor.
- 1521** Papa Luther'i ve taraftarlarını aforoz ediyor. Luther'in kendisi Worms'taki imparatorluk meclisinde fikirlerinden vazgeçmeyince tüm hakları elinden alınıyor. Ve korumasız

ilan ediliyor. Yine de bunun arkasından Reformasyon imparatorluğun birçok bölgesinde kendisini kabul ettiriyor.

1522 Osmanlılar Rodos'u fethediyorlar. Bunun üzerine tapınakçılar kendilerine Malta Adası'nda yer buluyorlar (1530).

1523 I. Gustav (ö. 1560) ile birlikte Vasa Hanedanı İsveç tahtına oturuyor.

Martin Luther; Yaşlı Lucas Cranach'ın yağlıboya tablosu, 1528.

1524 İspanya'da sömürgelerin idaresi için ayrı bir merkezi yönetim kurulu oluşturuluyor. Bu, Endüstri Çağı öncesinde benzeri olmayan, devasa büyüklükteki sömürgelerin Avrupa'dan tek merkez prensipleriyle bürokratik yönetim denemesidir.

1524-25 İmparatorluğun bazı bölgelerinde (bunlardan bazıları Schwaben, Thirüngen) çiftçiler -Luther'in ve Zwingli'nin reformlarından esinlenerek serflik sistemine ve ağırlaşan vergi yüküne karşı ayaklanıyorlar. Fakat ayaklanma derebeyler ve prensler tarafından kanlı bir şekilde bastırılıyor.

1525 Töton Şövalyeleri Tarikatı'nın büyük üstadı, tarikat devletini dünyevi Prusya Dukalığı'na dönüştürüyor ve orada reformasyonu uyguluyor.

1526 (27 Nisan) Semerkantlı Türk komutan Babür (ö. 1530), Delhi sultanını Panipat'ta yenerek Kuzey Hindistan'ın şahı oluyor ve böylece torunu Ekber Şah (1556-1605) döneminde ilk yükselişini yaşayan Büyük Babür Hanedanı'nı kuruyor.

1526 (29 Ağustos) Osmanlılar Macar ordusunu Mohaç'ta yeniyorlar ve 1541'e kadar Macaristan topraklarının büyük bölümünü ele geçiriyorlar. Aziz Stephan Tacı, (Bohemya'nınki ile birlikte) genç Jagiellon kralı savaşta ölünce kalıcı olarak Habsburgluların eline geçiyor.

1526'dan itibaren Danimarka ve Norveç kralı I. Friedrich, Schleswig ve Holstein Dükü (1523-1533) ve halefi III. Christian (1534-1559) ülkelerinde reformasyonu uyguluyorlar. Bunun devamında da yeni öğretinin İsveç-Finlandiya'da kabul görmesiyle Kuzey Avrupa tamamen Lutheryen oluyor.

Askeri teçhizatlı yukarı Şuabyalı yığınlar; Augsburg baskısının ahşap gravürlü kapak sayfası, 1525.

1527 Hessen Kontu Philipp (1509-1567) Marburg'da ilk Protestan üniversitesini kuruyor.

1528 Almanya'daki Rönesans sanatının en önemli temsilcisi; ressam ve çizer Albrecht Dürer (d. 1471) Nürnberg'de ölüyor.

1529 Osmanlılar, Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) döneminde ilk kez Viyana'yı kuşatıyorlar fakat başarısız oluyorlar.

1531 İspanyol konkistador Francisco Pizarro, Peru'ya ulaşıyor. Bir taht kavgasından faydalanarak Cuzco merkezli İnka İmparatorluğu'nu 1533'e kadar ele geçirmeyi başarıyor. 1535'te Ciudad de los Reyes'i (Lima) kuruyor.

1532 (1 Mayıs) İmparator V Karl (1519-1556), Medicileri, zaten 1434'ten beri fiilen hüküm sürdükleri Floransa Düklüğü'ne yükseltiyor. 1569'da Toskana Grandükleri oluyorlar.

1532 (27 Temmuz) Regensburg'daki imparatorluk meclisinde, imparatorluğun ceza kanunu kitabı olarak Carolina yürürlüğe sokuluyor. Onunla birlikte, başka şeylerin yanında işkence, gerçeği ortaya çıkarma yöntemi olarak kanunlaştırılıyor.

1532-36 Guillaume Farel Cenevre'de, Jean Cauvin'in (Kalvin 1509-1564) öğretisi doğrultusunda, reformasyonu gerçekleştiriyor. Şehir böylece sonraki reformasyon hareketinin çıkış noktası oluyor. Ve özellikle Avrupa'nın kuzeybatısını etki altına alıyor.

1534 İngiltere Kralı VIII. Henry (1509-1547), ülkesinin kilisesini papanın yasa dikte edici, dogmaları ve ibadet kurallarını belirleyici otoritesinden ayırıyor. Fakat bunu reformasyonu uygulamadan yapıyor.

1536 Teolog ve Avrupa'nın en önemli hümanisti Rotterdamlı Erasmus (d. 1466 veya 1469), Basel'de ölüyor.

1540 Loyolalı Ignatius tarafından kurulan Cizvitler Tarikatı Papanın onayını alıyor ve Katolik inancını yaymakla görevlendiriliyor.

1542 Bartolome de Las Casas, İmparator V Karl (1519-1556) için, İspanyolların yeni sömürgelerde işledikleri suçları şikâyet ettiği bir rapor kaleme alıyor. Bununla birlikte kolonilerdeki sömürü konusunda Avrupa'nın vicdanında ilk kez bir kıpırdanma oluyor. V Karl hemen aynı yıl (elbette büyük oranda etkisiz olan) Kızılderilileri korumak için yeni kanunlar çıkarıyor.

1543 Gökbilimci Nikolas Kopernik'in (d. 1473), Antik Dönem öğretilerinden de yararlanarak dünya merkezli sistemi

reddedip güneş merkezli sistemi savunduğu temel eseri öldüğü sene çıkıyor.

1543 Portekizli denizciler ilk kez Japonya'ya ulaşıyorlar ve 1545'ten itibaren orada ticaret yapıyorlar.

1543 Tabip Andreas Vesalius (1514-1564), bu yıl çıkan ders kitabıyla modern anatomiye kuruyor.

1545 Potasi'de (bugünkü Bolivya), bir yıl sonra da Meksika'da zengin gümüş yatakları keşfediliyor. Kızılderilileri zorla çalıştırarak çıkarılan gümüş büyük oranda Avrupa'ya ulaşıyor ve orada uzun süren bir enflasyona, 16. yüzyıl Fiyat Devrimi'ne sebep oluyor.

1545 (13 Aralık) Trento'da, toplantı yerinden dolayı Trento Konsili adını alan XIX. Genel Konsil başlıyor. 1563'e kadar yapılan oturumlarda reformasyona tepki olarak katolik kilisesinde reformlara hız veriliyor.

1546 Modern insan haklarının kurucusu Francesco de Vitoria, eylem yeri olan Salamanca'da ölüyor. Sonraki Kuzeybatı Avrupalı teorisyenlerin aksine, Avrupalıların deniz aşırı egemenliğine, yayılcılığına ve sömürüsüne eleştirel baktığı bir eseri arkasında bırakıyor.

Gökbilimci Nikolas Kopernik'in el yazısından (1543),
Güneş Sistemi'nin yer aldığı sayfa.

1547 "Korkunç" lakaplı Moskova Grandükü IV İvan (1533-1584), çar unvanını alıyor.

1547-52 İngiltere’de reformasyon gerçekleştiriliyor. Yeni Anglikan Yüksek Kilisesi sadece kralın otoritesine tabi oluyor fakat litürjide (ayinlerin nasıl yapılacağını belirleyen metotlar ve prosedürler bütünü) geleneğe bağlı kalıyor.

1552 Volga kıyısındaki Kazan’ın alınması, Rusya’nın Sibirya’yı ele geçirmesinin önünü açıyor.

1555 Augsburg din barışıyla imparatorlukta Lutheryen inancı kabul ediliyor ve böylece Almanya’da (Avrupa’nın tek ülkesi olarak, o zamanlar imparatorluğa dâhil olan Hollanda ve İsviçre hariç) çift mezheplilik anayasaya yerleşiyor.

1556 İmparator V Karl (ö 1558) tahttan feragat ediyor. İspanya’da (Habsburg Hanedanı’nın İtalya ve Hollanda’daki toprakları buna dâhil) V Karl’ın yerine oğlu II. Philipp (ö. 1598), İmparatorlukta ise kardeşi I. Ferdinand (ö. 1564) geçiyor. Bu olaydan sonra Habsburg Hanedanı İspanya ve Avusturya olarak iki kola ayrılıyor fakat yakın işbirliğine devam ediyorlar.

1557 Portekizliler, yerel güçlerin onayıyla, Çin’deki ilk kalıcı Avrupa üssü olarak Macau’yu devralıyorlar.

1559 Cateau-Cambresis Barış Antlaşması’yla, Fransa Kralı İtalya’daki tüm iddialarından kesin olarak vazgeçince, İtalya tamamen İspanya egemenliği altına giriyor.

1560 Avrupa’da kuramsal hazırlıkları çok önceden başlayan (1487’nin “Cadı Çekici”) sistematik cadı avı, 17. yüzyılın ilk yıllarında zirveye ulaşıyor ve ancak ondan sonra yavaş yavaş kayboluyor. Sadece kadınlar değil, erkekler (çoğunlukla gençler) ve çocuklar da cadı avına kurban ediliyor.

1565 Tapınak Şövalyeleri, güçlü bir Osmanlı ordusunun Malta’ya yaptığı saldırıyı başarıyla geri püskürtüyor. Savunulması için Avrupa’nın tüm imkânlarının seferber edildiği bu küçük ada, bunun sonucunda daima Hristiyan kalıyor.

1565-70 İspanyollar Filipinler’i işgal ediyorlar ve başkent olarak 1571’de Manila’yı kuruyorlar. Filipin Adaları, 18. yüzyılın sonuna değin büyük oranda İspanyol Meksika (Acapulco) ile ticari bağlar kuruyor.

1566 Nüfuz sahibi çok sayıda şahsiyetin Kalvinizm’e katıldığı Hollanda’da, İspanyol egemenliğine karşı ayaklanma başlıyor.

1568 Daimyo Oda Nobunaga (katli 1582), Kyoto'ya giriyor ve ülkenin egemenliğini devralıyor. 1573'te son Ashikaya şogununu azlediyor. Bunun devamındaki üç büyük imparatorluk birleştircisinin birbirleriyle savaşmalarına sahne olan 1600 yılına kadar süren döneme, Azuchi-Momoyama ya da Sengoku Dönemi deniyor.

1569 Lehistan ve Litvanya, Lublin Birliği'nde birleşiyorlar. Fakat sadece dış siyasetleri ve para birimleri ortak oluyor.

1570-71 Osmanlı birlikleri Kıbrıs'ı fethediyor ve adayı tamamen hâkimiyet altına alıyorlar.

1571 İspanyol Venedik donanması, Korint Körfezi'ndeki Lepanto'da, Türklere karşı büyük bir deniz zaferi elde ediyor.

1572 (7 Temmuz) Lehistan'da Jagiellon Hanedanı sona eriyor. Bunu takip eden süreçte muhtelif Avrupalı hanedanlardan krallar seçiliyor.

1572 (24 Ağustos) Bartalmay Günü'nde, Paris'te ve Loire'in kuzeyindeki diğer Fransız şehirlerinde Huguenotların (Fransız Protestanlar) binlercesi katlediliyor.

1576 Jean Bodin (ö. 1596), güçlü bir monarşist merkezi yönetimin savunulduğu temel eseri *Devletin Altı Kitabı*'nı yayımlıyor. Yazar eserin içeriğinde ilk kez egemenlik kavramının açılımını yapıyor ve kuramsal olarak mutlakiyetçiliği savunuyor.

1578 Portekiz'in genç kralı Sebastian (1557'den itibaren), maceracı bir girişimle Fas'taki müslümanları kesin bir şekilde yenmek isterken, Vâdiü'l-Mehâzin Muharebesi'nde hem savaşı hem de hayatını kaybediyor. Sebastian'ın büyük amcasının ölümünden sonra Portekiz, 1580'de II. Philipp (ö. 1598) hükümdarlığı altında İspanya ile şahsi birliğe giriyor.

1581 Utrecht Birliği'nde 1579 yılında bir araya gelen yedi kuzey Hollanda eyaleti, İspanya kralından bağımsızlıklarını ilan ediyorlar. Bundan sonra bağımsız bir cumhuriyet oluşturuyorlar: Generalstaaten (Birleşik Hollanda Cumhuriyeti).

1582 Papa XIII. Gregorius (1572-1585), takvim yılının güneş yılına uyarlandığı bir takvim reformu ilan ediyor. Bu reform Katolik devletlerde hemen kabul ediliyor fakat Protestanlar-

da ancak 18. yüzyılda, Ortodoks dünyasında ise 20. yüzyılda kabul ediliyor.

1583 İngiltere, Kuzey Amerika'daki ilk sömürgesi olarak zengin balık yatakları ile ekonomik öneme sahip Newfoundland'ı egemenliği altına alıyor.

1584 Daimyo Toyotomi Hideyoshi (ö. 1598) Japonya'da hükümdarlığı üstleniyor ve ülkeyi yeniden birleştiriyor.

1588 Maria Stewart'ün idamından (1587) sonra, İngiltere'yi istila etmek için yola çıkan İspanyol donanması, Manş Denizi'nde İngilizler tarafından yenilerek neredeyse yok ediliyor.

1589 Kral III. Heinrich (1574'ten itibaren) katlediliyor. Onunla birlikte Valois Hanedanı sona eriyor. Halefi, tahta geçen ilk Burbon, Navarra kralı IV. Heinrich (ö. 1610) oluyor. Kendisi 1593'te Katolik Fransa'da kral olmak için Calvinist inancını terk ediyor ve 1594'te Reims'ta taç giyiyor.

1591 Fas sultanı, Batı Afrika'nın son büyük imparatorluğu Songhay'ı (Başkent Gao) ortadan kaldırıyor.

1598 Rusya'da 9. yüzyıldan beri hüküm süren Rurik Hanedanı son buluyor. Bunu takiben, farklı iddia sahiplerinin art arda tahta geçtiği kargaşa dönemi (smuta) başlıyor.

1600 öncesi Aralarında mısır, tütün, domates ve patatesin de bulunduğu çok sayıda yararlı bitki Amerika'dan Avrupa'ya getiriliyor. Bunlar önce süs bitkisi olarak yetiştiriliyor ve ancak 18. Ve 19. yüzyıllarda ekonomik önem kazanıyorlar. Buna karşılık Avrupa'dan da yararlı bitkiler (şeker kamışı, buğday, yulaf) ve hayvanlar (atlar, sığırlar, domuzlar, kanatlılar) Yeni Dünya'ya ulaşıyor.

1600 Jacopo Peri (1561-1633), günümüze ulaşan ilk opera Euridice'yi besteliyor. Etkileyici bir sonucu ise ancak Claudio Monteverdi (1567-1643) 1607'deki L'Orfeo Operası'yla elde ediyor.

1602 Hollanda'da Vereeniging'de Oostindische Compagnie (VOC-Birleşik Doğu Hindistan Şirketi) yeni tarz anonim şirket olarak kuruluyor. Bu şirket uzun süre Avrupa'nın deniz aşırı ticari şirketlerinin en büyük sermayeli, en güçlü ve en başarılısı oluyor.

1603 (12 Şubat) Tokugawa Ieyasu (ö. 1616), 1600'den beri fiilen yönettiği Japonya'nın imparatorluk birleştiricilerinin üçüncüsü olarak şogun oluyor (1605'e kadar). Takugawa dönemi başlıyor (veya şogunların yerleşim isimlerine göre Edo [Tokyo] Dönemi; 1667/1668'e kadar).

1603 (24 Mart) İngiltere Kraliçesi I. Elizabeth (1558'den beri) ölüyor; yerine Maria Stewart'ün oğlu, 1567'den beri İskoçya kralı olan VI. Jakob, I. Jakob (ö. 1625) olarak geçiyor. İngiltere ve İskoçya o günden itibaren şahsi birlik oluşturuyorlar.

1605 İspanyol şair Miguel de Cervantes Saevedra (1547-1616), *Don Kişot* kitabının ilk cildini yayımlıyor. İkinci cilt 1615'te onu takip ediyor.

1606 Zitvatorok Antlaşması'yla Osmanlı padişahı ilk kez eşit hükümdar olarak tanınıyor. Tarafların egemenlik alanlarında mevcut durumlarını korumaları temelinde yapılan antlaşma 1663'e kadar sürüyor ve Habsburglulara en başta güçlerinin tamamını Otuz Yıl Savaşları'nda kullanma imkânı sağlıyor.

1607 İngiliz yerleşimciler Kuzey Amerika'daki yeni sömürge Virginia'da ilk kalıcı yerleşim olarak Jamestown'ı kuruyorlar.

1607'den itibaren İngiltere'den ve İskoçya'dan getirilen Protestanlar, planlı olarak İrlanda'nın Ulster eyaletine yerleştiriliyorlar. Böylece sonraki Kuzey İrlanda anlaşmazlığının tohumları ekiliyor.

1608 Fransız sömürge öncüsü Samuel de Champlain, Yeni Fransa'nın çekirdeği olarak Quebec şehrini kuruyor.

1609 Hollandalı Hugo Grotius (1583-1645), *Denizlerin Serbestisi*'ni yayımlayarak Kuzeybatı Avrupalı güçlerin İber Yarımadası'nda yer alan ülkelerin sömürgeci çıkar alanlarına girmeleri için gerekli hukuki ve kuramsal altyapı sağlıyor.

1612 Japonya'da Hristiyanlık yasaklanıyor. Misyonerler 1614'te sınır dışı ediliyorlar. 1622'de, 1640'a kadar Japonya'da Hristiyanlığın fiilen yok edilmesine yol açan sistematik bir baskı ve takibat başlatılıyor.

1613 Moskova'da genç Michail Romanov (ö. 1645) çarlığa seçiliyor. Onun tahta çıkmasıyla Rusya'daki kargaşa (smuta) dönemi sona eriyor.

1614 (6/7 Nisan) Maniyerizmin tarz oluşturan ressamı El Greco, Toledo'da ölüyor.

1614 (12 Kasım) Brandenburg elektör prensi, Xanten Antlaşması'yla Kleve, Mark ve Ravensberg'i elde ederek ilk kez imparatorluğun batısında tutunuyor.

1616 Avrupa edebiyatının en önemli oyun yazarı William Shakespeare (d. 1564), İngiltere'de Stafford-upon-Avon'da ölüyor.

1618 (23 Mayıs) Bohemya'daki Habsburg hükümdarlığı karşıtı Protestanlar iki valiyi sekreterleriyle birlikte Prag'daki Hradschin'in (hükümet binası) penceresinden atarak Otuz Yıl Savaşları'nın başlamasına neden oluyorlar.

1618 (27 Ağustos) Prusya Dukalığı, miras yoluyla Brandenburg'u elde ediyor. Lehistan'ın feodal egemenliği bundan zarar görmüyor. Bu ve Klevi mirasından sonra Hohenzollern Hanedanı'nın ekseni, sonraki asırlar boyunca Aşağı Ren-Königsberg odaklı oluyor.

1620 (18 Kasım) Prag önlerindeki Beyaz Dağ'da yapılan savaşın kaybedilmesiyle, artık kış kralı diye adlandırılan Pfalz elektör prensi V Friedrich (1610-1632), Bohemya'daki egemenliğini (1619'dan itibaren) kaybediyor.

1620 (21 Kasım) Protestan muhalifler, Mayflower ile Massachusetts'e ulaşıyorlar ve orada kurdukları Plymouth kolonisi ile Yeni England'ın çekirdek yapısını oluşturuyorlar.

1622 İmparatorluk komutanı Tilly, protestanları defalarca yenilgiye uğratarak Pfalz'ı ele geçiriyor. İmparator II. Friedrich (1619-1637), Pfalz'a ait seçicilik onurunu 1823'te Bavyera dükü I. Maximilian'a (1567-1651) veriyor.

1624 Fransa'da Kardinal Richelieu (ö. 1642) (dış) politikanın idaresini fiilen üstleniyor.

1624-1627 İngiltere, St. Kitts'in (St. Christopher, 1623) ardından Karayipler'deki ilk önemli üs olarak yerleşimsiz Barbados Adası'nı sahipleniyor. Adanın sahip olduğu zenginlikler (tütün, şeker kamışı) çok geçmeden diğer Avrupalı güçlerin de Karayipler'de ada sahiplenmeleri için örnek oluşturunuyor.

1625 Danimarka Kralı IV Christian (1588-1648) Protestanların lehine Otuz Yıl Savaşları'na müdahil oluyor. Bu arada imparator, Bohemyalı savaş girişimcisi Albrecht von Wallenstein bir paralı asker ordusu oluşturmakla görevlendiriyor.

1626 Hollandalılar Manhattan Yarımadası'nı ele geçiriyorlar ve orada 1664'te -artık İngiliz egemenliğinde- adı New York olarak değiştirilen New-Amsterdam'ı kuruyorlar.

1627 Kore'deki Yi Hanedanı'nın Joseon İmparatorluğu, Mançuların vasal devleti oluyor ve onların Çing Hanedanı olarak Çin'deki egemenliği ele geçirmelerinden (1644) sonra da vasallığa devam ediyorlar. Kore 19. yüzyılın ortalarına kadar Avrupa'nın etkilerine tamamen kapalı bir devlet oluyor.

1627 Wallenstein, Danimarka kralını imparatorluktan kovuyor ve Baltık Denizi'ne kadar ilerliyor.

1628 İngiltere ve İskoçya kralı (1625'ten itibaren) I. Karl (ö. 1649), İngiliz parlamentosunun Haklar Bildirgesi'ne onay veriyor. Bununla birlikte I. Karl, ülkedeki olağanüstü savaş ve acil durum yasalarının her birinden feragat ediyor.

1629 (19 Ocak) İran'daki Safevilerin en önemli hükümdarı Şah Büyük Abbas (1587'den beri) başkent Isfahan'ı görkemli bir şekilde inşa ettirdikten sonra ölüyor.

1629 (6 Mart) İmparator II. Ferdinand (1619-1637), sahibine iade fermanını çıkarıyor. Bu ferman, 1552'den beri reforme edilmiş tüm piskoposlukların ve manastırların Katoliklere geri verilmek zorunda olduğunu belirtiyor.

1630:İsveç Kralı II. Gustav Adolf (1611'den itibaren) Protestanların lehine Otuz Yıl Savaşları'na müdahil oluyor. 1631'de Breitenfeld'de Tilly'i yeniyor. Bunun üzerine imparator yanlılarının Kuzey Almanya'daki düzeni çöküyor.

1632 II. Gustav Adolf (1611'den itibaren kral) Lützen'de Wallenstein'ı yeniyor fakat savaşta ölüyor. Onun yerine henüz reşit olmayan kızı Christina (1654'te çekiliyor; ö. 1689) İsveç tahtına oturuyor.

1633 Gök bilimci ve fizikçi Galileo Galilei (1564-1642), Engizasyon Mahkemesi'nin bir davasında güneş merkezli evren

fikri “yanılgısı”ndan vazgeçmeye zorlanıyor ve ev hapsine mahkûm ediliyor.

1634 (26 Şubat) Wallenstein ihanet iddiasıyla imparatorluk subayları tarafından öldürülüyor.

1634 (6 Eylül) İsveçliler Nördlingen’de imparator yanlılarınca ezici bir şekilde yeniliyorlar. Bunun üzerine o ana kadar güçlü konumda oldukları Güney Almanya’da çöküyorlar.

1635 Japonlar için yurt dışı seyahat yasağıyla, ülkenin sistematik olarak dışarıya kapatılması politikası (*sakoku*) başlıyor.

1635 Fransa açık olarak Kutsal Roma İmparatorluğu’na karşı Otuz Yıl Savaşları’na giriyor ve kendisini imparatorluk içindeki özellikle Alsas’ta bulunan küçük zümrelerin koruyucusu ilan ediyor.

1637 Fransız filozof ve matematikçi Rene Descartes (1596-1650), bilimdeki rasyonel metotlar üzerine ünlü tezini yayımlıyor.

1639 Portekizliler Japonya’dan çıkarılıyor; onların yerini 1641’den itibaren Hollandalılar alıyorlar. Nagazaki Limanı, Hollandalıların ticaret yapabildikleri tek yer oluyor.

1640 Portekiz, yeni Bragança Hanedanı idaresinde, İngilizlerin desteğiyle İspanya ile şahsi birlikten ayrılıyor.

1641 Hollandalılar, bugünkü Malezya’da yer alan Malakka’daki önemli Portekiz Kalesi’ni ve ticaret merkezini ele geçiriyorlar.

1642 Hollandalı Rembrandt Harmenszoon van Rijn (1606-1669) ünlü resmi (elbette siparişi veren müşterilerin almayı reddettiği) Gece Devriyesi’ni (De Nachtwacht) yapıyor.

1642 (22 Ağustos) Kralın emriyle Londra’ya yapılan ve Püritanlar tarafından püskürtülen saldırıyla İngiliz iç savaşı başlıyor.

1643 Fransa’da XIII. Louis’dan (1610’dan itibaren) sonra -henüz reşit olmayan- XIV. Louis (ö. 1715) tahta geçiyor. Fakat siyaseti asıl yöneten kişi ilk başta Kardinal Mazarin idi.

1644 Çin’de Ming Hanedanı düşüyor. Aslında 1628’den beri son Çin kökenli imparator olan Sizag intihar ediyor. Onun

arkasından egemenlik Çing Hanedanı mensubu Mançulara geçiyor. Pekin başkent olarak kalıyor.

1645 (14 Haziran) İngiltere’de parlamento ordusu, kral taraftarlarını Naseby’de ezici bir yenilgiye uğrattıyor. Kral I. Karl (1625-1649) 1646’da İskoçya’ya kaçıyor.

1645 (13 Ağustos) Danimarka ve Norveç, Bromsebro Antlaşması’nda Jamtland ve Halland’ı, ayrıca Gotland ve Saaremaa’yı muzaffer İsveç’e bırakmak zorunda kalıyor.

1648 (30 Ocak) İspanya, Münster Antlaşması’nda Hollanda’nın (kuzey bölümü) bağımsızlığını tanıyor.

1648 (24 Ekim) Vestfalya Antlaşması Münster ve Osnabrück’te imzalanıyor. İmparatorluk mensubu Protestanların büyük çoğunluğunun hakları iade ediliyor. Pfalz, yeni sekizinci üye olarak elektörlük hakkını elde ediyor. Bavyera, Oberpfalz’ı ve 1623’te kendisine verilen seçicilik hakkını koruyor. Brandenburg, topraklarını önemli oranda genişletiyor. İmparatorlukta Katolik ve Lutheryenlerin yanı sıra Kalvinist inanç da serbest bırakılıyor. İsveç, elde ettiği büyük topraklarla (bunların arasında Pomeranya da var) imparatorluğun önemli bir üyesi ve barışın garantörü oluyor. Diğer taraftan imparatorun iradesiyle Fransa’nın -aynı şekilde garantör olmasına rağmen- imparatorluk meclisinde yer alması reddediliyor fakat Alsas’ta topraklar ve haklar elde ediyor. Vestfalya Antlaşması’yla (Kuzey) Hollanda ve İsviçre nihai olarak imparatorluk birliğinden ayrılıyorlar. Bu şekilde biten Otuz Yıl Savaşları’nın sonuçları Almanya için yıkıcı oluyor.

1649 İngiltere Kralı I. Karl (1625’ten itibaren), iç savaştan sonra idam ediliyor. İngiltere, Milletler Birliği adı altında ve Oliver Cromwell (ö. 1658) yönetiminde fiilen cumhuriyet oluyor.

1651 (9 Ekim) İngiltere’de, Hollandalıların ticaretteki aracılığını ortadan kaldırmak için bir denizcilik yasası çıkarılıyor.

1651 İngiliz filozof Thomas Hobbes (1588-1679), içeriğinde kendisine ait olan, herkesin herkese karşı olduğu savaştan sakınılması için bir hâkimiyet sözleşmesi öğretisini geliştirmeyi sürdürdüğü, kiliseye eleştirel yaklaşan temel eseri *Leviathan*’ı yayımlıyor.

1652 Hollandalılar, Asya ticareti için bir üs ve beyaz bir sömürge yerleşiminin çekirdeği olarak Afrika'nın güney ucunda Capetown'ı kuruyorlar.

Vestfalya Antlaşması'nda,
savaşıyan tarafların imzaladıkları belgeler (1648).

1654 İsveç kraliçesi Christina (1632'den itibaren), tahttan çekiliyor ve bir sonraki yıl Katolik mezhebine geçiyor. İsveç'te Wittelsbach Hanedanı, kendisinin bir kolu olan Zweibrücken kontu (1720'ye kadar) ile tahta çıkıyor.

1658 (26 Şubat) Danimarka, Roskilde Antlaşması'nda, eski anakara toprakları olan Schonen, Bohuslan ve Blekinge'yi İsveç'e bırakmak zorunda kalıyor.

1658 (26 Haziran) Agra'daki Tac Mahal'i inşa eden (yapımı 1631-1648) Şah Cihan (1628'den itibaren) tahttan indiriliyor. Oğlu ve halefi Âlemgîr (ö. 1707) neredeyse tüm Hindistan'ı hükümdarlığı altında birleştiriyor ve büyük Babür İmparatorluğu'nu gücünün zirvesine çıkarıyor.

1659 İspanya, yeni askeri yenilgilerin ardından yapılan Pireneler Antlaşması'nda Roussilon ve Artois'yı Fransa'ya bırakmak zorunda kalıyor.

1660 (3 Mayıs) Oliva Antlaşması, 1655'ten beri İsveç (müttefiği Brandenburg) ve Lehistan (müttefiği Danimarka) arasında yürütülen 1. Kuzey Savaşı'nı bitiriyor. Lehistan, Dünya'nın kuzeyindeki Livland'ı İsveç'e bırakmak ve Prusya

üzerindeki feodal egemenliğinden feragat etmek zorunda kalıyor.

1660 (5 Mayıs) İngiltere’de yeni seçilen parlamento, monarşiyi restore etme kararı alıyor. Bunun üzerine sürgündeki II. Karl (ö. 1685) Londra’ya geri dönüyor.

1661 (10 Mart) Fransa’da, Kardinal Mazarin’in ölümünden sonra Kral XIV Louis (ö. 1715) hükümet işlerini bizzat yürütmeye başlıyor. Bununla birlikte, mimari dışavurumunu Versay Sarayı’nın inşasıyla (1661-1689) ortaya koyan, örnek oluşturacak mutlakıyetçi bir hükümdarlık başlıyor.

1661 Hindistan’daki Bombay, Portekizli bir prensesin çeyizi (Morgengabe) olarak İngiltere’nin eline geçiyor.

1663 Yeniden canlanan Türk tehlikesinden dolayı Regensburg’da toplanan imparatorluk meclisinin oturumu bitirilmiyor; o andan itibaren meclis eski imparatorluk sona erene kadar kesintisiz toplantı halinde oluyor.

1665 Danimarka’da, Avrupa mutlakıyetçiliğinin yazılmış tek anayasa belgesi Lex Regia [Kral Kanunu] ilan ediliyor.

1666 Fas’ta, iktidarını günümüze kadar sürdüren Filali (Aleviyye) hanedanı yönetime geliyor. Filaliler ilk zirve dönemlerini Mevlay İsmail idaresinde (1672-1727) yaşıyorlar.

1667 Breda Antlaşması ile, 1664’ten beri süregelen 2. Hollanda-İngiltere Deniz Savaşı sona eriyor: İngilizler Malay Takımadaları’ndaki son üslerinden, devletler komutanlığından ve Kuzey Amerika’daki tüm mülkiyetlerinden vazgeçiyorlar. Fakat buna karşılık nihai olarak Surinam’ı alıyorlar.

1668 Aachen Antlaşması’yla, XIV Louis (1643-1715) tarafından bir önceki yıl çıkartılan Devrim Savaşı bitiriliyor. Fransa bu barışta Güney (İspanyol) Hollanda’da, aralarında Lille ve Valenciennes’in de bulunduğu şehirler ve kaleler elde ediyor.

1670 İngiltere’de, Kuzey Amerika’daki büyük göllerin kuzeyinde yapılan kürk ticareti için Hudson’s Bay Company şirketi kuruluyor.

1673 Hollandalı araştırmacı Antonie van Leeuwenhoek (1632-1723), kendi tasarladığı mikroskobun yardımıyla kır-

mızı kan hücrelerini, daha sonra bakterileri (1676) ve sperm-leri (1677) keşfediyor.

1678/79 Nijmegen Barış Antlaşmaları'yla 1672'den beri süren Hollanda Savaşı sona eriyor. Hollanda Fransa'ya direnmiyor. Fakat İspanya Franche Comte'yi, imparator ise Freiburg im Breisgau'yu XIV Louis'ye (1643-1713) bırakmak zorunda kalıyorlar.

XIV. Louis, Ch. Le Brun'un (1619-1690) yağlıboya resmi.

1679 İngiliz parlamentosu Habeas Corpus'u karara bağlıyor. Buna göre bir zanlı, hâkim kararı olmadan sadece sınırlı olarak gözaltında tutulabilir. Habeas Corpus, hukuk devleti olma yolunda önemli bir kilometre taşıdır.

1681 İngiltere Kralı II. Karl (1660-1685), Pensilvanya'yı şahsi koloni olarak Quaker mezhebi mensubu William Penn'e veriyor ve o da orada, 1683'te Philadelphia'yı kuruyor.

1683 Türkler, Kahlenberg yenilgisinden sonra İkinci Viyana Kuşatması'nı yarıda kesip geri çekilmek zorunda kalıyorlar. Osmanlı İmparatorluğu, o andan itibaren savunma dönemine giriyor.

1685 XIV. Louis (1643-1715), Fontainebleau Fermanı'nı çıkararak Nantes Fermanı'nı geçersiz kılıyor ve bu kararla çok sayıda Huguenotu göçe zorluyor. Bu durum Fransa'da ekonomik olarak ağır kan kaybına yol açıyor.

1687 İngiliz fizikçi Isaac Newton (1643-1727), başka şeylerin yanı sıra 1666 yılında kendisinin keşfettiği, yer çekimi kuramını ve kendi adıyla anılan, mekaniğin üç aksiyomunu formüle ettiği temel eserini yayımlıyor.

1688 (12 Kasım) 1688 Devrim'de, İngiltere ve İskoçya'nın Katolik kralı II. Jakob (1685'ten itibaren) tahttan indiriliyor. 1689'da onun yerine Hollanda genel valisi olan Protestan damadı III. Wilhelm (ö. 1702) tahta çıkıyor.

1688 (Sonu) Fransız birliklerinin Pfalz'daki miras hakkını koruma bahanesiyle Ren üzerinden ilerlemesiyle, Pfalz miras savaşı başlıyor. Bu savaşta, başka yerlerle birlikte Heidelberg 1689'da ve 1693'te yakılıp yıkılıyor.

1689 (12 Mayıs) İmparator I. Leopold (1658-1705), İngiltere, Hollanda ve İspanya, kıta üzerindeki güçler dengesini yeniden sağlamak için, XIV. Louis karşısında birlik oluşturuyorlar.

1689 (27 Ağustos) Çin imparatoru Kangxi (Shenzu) (1661-1722), Sibiry'a'daki Nercinsk'te, bir Avrupa gücüyle ilk antlaşmasını yapıyor: Bu antlaşmada Rusya, tüm Amur bölgesinin Çin'e aidiyetini tanıyor.

1689 (12 Eylül) Çar I. Petro (ö. 1725) naibeyi tahttan indirerek, Rusya'nın tek hâkimi oluyor.

1691 Baden-Baden uç beyi Ludwig Wilhelm (1677-1707), imparator ordusunun komutanı olarak Türkleri Slankamen'de mağlup ediyor. Siebenbürgen (Erdel) bu galibiyetin ardından yeniden Habsburg egemenliğindeki Macaristan ile birleştiriliyor.

1695 İngiltere'de, yayınlar üzerindeki ön sansür kaldırılarak, özgür basının oluşumu ve gelişimi için önemli bir imkân yaratılıyor.

1697 (27 Haziran) Önceden gizlice Katolik mezhebine geçen Saksonya elektör prensi (1694'ten beri) August (ö. 1733), Türkleri yenen Johann Sobieski'nin (1674-1696) halefi olarak Lehistan krallığına seçiliyor.

1697 (29 Eylül) Fransa, Rijswijk Antlaşması'nda, III. Wilhelm'i İngiltere kralı olarak tanımak ve fetihlerinin neredeyse tamamından vazgeçmek zorunda kalıyor. XIV. Louis (1643-1715) Freiburg'u imparatora veriyor fakat 1681'de ele geçirdiği Strassburg, daimi olarak kendisinde kalıyor. Bunun dışında, 1665'ten beri üzerinde hâlâ hak iddia ettiği Hispaniola Adası'nın batı bölümünü kesin olarak elde ediyor.

1699 Osmanlı İmparatorluğu Karlofça Antlaşması'yla Macaristan'ın tümünü (Temeşvar bölgesi hariç) nihai olarak Kutsal Roma İmparatorluğu'na bırakıyor.

1700 (Şubat) Saksonya askerlerinin Riga'ya yaptığı bir baskınla, 1721'e kadar süren ve süper güç İsveç'in çökmesine yol açan 2. (Büyük) Kuzey Savaşı başlıyor. Bu savaşta Rusya ve Lehistan-Saksonya İsveç'e karşı ittifak kuruyorlar.

1700 (1 Aralık) Son İspanyol Habsburglunun ölümünden sonra halefin kim olacağı konusunda belirsizlik yaşanıyor. Kraliçe aday olarak imparatorun ikinci oğlu III. Karl'ı -yani bir Habsburgluyu- öne çıkarırken, kralın vasiyetnamesinde, XIV. Louis'in torunu Burbon Philipp (V.) genel varis olarak yer alıyor.

1701 (18 Ocak) Brandenburg elektör prensi III. Friedrich (1688'den itibaren) kendisini imparatorluk dışında Königsberg'de de Prusya kralı I. Friedrich (ö. 1713) olarak ilan ediyor ve taç giyiyor.

1701 (7 Eylül) Alman imparatoru, İngiltere ve Hollanda, XIV. Louis (1643-1715) ve onun İspanya tahtı adayına karşı ittifak kuruyorlar. Böylece denizaşırı çarpışmaların da yapıldığı İspanya Veraset Savaşı başlıyor.

1703 Çar Büyük Petro (1682-1725), Moskova'nın yerine 1712'de başkent yapılan Sankt Petersburg'u kuruyor.

1704 Avusturyalı komutan Savogen prensi Eugen ve İngiliz müttefiği Marlborough dükü, Tuna kıyısındaki Hödstadt'te (Blenheim) Fransa-Bavyera ittifakını yeniyorlar.

1706 Marlborough dükü, Güney Hollanda'daki Ramillies'te, Prens Eugen ise Yukarı İtalya'daki Torino'da Fransızları yeniyorlar.

1707 İngiltere ve İskoçya, gerçek bir birleşmeyle Büyük Britanya Birleşik Krallığı olarak birleşiyorlar.

1708 Johann Friedrich Bottger, Avrupa'da ilk defa Saksonya'da beyaz porselen üretimi için bir yöntem buluyor.

1709 (11 Eylül) Avusturyalı ve Britanyalı müttefiklerin Hollanda'nın güneyindeki Malplaquet'te elde ettikleri yeni bir zaferden sonra Fransa çöküşün eşiğine geliyor.

1711 İmparator (1705'ten itibaren) I. Joseph aniden ölünce, Habsburglu Karl (III.; ö. 1740) VI. Karl olarak İspanya tahtının da varis adayı oldu. Onun yönetiminde miras ülke Avusturya ile İspanya İmparatorluğu'nun birleşme tehlikesi belirince, Büyük Britanya Fransa ile savaşa son veriyor.

1712 Önemli Alman besteci Georg Friedrich Händel (1685-1759) nihai olarak Londra'ya yerleşiyor.

1713 (11 Nisan) Utrecht Antlaşması'nda Burbon V Philipp (ö. 1746) İspanya kralı olarak tanınıyor fakat Britanyalılar Cebelitarık ve Minorka'yı ellerinde tuttukları gibi ilaveten İspanya sömürgeleriyle köle ticareti yapma tekeline de elde ediyorlar.

1713 (19 Nisan) İmparator VI. Karl (1711-1740) pragmatik yaptırım kararını çıkarıyor. Bu yaptırımda, Habsburg ülkesinin bölünemez olduğu ve sadece imparatorun çocuklarının -kız çocukları dâhil- varis sayılabilecekleri değişmez kural oluyor.

1714 (6 Mart) Fransa ve imparator arasında yapılan Rastatt Antlaşması'nda imparator, İspanya mirasından İtalya ve Hollanda'ya düşen mülkleri elde ediyor.

1714 (1 Ağustos) İngiliz tahtındaki son Stewart Kraliçe (1702'den itibaren) Anna ölüyor. Onun halefi 1701 tarihli Tacın Veresatine Dair Kanun uyarınca Hannover Hanedanı'nı temsilen Georg Ludwig (ö. 1727) oluyor.

1715 Fransa Kralı (1643 -5 yaşında- ve 1661'den -23 yaşında- itibaren) XIV. Louis ölüyor; yerine torununun oğlu olan XV Louis (1774), 1723 yılına kadar Orleans dükünün vesayet naipliği altında olmak kaydıyla tahta çıkıyor.

1716 Daha çok matematikçi olarak öne çıkan filozof ve evrenselliği savunan Gottfried Wilhelm Leibniz (d. 1646) Hannover'de ölüyor.

1718 (21 Temmuz) Osmanlı İmparatorluğu, Pasarofça Antlaşması'yla Sırbistan'ın, Bosna'nın ve Eflak'ın bazı bölümlerini, ayrıca sonradan Banat diye adlandırılan Temeşvar bölgesini Avusturya hanedanına bırakıyor.

1718 (11 Aralık) İsveç kralı XII. Karl (1697'den itibaren) bir Norveç kalesinin kuşatması esnasında öldürülüyor. Bunun üzerine egemenlik meclise geçiyor. İsveç'in özgürlük dönemi başlıyor.

1718 Alman Fizikçi Daniel Gabriel Fahrenheit Hollanda'da cıvalı termometreyi icat ediyor. Kendi adını taşıyan ısı ölçme cetvelini ise 1714'te kullanıma sokmuştu.

1720: Kutsal Roma İmparatorluğu Sardinya'yı Savoy Hanedanı'na bırakıyor ve ona karşılık Sicilya'yı alıyor.

1721 (10 Eylül) Nistat Antlaşması'yla Büyük Kuzey Savaşı bitiyor. İsveç Livland'ı, Estonya'yı, Ingermanland'ı ve Karelya'nın bir bölümünü Rusya'ya bırakmak zorunda kalıyor fakat Finlandiya kendisine kalıyor.

1721 (22 Ekim) Çar Büyük Petro (1682-1725), tüm Rusya'nın imparatoru unvanını alıyor.

1723 Johann Sebastian Bach (1685-1750) Leipzig'de koro şefi oluyor. Onun kapsamlı kompozisyon eseri tüm Avrupa'da kalıcı bir etki gösteriyor.

1731 *Robinson Crusoe* (1719/1720) romanının yazarı Daniel Defoe Londra'da ölüyor.

1733 Lehistan'da II. August'un ölümü, Fransa'nın adayı Stanislaus Leszczyński ve August'un Avusturya ile Rusya'nın desteklediği oğlu arasındaki taht mücadelesi, Lehistan'da haleflik savaşına dönüşüyor.

1735 İsveç doğa bilimci Carl Linnaeus (1707-1778) modern biyolojide sistematığın temeli sayılan *Systema Naturea* eserini yayınlıyor.

1735 (31 Ekim) Viyana Antlaşması'nın ön gelişmelerinde Saksonyalı Wettin Hanedanı mensubu (Friedrich) III. August (ö. 1763) Lehistan kralı olarak tanınıyor. Stanislaus Leszczyński (ö. 1766) Lothringen dukalığı ile tazmin ediliyor. İmparator VI. Karl, Burbonların lehine Napoli ve Sicilya'dan vaz-

geçiyor ve onların yerine Parma ve Piacenza'yı alıyor. Bunun yanında müstakbel damadı Franz Stephan için Lothringen'e karşılık 1737'de Medicilerin soyu tükendiğinde geçerlilik kazanacak Toskana'nın veraset hakkını elde ediyor.

1736 Avşarlı Nadir Şah (ö. 1747) son Safevi hükümdarını tahttan indirerek İran şahı oluyor. 1739'da Delhi'yi de fet-hedip yağmalıyor ve Büyük Babür İmparatorluğu'nu yok olmanın eşiğine getiriyor.

Johann Sebastian Bach, 1735 civarı, muhtemelen J.E Rensch tarafından yapılmış portre.

1739 Belgrad Antlaşması'nda Avusturya, askeri başarısızlıklardan sonra Eflak'ın batısını ve Sırbistan'ın kuzeyini Belgrad'la birlikte yeniden Osmanlı İmparatorluğu'na bırakmak zorunda kalıyor.

1740 Brandenburg-Prusya'da I. Friedrich Wilhelm'in (1713'ten itibaren) yerine oğlu II. Friedrich (Büyük Friedrich, ö. 1786) geçiyor. Friedrich, aynı yıl gerçekleşen ve Maria Theresia'nın (ö. 1780) babası VI. Karl'ın yerine geldiği Avusturya tahtındaki değişimi fırsat bilerek, geçerli bir yasal dayanağı olmadan Silezya'ya giriyor.

1741 Danimarkalı Asya araştırmacısı Vitus Bering, Rusya'nın görevlendirmesiyle Alaska kıyılarına ulaşıyor.

1741 (25 Kasım) St. Petersburg'da vuku bulan saray ihtilali, Büyük Petro'nun kızı Elizaveta Petrovna'yı (ö. 1761) Rusya tahtına getiriyor.

1742 (24 Ocak) Maria Theresia'nın mirasçı olduğu yerlerde de itiraz eden Bavyera elektör prensi (1726'dan itibaren) Karl Albrecht, VII. Karl (ö. 1745) olarak imparator seçiliyor.

1742 (28 Temmuz) Avusturya hanedanının lideri Maria Theresia (1740-1780), Berlin Antlaşması'nda Prusya'da Silezya'nın büyük kısmını (1740-1786) II. Friedrich'e bırakıyor.

1745 Wittelsbachlı imparatorun ölümünün ardından, karşılığında Silezya'daki mülkiyet hakkı onaylanan Prusya kralının kabulüyle, Maria Theresia'nın eşi Franz Stephan, I. Franz (ö. 1765) olarak imparator seçiliyor.

1747 Berlinli kimyager Andreas Marggraf bir ilk olarak hayvan pancarından şeker elde ediyor ancak çok daha sonraları çalışma arkadaşı Franz Carl Achard, pahalı kamış şekerine ek olarak pancardan şeker üretmenin endüstriyel yöntemini geliştiriyor.

1748 Charles-Louis Baron de Montesquieu (1689-1755), içeriğinde John Locke'la bağlantı kurarak güçlerin yasama, yürütme ve yargı olarak ayrılması öğretisini geliştirdiği eseri *Kanunların Ruhu Üzerine*'yi yayımlıyor.

1748 (18 Ekim) Aachen Antlaşması'nda 1740'tan beri süregelen Avusturya Veraset Savaşı, Maria Theresia'nın (ö. 1780) tüm taraflarca tanınmasıyla son buluyor. Habsburg Hanedanı sadece Parma ve Piacenza'dan vazgeçmek zorunda kalıyor.

1749 Kopenhagen'da E.H. Berling, bugüne kadar devamlı olarak yayımlanan (1936'dan itibaren *Berlingske Tidende* adıyla) en eski gazeteyi çıkarıyor.

1751 Avrupa aydınlanmasında belirleyici bir derleme eser olan *Encyclopedie*'nin ilk cildi yayınlanıyor. Yayımcıları: Denis Diderot (1713-1784) ve Jean-Baptiste d'Alembert (1717-1783).

1756 Fransa ile şiddetli bir sömürgecilik yarışında olan Büyük Britanya ve Prusya müttefik oluyorlar. Bunun üzerine Fransa da imparatorluk içindeki ortağını değiştiriyor ve geleneksel rakibi Avusturya ile önce 1756'da bir savunma, daha sonra da 1757'de saldırı ittifakı kuruyor. Avrupa'da ittifakların tersine dönmesi, 18. yüzyılın diplomatik devrimi olarak kabul ediliyor. Aynı yıl içinde Prusyalı II. Friedrich (1740-1786), Saksonya'ya karşı yaptığı önleyici bir saldırıyla Yedi Yıl Savaşı'nı başlatıyor.

1757 Robert Clive komutasındaki Britanyalılar, Plassey'de Bengal Nevvabı'nı yenerek, Hindistan'daki tartışmasız en muktedir güç konumuna yükseliyorlar.

1758 İsviçreli Emer de Vattel kaynakların kullanımı ve medenileştirme argümanını kesin olarak devletler hukukuna sokuyor. Bu durum 19. yüzyılda Avrupalılara, Asya'nın büyük bölümünün dışında, tüm dünyayı sömürgeleştirmenin hukuki dayanağını sağlıyor.

1759 Britanyalılar Quebec'i fethediyorlar; 1760'da Montreal de düşüyor. Fransa'nın Kuzey Amerika'daki konumu yerle bir oluyor.

II. Friedrich, J.G. Ziesenis'in yağlıboya resmi (1749).

1761 Dörtlü yaylı çalgıların ve yeni tarz senfonilerin mucidi Joseph Haydn (1732-1809), Eisenstadt'ta Prens Esterhazy'nin orkestra şefi oluyor.

1761/62 Rus Çariçesi Elizaveta Petrovna'nın (1741'den itibaren) ölümünden sonra yerine onun yeğeni, bir büyük Friedrich hayranı olan Oldenburg Hanedanı'ndan (Holstein-Gottorp) III. Petro (ö. 1762) tahta çıkıyor. Petro, Yedi Yıl Savaşı'ndan Rus birliklerini geri çekip Prusya'yla özel barış antlaşması yapıyor fakat aynı yıl içinde eşi II. Katherina (Rusya Çariçesi 1796'ya kadar) onu tahttan indirip mirasçısı oluyor.

1762 Jean-Jacques Rosseau (1712-1778), *Toplum Sözleşmesi* eserinde, mevcut politik ve sosyal düzeni topa tutuyor ve bu eleştirisi büyük karşılık buluyor.

1763 Paris Antlaşması, Büyük Britanya ve Fransa/İspanya arasındaki Yedi Yıl Savaşı'nı bitiriyor. Fransa Kuzey Amerika'daki tüm sömürgelerini kaybediyor. Fransızlar Hindistan'da sadece birkaç yeri geri alabiliyorlar. Prusya ve Avusturya, aynı zamanda karşılıklı mevcut pozisyonlarını koruma temelinde, Hubertusburg Barış Antlaşması'nı imzalıyorlar. Silezya nihai olarak Prusya'da kalıyor ve Prusya böylece kesin olarak Avrupa'da süper güç konumuna yükseliyor. O andan itibaren Prusya-Avusturya ikilisi Alman siyasetini belirliyor.

1764 İngiliz James Hargreaves (ö. 1778) bir iplik makinesi icat edip, 1770'te patentini alıyor. Bu icat, İskoçyalı James Watt (1736-1819) tarafından 1765'te geliştirilen buhar makinesiyle birlikte, önce Büyük Britanya'da, sonra tüm Avrupa ve kuzey Amerika'da endüstriyel devrimin başlangıç noktasını oluşturuyor. Bu devrim Avrupa medeniyetine, dünya-daki herkesin önüne geçme imkânı sağlıyor.

1768 James Cook (1728-1779), Britanya'nın görevlendirmesiyle, ilk seyahati (1771'e kadar süren) olan güney denizine doğru yola çıkıyor. İlk kez Yeni Zelanda'nın haritasını çıkarıyor ve 1770'te Avusturalya'nın güneydoğu kıyılarını keşfediyor.

Kâşif James Cook, Sir Nathaniel Dance Holland'ın bir tablosu
(1734-1811).

1771 Alman asıllı İsveçli eczacı Carl Wilhelm Scheele oksijeni keşfediyor. İskoç Kimyager Daniel Rutherford ise takip eden yıl içinde nitrojeni buluyor.

1772 Lehistan'ın ilk paylaşılmasında Rusya, Avusturya ve Prusya, Lehistan-Litvanya topraklarının büyük bölümlerini sahipleniyor.

1773 1771'den beri süregelen 18. yüzyılın son açlık ve yoksulluk krizinden sonra, Avrupa'da patatesin tarım ürünü olarak yetiştirilmesinin önü kesin olarak açılıyor.

1774 (10 Mayıs) Fransa'da XV Louis'nin (1715'ten itibaren) yerine torunu XVI. Louis (1792'ye kadar) geçiyor. Ülkenin finansal krizi yeni kralın döneminde çarpıcı biçimde kötüleşiyor.

1774 (21 Temmuz) Bâb-ı Âli, yıllarca süren başarısızlıkların ardından Rusya ile yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması'nda, Kırım'dan ve Bug ile Dinyeper Nehirleri arasındaki bölgeden vazgeçmek zorunda kalıyor. Osmanlı İmparatorluğu'nun, Avrupa'nın büyük güçlerinin karşısında aşağılanması, görmezden gelinemez bir hal alıyor.

1776 (4 Temmuz) Britanya'nın Kuzey Amerika'daki 13 kolonisinin vergilendirilmesiyle ilgili yıllar süren çekişmelerden

sonra, bu koloniler, Thomas Jefferson (1743-1826; Başkan 1801-1809) tarafından kaleme alınan bir deklarasyon ile Büyük Britanya'dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan ediyorlar. Arkasından başlayan bağımsızlık savaşında George Washington (1732-1799) komutası altındaki Amerikalılar, önce güçsüz konumda olsalar da Fransızların (1778'den itibaren) ve İspanyolların (1779'dan itibaren) desteğiyle çok geçmeden üstünlük sağlıyorlar.

1776 İskoç Adam Smith (1723-1790) *Ulusların Zenginliği* eseriyle, rekabet düşüncesini temel alan modern liberal ekonomi teorisini oluşturuyor.

1778 Tüm Avrupa'da saygınlığa sahip aydınlanma filozofu Voltaire (d. 1694) Paris'te ölüyor.

1779 Teschen Antlaşması'yla Bavyera Veraset Savaşı (1778'den itibaren) bitiriliyor. Avusturya Innviertel bölgesini kazanıyor. Rusya, Fransa'nın yanında eski imparatorluk-taki düzenin garantörü oluyor.

1780 Elektrik enerjisini ilk kez kullanılabilir kaynak haline getiren İtalyan fizikçi Alessandro Volta (1745-1827), kendi adını taşıyan elektroforu geliştiriyor.

1780 (29 Kasım) Arşidüşes ve kraliçe (1740/1741/1743'ten itibaren) Maria Theresia ölüyor. Miras kalan topraklarda yerine oğlu imparator (1765'ten itibaren) II. Joseph (ö. 1790) geliyor ve radikal bir reform programını uygulamaya koyuyor.

1781 Königsbergli filozof Immanuel Kant (1724-1804), felsefe tarihinin en önemli metinlerinden kabul edilen *Saf Aklın Eleştirisi* kitabını yayımlıyor.

1782 (13 Ocak) Mannheim ulusal tiyatrosunda, Suebyalı şair Friedrich Schiller'in (1759-1805) sosyal devrimin başı *Haydutlar* ilk kez gösterime giriyor.

1782 (6 Nisan) Bir zamanlar zaferler kazanan ve 1767'de Thai başkenti Ayutthaaya'yı ele geçiren Birmanyalılar kovulduktan sonra, General Phraya Chabri (Kral olarak: I. Rama, ö. 1809) üçüncü Thai İmparatorluğu'nu kuruyor ve Bangkok'u yeni başkent yapıyor.

1783 (3 Eylül) Paris Antlaşması: Büyük Britanya, batı sınırını Mississippi'nin oluşturduğu Birleşik Devletler'in bağımsızlı-

ğını tanıyor. İlk kez, Avrupalıların iskân edildiği denizaşırı bir bölge bağımsız oluyor. Neredeyse bir buçuk asır boyunca özgürlük ve zenginlik arayışındaki milyonlarca Avrupalı göçmen bu bölgeye akın ediyor.

1783 Fransız kimyager Antoine de Lavoisier (d. 1743, 1794'te idam ediliyor) yanma sürecini çözüyor.

1787 Büyük Britanya'da köleliğin kaldırılması için bir örgüt kurulmasıyla, siyahi Afrikalıların köleleştirilmesine karşı mücadele başlıyor.

1788 (26 Ocak) Britanya gemileri 700 mahkûmla Avustralya'nın güneydoğu kıyılarında karaya çıkıp orada yeni New South Wales kolonisini oluşturuyorlar. Burada, yerli halkın (Aborjinler) hakları gözetilmeksizin bir Avrupa yerleşim kolonisi daha oluşuyor.

1788 (21 Haziran ve Mart 1789) ABD'de 1792'de temel insan ve vatandaşlık haklarının yer aldığı Haklar Bildirgesi ile eksikleri tamamlanan anayasa yürürlüğe giriyor. Bu anayasa, daha önce pek de sağlam olmayan devletler birliği yapısını, güçlü bir merkezi hâkimiyete sahip eyaletler devletine dönüştürüyor. 1789'da George Washington genç cumhuriyetin ilk başkanı (1797'ye kadar) oluyor.

1789 Fransız İhtilali: Devletin içinde bulunduğu finansal krize bir çözüm bulmak için soyluların, kilisenin ve burjuvanın temsilcilerinden oluşan genel kurul, 1614'ten beri ilk kez 5 Mayıs'ta Versay'da toplanıyor. Üçüncü sınıfın (burjuva) temsilcileri diğerlerinin sayı olarak iki katını oluşturuyorlar. Oylama şekli üzerinde bir mutabakat imkânı göremeyen bu sınıf, 17 Haziran'da kendisini ulusal meclis ve 9 Temmuz'da da kurucu meclis olarak ilan ediyor. 14 Temmuz'da Parisli halk kitleleri tarihi Paris Şehir Hapishanesi Bastille'ye sarayın gözünü korkutan bir baskın yapıyorlar. 14 Temmuz, daha sonra Fransa'nın milli bayram günü oluyor. Ağustosta feodal sistemin kaldırılması ile insan ve yurttaşlık hakları üzerine bir deklarasyon kabul ediliyor. Fransız Devrimi, Avrupa'daki demokratik hareketin başlangıcı olmakla birlikte modern milliyetçiliğin de çıkış noktası oluyor.

1790 Fransa'da kurucu meclis, din işlerinin sivil anayasal düzene bağlanmasını ülkenin orantılı olarak 83 idare bölü-

me ayrılıp yeniden yapılandırılmasını ve kâğıt para basılmasını kararlaştırıyor.

1791 Bestekâr Wolfgang Amadeus Mozart (d. 1756), kendisine ait Sihirli Flüt Operası'nın ilk gösteriminden birkaç hafta sonra Viyana'da ölüyor.

1792 (20 Nisan) İhtilalci Fransa, Prusya ve Avusturya'ya savaş ilan ediyor (I. Koalisyon Savaşı, 1797'e kadar). Fransa'ya ilerleyen müttefikler, 20 Eylül'de Champagne bölgesinde yer alan Valmy'de yoğun topçu atışlarıyla geri çekilmeye zorlanıyorlar. Fransız karşı taarruzunda General Custine, Speyer ve Mainz'i ele geçiriyor.

1792 (21 Eylül) Fransız meclisi Fransa'da cumhuriyet ilan ediyor ve krala dava açıyor.

1793 (21 Ocak) Fransa'da kral (1774'ten itibaren) XVI. Louis, daha sonra 16 Ekim'de de eşi Marie Antoinette giyotinle idam ediliyor.

1793 (23 Ocak) Rusya ve Prusya bir anlaşmayla Lehistan'ı ikinci kez paylaşma kararı alıyorlar: Rusya, Tuna ve Dinyester arasındaki doğu bölgesini kazanıyor. Prusya ise güneybatının tamamını, ayrıca Danzig ve Thorn şehirlerini alıyor.

1793 Fransa'da ihtilal karşıtı ayaklanmalar (başka yerlerin yanı sıra Vendee'de de) bastırılıyor. İlimli güçler (Girondistler) saf dışı ediliyor, seferberlik ilan ediliyor ve radikal, demokratik bir anayasa -hiçbir zaman yürürlüğe girmemiştir- kararı alınıyor. Meclisin kamu huzuru ve genel savunma komisyonu fiilen hükümet görevini yürütüyor. Komisyonun hâkim figürü Maximillian de Robespierre (1758-1794) idi.

1794 Paris'te dünyanın en eski teknik yüksekokulu olan ve Avrupa'daki benzer kuruluşlara örnek teşkil eden Ecole Polytechnique kuruluyor. Aynı yıl içerisinde Paris ve Lille arasında dünyanın ilk (optik) telgraf hattı döşeniyor.

1794 Maximillian de Robespierre (d. 1758) Fransa'da bir terör rejimi kuruyor. Bu yüzden düşürülüp 27 Temmuz'da yandaşlarıyla birlikte o da idam ediliyor.

1795 (3 Ocak) Ulusal bir ayaklanmanın ardından Rusya, Avusturya ve Prusya, Lehistan'ın üçüncü kez paylaşılma-

sında ülkenin tamamını aralarında bölüşüyorlar. Böylece Lehistan 1918'e kadar Avrupa haritasından tamamen siliniyor.

1795 (26 Ocak) Batavya Cumhuriyeti'nin bir Fransız uydu devleti olarak kurulmasından sonra Büyük Britanya, Hollanda'nın Cape Town, Seylan ve Malakka gibi sömürge mülklerinin neredeyse tamamını devralıyor.

1795 (15 Ekim): İmparator (1736'dan itibaren) Qianlong (Gaozung, ö. 1799) Çin Yılbaşı'nda (9 Şubat 1796) tahttan çekildiğini ilan ediyor. Onun döneminde Çin en geniş sınırlarına ulaşmış, nüfus ve ekonomi olarak örneği olmayan bir büyüme yaşamıştı. Bu yüzden 18. yüzyılın sonlarına doğru dünyanın en güçlü devleti sayılabilirdi.

1795 (31 Ekim) Fransa'da yeni bir anayasa ilan ediliyor ve beş kişilik bir yönetim kurulu seçiliyor; ihtilalin radikal dönemi bununla birlikte kesin olarak sona eriyor.

1795 İskoçyalı Mungo Park (1771-1806), 1797'e kadar Gambia kıyısı boyunca Afrika'nın içlerine kadar ilerleyen ilk Avrupalı oluyor.

1795 Fransa'da dünyada metrik sistemi kullanan ilk ülke oluyor.

1796 İngiliz hekim Edward Jenner (1749-1823) ilk kez çiçek hastalığından koruyucu aşının uygulamasını gerçekleştiriyor. O ana kadar yüksek ölüm oranıyla korku salan hastalıkla artık ilk defa önleyici yöntemlerle mücadele edilebiliyor.

1797 (12 Mayıs) Fransa'nın baskısıyla Venedik'in son doğesi görevden alınıyor. Böylece Avrupa'nın en eski cumhuriyeti sona eriyor.

1797 (17 Ekim) Campo Formio Antlaşması'yla Ren'in sol kıyısının tamamından vazgeçmesi karşılığında Venedik Cumhuriyeti'nin topraklarıyla tanzim ediliyor ve I. Koalisyon Savaşı sona eriyor.

1798 Fransız General Napolyon Bonapart (d. 1769) Malta'yı, ardında Mısır'ı fethediyor. 21 Temmuz'da piramitlerin altında Osmanlı ordusunu mağlup ediyor. Ancak donanması 1 Ağustos'ta Amiral Nelson komutasındaki Britanyalılar tarafından Abukir koyunda yok ediyor.

1799 Napolyon Bonapart (d. 1769) I. Konsül olarak üç başlı bir koalisyonun başında ülke yönetimini ele geçirmek için Direktuvar'ı düşürüyor.

1801 Luneville Antlaşması'nda imparatorluktan Fransa'ya kadar Ren Nehri sınır kabul ediyor.

1803 (25 Şubat) İmparatorluk tarafından görevlendirilen komisyonun ana kararında, Ren'in sol tarafında kalan mülklerinden edilen dünyevi prenslerin tazmin edilmesi için imparatorluk içindeki ruhani toprakların az bir kısmı dışarıda tutularak sekülerleştiriliyor ve imparatorluk şehirlerinin büyük çoğunluğunun bağımsızlığı kaldırılıyor. Böylece imparatorluk düşüncesi, en önemli dayanaklarını kaybediyor.

1803 (30 Nisan) Fransa, kısa bir süre önce İspanya'dan geri aldığı Mississippi'nin batısında kalan devasa büyüklükteki Louisiana bölgesini 27,3 milyon dolara ABD'ye satıyor.

1804 (1 Ocak) Napolyon'un Hisponiola üzerindeki Fransız egemenliğini yeniden sağlama denemesi başarısız olunca (1802-1803) Haiti, Amerika kıtasında ikinci devlet ve kölelerden oluşan halkıyla bağımsızlığını ve kendi kaderini tayin etme hakkını elde eden ilk devlet oluyor.

1804 (21 Mart) Fransa'da *code civil* [sivil yasa] yürürlüğe giriyor. Kıta üzerindeki ülkelerin çoğunda yasaların oluşturulmasına güçlü bir şekilde etki ediyor.

1804 (18 Mayıs) Napolyon Bonapart (d. 1769), I. Napolyon olarak (1814/1815'e kadar süren) Fransızların imparatoru unvanını alıyor. Aynı yıl içinde onu örnek alan Roma-Alman imparatoru II. Franz (1792'den itibaren), verasetli Avusturya imparatoru I. Franz (ö. 1835) oluyor.

1804 Sırbistan'daki ilk isyanlarla Balkan halklarının Osmanlı egemenliğine karşı bağımsızlık savaşı başlıyor.

1804 Bonnlu bestekâr Ludwig van Beethoven (1770-1827), üçüncü senfoni eseri es-dur-mi bemol majörü (3. Senfoni) tamamlıyor.

1805 Büyük Britanya, Rusya ve Avusturya, III. Koalisyon Savaşı'nda Napolyon'a karşı üçlü ittifak oluşturuyorlar. Amiral Nelson, Fransız-İspanya donanmasına karşı Trafalgar Burnu'nda elde ettiği zaferle Britanya'nın denizlerde-

ki hâkimiyetini kesin bir şekilde güvenlik altına alıyor (21 Ekim). Buna karşılık Napolyon, Üç İmparatorun Savaşı'nın kara bölümünde, Austerlitz'de, Avusturyalı ve Rus müttefiklere karşı (2 Aralık) en muhteşem zaferini elde ediyor. Ardından gerçekleştirilen Presburg Antlaşması'nda Avusturya, İtalya'daki ve imparatorluğun güneybatısındaki tüm bölgelerden vazgeçmek zorunda kalıyor.

İngilizlerin Trafalgar'da Fransız-İspanyol donanmasına karşı zaferini gösteren A. E. F. Mayer'in (1805-1890) tablosu.

1806 (12 veya 19 Temmuz) Napolyon, kendi koruması altında, içinde imparatorluğun küçük parçalarının yanı sıra kendisi tarafından güçlü bir şekilde büyütülen orta büyüklükteki Alman devletlerinin (diğerlerinin yanı sıra Bavyera, Württemberg, Baden, Hessen-Darmstadt) yer aldığı Ren Birliği'ni kuruyor. 1792'den o güne kadar imparator olan II. Franz, buna tepki olarak 6 Ağustos'ta böylece bin yılı aşan zamandan sonra yok olan Roma-Alman imparatoru unvanını terk ediyor.

1806 (14 Ekim) Prusya, IV Koalisyon Savaşı'nda Jena ve Auerstadt'taki çifte muharebede Fransızlara yeniliyor. Bunun devamında Napolyon, Britanya ürünlerinin Kıta Avrupa'sına girişini ve Büyük Britanya'ya tahıl satışını önlemek amacıyla kıtasal engellemeyi Berlin'den ilan ediyor.

1807 (1 Mayıs) Büyük Britanya ve ABD, 1808 yılının başında köle ticaretini ve Afrikalı kölelerin ülkelerine sokulmasını yasaklıyorlar. Ancak bu yasağın Atlantik üzerindeki her yerde uygulanması yüzyılın sonunu buluyor.

1807 (9 Ekim) Prusya'da Baron vom Stein'in (1757-1831) girişimiyle çiftçilerin özgürleştirilmesi ancak askeri yenilgilerden sonra başlatılan Prusya reformlarının uygulanmasıyla hayata geçiyor.

1809 Wilhelm von Humboldt (1767-1835), Prusya'daki eğitim sisteminin ıslahı için gerekli uygulamaları başlatıyor. 1810'da Berlin Üniversitesi'ni kuruyor.

1810 Meksika'da (elbette tamamen başarısız olan) bir toplumsal devrim olarak Rahip Hidalgo (1811'de idam edildi) ve Rahip Morelos (1815'de idam edildi) liderliğindeki bağımsızlık hareketi başlıyor. Yeni Grana'da (Kolombiya), Venezuela ve Rio de la Plata'da (Arjantin) da İspanyol hâkimiyetine karşı bağımsızlık hareketleri başlıyor ancak geçici olarak başarısızlığa uğruyorlar.

1810 (2 Kasım) Prusya'da ticaret serbestliği ilan ediliyor. Lonca zorunluluğu kaldırılıyor. Bunun ardından 1811'de feodal vergi ve hizmetlerin düzenlenmesini içeren 1812'de Yahudilere özgürlük sağlayan ferman geliyor.

1812 (11 Mart) İspanya, taraftarlarının liberaller olarak adlandırıldığı (elbette çok geçmeden iptal edilen) ilerici bir anayasa kazanıyor.

1812 Napolyon'un ana kara üzerindeki son rakibi olan Rusya'ya karşı Haziran'da başlattığı seferi tüm hatlarda başarısız oluyor. Bunun üzerine Tauraggen Sözleşmesi ile Prusya, Napolyon'la kurulan ittifaktan çekiliyor.

1812 Fransız Nikolas Francois Appert (1752-1841), dünyanın ilk konserve fabrikasını kuruyor. "Mevsimlerin yakalanması"nı sağlayan yeni yöntem, endüstri ülkelerindeki beslenme alışkanlıklarında devrim yaratıyor.

1813 Rusya, Prusya, Büyük Britanya, Avusturya ve İsveç, Napolyon'a karşı ittifak kuruyorlar. Napolyon, Leipzig civarında yapılan milletler savaşında ittifak orduları tarafından ezici bir yenilgiye uğrattılıyor (16-19 Ekim). Bunun üzerine, Ren Birliği dağılıyor. Almanya'nın orta ve kuzey bölgelerinde yer alan Napolyon devlet oluşumları haritadan kayboluyor. Buna karşın Napolyon'un Almanya'nın güney bölgesinde yarattığı devletler varlıklarını koruyor.

1814 Yılbaşı gecesinde Prusyalı Mareşal Blücher, Kaub civarında Ren'i geçerek savaşı Fransa'ya taşıyor.

1814 (14 Ocak) Danimarka, Kiel Antlaşması'nda komşu ülkesi Norveç'i, 1808'de Finlandiya'ya vermek zorunda kalan İsveç kralına bırakıyor.

1814 (6 Nisan) Müttefiklerin Paris'e girmesinden sonra Napolyon Elba Adası'na çekilmek üzere resmi olarak görevinden ayrılıyor. Meşruti bir anayasaya kavuşan Fransa'daki Burbon hâkimiyeti XVIII. Louis döneminde restore ediliyor.

1814 İngiltere'de George Stephenson (1781-1841) tarafından yapılan buharlı lokomotif ilk kez kömür taşımacılığında kullanılıyor.

1815 (1 Mart) Napolyon, beklenmedik bir anda Elba'dan Fransa'ya dönüyor. Viyana Kongresi'nde toplanan güçler bunun üzerine ittifaklarını yeniliyorlar.

1815 (13 Mart) Hollanda'nın güneyi ve kuzeyi veraset yoluyla Nassau-Oranien Hanedanı tarafından yönetilecek bir kraliyet olarak birleşiyor.

1815 (8 Haziran) Viyana Kongresi'nde Alman Birlik Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra 41 bireysel devletten oluşan Alman Birliği kuruluyor. En üst idari kurum, Frankfurt'ta yer alan Avusturya başkanlığındaki federal meclis oluyor.

1815 (9 Haziran) Viyana Kongresi'nde kapanış belgesi imzalanıyor: Prusya Posen'i, İsveç-Vorpommern'i, Saksonya'nın bazı bölümlerini ve hepsinden önemlisi batıda (Rheinland, Westfalen) ekonomik potansiyeli sebebiyle Hohenzollern Hanedanı'nın Alman Birliği'nin içinde ileride kuracağı yapısal üstünlüğün temelini oluşturan geniş topraklar elde ediyor. Buna karşılık Avusturya-Ren kıyısındaki eski mevkilerinden nihai olarak vazgeçmek zorunda kalıyor. Onların yerine Yukarı İtalya'yı ve Lehistan'ın bazı bölgelerini alıyor. Rusya, Lehistan'ın merkez topraklarını bir krallık olarak kazanıyor. Büyük Britanya, sömürge savaşları süresince ele geçirdiği sömürgelerinin büyük çoğunluğunu elinde tutuyor.

1815 (18 Haziran) Napolyon, Waterloo'da Britanyalı (Wellington komutasında) ve Prusyalı (Blücher) müttefiklerce mağrutiıldığı belirleyici yenilginin ardından ikinci kez görevinden çekiliyor. Kendisi Atlantik'te yer alan, gözlerden uzak İngiliz adası St. Helena'ya sürgün ediliyor ve 1821'de orada ölüyor. Fransa, yeni bir barış antlaşmasıyla 1790'daki sınırlarına dönüyor.

1816 Rio de la Plata'nın (daha sonra Arjantin) kenarında yer alan birleşik devletler, İspanya'dan bağımsızlıklarını ilan ediyorlar.

Napolyon'un kesin olarak düşürölmesinden sonra Viyana Kongresi'nin katılımcılarını gösteren anonim bir Fransız karikatürü (1815).

1817 Alman Üniversiteleri Erkek Öğrenci Birlikleri Wartburg Kalesi'nde ulusal ve liberal taleplerini yükselttikleri bir eğlence düzenliyorlar.

1818 Aachen Kongresi: Fransa eşit haklara sahip olarak Avrupa güçler konseyine geri dönüyor. Pentarşi sisteminin, yani Büyük Britanya, Rusya, Fransa, Avusturya ve Prusya beşlisinin Avrupa üzerindeki hâkimiyeti böylece sağlanmış oluyor.

1819 (7 Ağustos) On yıllık bağımsızlık savaşından sonra Yeni Granada, Büyük Kolombiya (Venezuela, Ekvador ve Panama'yı da içeren) adıyla bağımsız oluyor. İlk devlet başkanı 1830'a kadar görevini sürdüren Simon Bolivar'dır (1783-1830).

1819 (20 Eylül) Bir politik cinayetin ardından, Alman parlamentosunda başka şeylerin yanında sansürün artırılması ve Alman Birliği içinde ihtilalci hareketlere karşı önlemleri içeren Karlsbad Kararları alınıyor.

1819 Britanyalılar, hızla yükselen ve çok geçmeden Boğazlar Yerleşimleri'nin (Straits Settlements) en önemlisi olan Singapur'u kuruyorlar.

1820 ABD'de Missouri Uzlaşması: Kölecilik 36°30 N çizgisinin kuzeyinde yasaklanıyor. Missouri köleliğe izin veren devlet, Maine de köleliği yasaklayan devlet olarak birliğe alınıyor. Ancak bu şekilde bölgeciliğin ve kuzey-güney çatışmasının kalıcı olarak bastırılması mümkün olmuyor.

1821 (Ocak-Mayıs) Laibach Kongresi'nde Avrupa'nın gelenekçi güçleri (Rusya, Avusturya, Prusya) isyanların monarşik meşruiyeti tehdit ettiği Napoli ve Sardinya-Piemont'a silahlı müdahale kararı alıyorlar. Ancak bu, birleşik bir İtalyan ulusal devletini kurmayı amaçlayan Risorgimento Hareketi'ni kalıcı olarak ortadan kaldırmaya yetmiyor.

1821 (15 Eylül) Meksika, kreolik üst tabakanın yönetiminde önce imparatorlukken 1823'e kadar tüm Orta Amerika devletlerinin (Panama hariç) katılımıyla İspanya'dan ayrılıyor. 1824'te Meksika federatif bir cumhuriyet oluyor ve aynı yıl içinde Peru da bağımsızlığını ilan ediyor fakat bu, ancak İspanyolların Ayacucho (1824) yenilgisinden ve son İspanyol birliklerinin Callao Limanı'ndan ülkeyi terk etmelerinden (1826) sonra gerçekleşebiliyor.

1822 (13 Ocak) Yunanistan bağımsızlığını ilan ediyor. Ardından Osmanlı İmparatorluğu'na karşı yapılan savaşta Avrupa kamuoyu geniş çapta Yunanların özgürlük mücadelesini destekliyor.

1822 (7 Eylül) Brezilya, Portekiz kraliyet hanedanı Bragança'nın genç bir üyesinin yönetiminde imparatorluk olarak Portekiz'den ayrılıyor.

1825 Londra'da iç mekânların sürekli aydınlatılabilmesini mümkün kılan bir gaz dolaşım sistemi tamamlanıyor. Bu sistem endüstri ülkelerinin hayatlarında devrim yapan, kesintisiz kullanılabilen ve her yeri aydınlatan yapay bir parlaklığın başlangıcı oluyor.

1825 İngiltere'nin Stockton ve Darlington şehirleri arasında dünyanın ilk demiryolu hattı açılıyor. İnsan taşıyan ilk tren 1830'da Manchester ve Liverpool arasında, Almanya'da ise 1835'te Nünberg ve Fürth arasında sefere başlıyor.

1827 Bir Fransız-Britanya-Rus donanması Navarin'de Osmanlı-Mısır savaş gücünü yok ederek Yunan İsyanı'nın başarıya ulaşmasını sağlıyor. Osmanlı İmparatorluğu, 1829'da Edirne Antlaşması'yla Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımak zorunda kalıyor.

1828 Zulu halkını örgütleyerek Güney Afrika'da sıkı organize edilmiş bir asker devleti kuran Shaka katlediliyor.

1830 (5 Temmuz) Fransa, Cezayir'i ele geçirmeye başlıyor ve sonucunda orada bir Fransız yerleşim kolonisi kuruluyor.

1830 (27-29 Temmuz) 1824'ten beri Fransa kralı olan X. Karl, bir halk ayaklanmasıyla düşürülüyor; halefi olarak Bourbonların Orleans kolundan gelen ve 1848'e kadar görev yapacak Louis Philippe seçiliyor. Onunla birlikte büyük burjuvazi de iktidara erişiyor. Paris Temmuz Devrimi, Avrupa'nın neredeyse her yerinde etkisini gösteriyor.

1830 (18 Kasım) Bir ulusal kongre, Belçika'nın (Güney Hollanda'nın) Hollanda Krallığı'ndan ayrılıyor. Bu bağımsızlık, beş büyük devlet tarafından derhal tanınıyor. Yeni devlet, 1831'de örnek olacak nitelikte liberal bir anayasa ve I. Leopold (1865'e kadar) ile Sachsen-Coburg-Saalfeld Hanedanı'ndan bir krala sahip oluyor.

1831 İtalya'nın birlik ve bağımsızlık mücadelesinin bayraktarı Giuseppe Mazzini (1805-1872), Marsilya'da gizli birlik olarak La Giovane Italia'yı kuruyor ve 1834'te başka ülkelerin özgürlükçü gruplarıyla bu birliği Genç Avrupa çatısı altında birleştiriyor.

1832 (27-30 Mayıs) 30.000 katılımcı Palatina'daki Hambach Festivali'nde toplanıyor. Katılımcılar, başka isteklerin yanında halk egemenliğinin tanınmasını, Almanya'nın birliğini ve Avrupa'nın cumhuriyetler konfederasyonu olarak birleşmesini talep ediyorlar.

1832 (4 Haziran) Büyük Britanya'da liberal Grey kabilesi (1830-1834) ilk parlamento reformunu gerçekleştiriyor. Bu

reform, seçim bölgelerinin düzenlenmesini ve seçme hakkının genişletilmesini amaçlıyor.

1832 Büyük Britanya’da ilk kez doğum kontrolü için en ince ayrıntılarıyla tavsiyeler içeren bir kitap çıkıyor. Avrupa’daki demografik transisyon süreci (düşük doğum ve ölüm oranlarına geçiş), bununla birlikte daha da hızlanıyor.

1834 (1 Ocak) Britanya sömürge imparatorluğunda kölelik kaldırılıyor. Bu yüzden eksilen iş gücüne özellikle Hint ve Çinli sözleşmeli işçilerle takviye yapılıyor.

1834 (1 Ocak) Alman gümrük birliğiyle Güney Almanya’nın da dâhil olduğu Prusya idaresinde Alman Birliği’nin büyük bölümü (elbette Avusturya, Hannover ve Hanse şehirleri hariç) bir kapalı gümrük bölgesi olarak birleştiriliyor. Küçük Alman çözümü, yani Almanya’nın Avusturya’yı dışarda bırakan birleşimi, böylece yapısal olarak şekillenmeye başlıyor.

1836 Güney Afrika’da büyük göç başlıyor. Binlerce Hollandalı Boer Britanya’nın Ümit Burnu kolonisini kuzey yönünde terk ediyorlar. Boerler, 1839’da Natal’ı, 1857’de Güney Afrika Cumhuriyeti’ni (Transvaal) ve 1854’te Özgür Orange Devleti’ni kuruyorlar.

1837 (20 Haziran) Kraliçe Victoria’nın (ö. 1901) Büyük Britanya’da tahta çıkmasıyla 1714’ten beri Hannover ile sürdürülen şahsi birlik sona eriyor.

1837 Fransız ressam Louis Jacques Daguerre (1787-1851) Daguerreyotipi adlı ilk fotografik görüntü elde etme yöntemini icat ediyor.

1838 İngiliz toplum eleştirmeni ve romancı Charles Dickens (1812-1870) ilk romanını çıkarıyor: *Oliver Twist*.

1839 Amerikalı kimyager Charles Nelson Godyear (1800-1860) kauçuğu kükürtle işleyerek lastik yapma yöntemini icat ediyor.

1840 (21 Mayıs) Büyük Britanya, Yeni Zellanda’nın güney adasını keşif hakkı olarak, kuzey adasını ise yerli Maori halkıyla 6 Şubat 1840’ta yaptığı Naitangi Sözleşmesi’ne dayanarak egemenliği altına alıyor. Bunu takiben her iki ada üzerinde Maorilerle kanlı çatışmalar eşliğinde Avrupalı sömürge yerleşimleri oluşuyor.

1840 Alman kimyager Justus von Liebig (1803-1873) tarımsal üretimi artırmak amacıyla (sunî) gübre kullanımını bir yayımla öne çıkarıyor.

1841 (13 Temmuz) Avrupa'nın beş büyük devleti ve Osmanlı İmparatorluğu arasında yapılan II. Londra Konferansı'yla 1839'dan beri süregelen Şark Meselesi kapanıyor. Bâb-ı Âli, Kavalalı Mehmet Ali Paşa (1805-1848) yönetimindeki Mısır'ın fiili bağımsızlığını tanıyor.

1841 Vaftizci Vaiz Thomas Cook, İngiltere'de ilk organize trenle seyahat etkinliğini gerçekleştiriyor. Böylece, kitle turizmi çağı başlıyor.

1842 (9 Mart) İtalyan besteci Giuseppe Verdi (1813-1901), Nabucco Operası'yla dünya çapında meşhur olmayı başarıyor.

1842 (29 Ağustos) Büyük Britanya ve Çin arasındaki Nanjing Sözleşmesi ile 1839'da alevlenen Afyon Savaşı bitiriliyor. Britanyalılar, sömürge olarak Hong Kong'a ve beş sözleşmeli limana sınırsız giriş hakkını elde ediyorlar. Batılı sanayi devletlerine kıyasla Çin'in değersizlik duygusu, bu "eşit olmayan sözleşmeler" in ilkiyle daha da belirginleşiyor.

1843 Büyük Britanya'da çelikten yapılan ve pervaneyle çalışan ilk buharlı gemi kızaktan iniyor.

1846 (30 Nisan) Teksas'ın ABD tarafından ilhakı (1845), Meksika'nın ABD'ye saldırmasına yol açıyor fakat savaşı kaybediyor. 1848'teki Guadelupe Hidalgo Antlaşması'nda Meksika, Kaliforniya (1850'de 31. ve kölelikten arındırılmış birlik devleti) dâhil olmak üzere topraklarının büyük bölümünü ABD'ye bırakmak zorunda kalıyor.

1846 (25 Haziran) Büyük Britanya'da tahıl ithalatındaki kısıtlamalar kaldırılıyor. Böylece İngiltere dünyada serbest ticaret prensibini benimseyen ilk ülke oluyor.

1846-7 Tahıl ve patatesteki aşırı ürün kayıpları, Avrupa'da son kıtlık krizlerine yol açıyor. Bu kıtlık, toplu ölümlerin ve Amerika'ya göçün olağanüstü şekilde arttığı İrlanda'da daha derin hissediliyor.

1847 Batı Afrika'da ilk modern siyahi Afrika devleti olarak Liberya Cumhuriyeti ilan ediliyor. 1821'den beri buraya

yerleşen ABD’de azat edilen köleler, ülke anarşiye gömülmeden önce 1980’e kadar bu devlete hâkim oluyorlar.

1848 (12 Ocak) Palermo’daki bir ayaklanmayla Avrupa’da devrim yılı başlıyor. Bunun ilk sonucu, iki Sicilya Krallığı için anayasal düzen oluyor.

1848 (24 Şubat) Fransa’da burjuva krallığı düşürülüyor. 1830’dan beri kral olan Louis Philippe, İngiltere’ye sürgüne gidiyor. Yeniden yapılandırmanın ilk düzenlemesi, Fransız sömürge imparatorluğundaki köleler için özgürlük ilanı oluyor.

1848 (27 Şubat) Almanya’da devrim neredeyse tüm birlik devletlerine yayılmak üzere Baden’de başlıyor. Viyana’da 1809-1821’den beri sarayın ve devletin başkanı olan Metternich’in düşürülmesiyle bir barikat çatışması Berlin’i birbirine katıyor. Bavyera’da 1825’ten beri kral olan Ludwig, görevinden feragat ediyor. İsyancıların ana hedefi, Almanya’nın birleşerek Batılı örnekler gibi bir ulus-devlet oluşturmasını sağlamaktır. Liberaller devlet için meşrutiyeti düşünüürken radikal demokratlar bir cumhuriyeti amaçlıyorlar. İlk Alman genel parlamentosu, ulusal meclis olarak bir anayasa hazırlamak üzere, 18 Mayıs’ta Frankfurt’taki Aziz Paul Kilisesi’nde toplanıyor. Devrimin daha birkaç ayda bastırıldığı Prusya ve Avusturya’da milletvekilleri ve Güney Alman devletleri örneğinde anayasal düzen elde ediyorlar.

1848 Londra’da Karl Marx’ın (1818-1883) ve Frederich Engels’in (1820-1895) *Komünist Manifesto’su* anonim olarak ilan ediliyor.

1849 (28 Mart) Bir imparatorluk anayasasının kabulünün ardından Alman ulusal meclisi, Prusya kralına (Alman) imparator tacını teklif ediyor. Ancak Frederich IV. Wilhelm (1840-1861) 28 Nisan’da bunu reddediyor. Böylece bir Alman ulus devleti yaratmanın ilk denemesi tüm hatlarda başarısız oluyor.

1849 (23 Temmuz) Demokratların kısa süreliğine gücü ellerine geçirdikleri Palatinat ve Baden’de radikal devrim, Prusya birlikleri tarafından nihai olarak bastırılıyor.

1849 (13 Ağustos) Macar ordusunun Rus müdahale ordusu karşısındaki mağlubiyetiyle Avrupa’daki devrimci harekete

son nokta koyuluyor. Devrimin hemen her yerde akıllarda kalan tek neticesi, eski tarım yasasının kaldırılması oluyor.

1851 Londra'da fuara özel inşa edilen Crystal Palace'da ilk dünya fuarı açılıyor.

1851 (2 Aralık) 1848'ten beri devlet başkanı olan Louis Napolyon, bir darbeyle Fransa'da gücü tamamen ele geçiriyor. Takip eden yıl içinde kendisini (1870'e kadar) Fransızların imparatoru ilan ediyor.

1853 Amerikan başkanının Komodor Matthew C. Perry tarafından şoguna verilen mektubu, Japonya'nın zorla Batı'ya açılmasını sağlıyor (ABD ile Kanagaura Sözleşmesi, 1854).

1854 Büyük Britanya ve Fransa, Osmanlı İmparatorluğu'nun yanında bir önceki yıl Rusya'ya karşı başlatılan savaşa katılıyorlar. Kırım Yarımadası'na çok sayıda asker sevk ediyorlar ve 1855'te uzun bir kuşatmadan sonra Sivastopol Kalesi ele geçiriliyor. Paris Antlaşması'yla 1856'da Kırım Savaşı sona eriyor. Bu barışta Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğü garanti altına alınıyor.

1857 İtalya'da amacı Sardinya-Piemont liderliğinde İtalya'nın birliğini sağlamak olan Società Nazionale kuruluyor. Bu devletin hükümet başkanı Kont Cavour, bu süreçte liderlik rolünü üstleniyor. Bu durum örnek alınarak 1859'da Alman ulusal birliği ortaya çıkıyor.

1858 India Act ile Doğu Hindistan şirketi lağvedilip mülkiyeti krallık tarafından devralınıyor. Aynı zamanda Delhi'nin (gölge) hükümdarı son büyük Mughal (Babür) azlediliyor. İngiltere kraliçesi Victoria (1837-1901) Hindistan İmparatoriçesi (1876-1877) unvanını alıyor.

1859 Avusturyalılar Fransa destekli Sardinya-Piemont ile yaptıkları savaşta Haziran'da Magenta ve Solferino'da ağır yenilgilere uğruyorlar. Bunun üzerine, Lombardiya'yı Sardinya-Piemont'a vermek zorunda kalıyorlar.

1859 Britanyalı doğa bilimci Charles Darwin (1809-1882), doğal seçilim kuramının, dolayısıyla modern biyolojideki evrim fikrinin başarılı olmasına yardım eden ana eseri *Türlerin Kökeni*'ni yayımlıyor.

1859 Etkileyici Alman bestekâr Richard Wagner (1813-1883), modern müzik için karakteristik olan Atonalite'nin görül-meye başlandığı müzik draması *Tristan ve İsolde*'yi tamam-lıyor.

1860 ABD'de kölecilik karşıtlığını ilan eden Abraham Lin-coln (1809-1865) 1854'te kurulan Cumhuriyetçi Parti'den başkan seçiliyor (göreve başlama tarihi 1861). Bu durum daha aynı yıl içinde Güney Karolina'nın ayrılığına yol aç-ıyor. Köle tutan 15 Güney ABD devletlerinden 11'i 1861'te Amerikan Konfederasyon Devletleri'ni oluşturuyorlar. Bir-lik, bu ayrılığı önlemeye çalışıyor ve Nisan 1861'de Sumter Kalesi'nin ateş altına alınmasıyla Kuzey ve Güney arasında kanlı bir iç savaş başlıyor.

1861 (19 Şubat) İmparator II. Alexandr (1855-1881) Rus-ya'da çiftçilerin özgürlüğünü ilan ediyor.

1861 (14 Mart) Torino'da II. Vittorio Emanuele (ö. 1878) İtal-ya Krallığı'nı ilan ediyor. Bu krallık Lazio ve Veneto'nun yanında tüm İtalya'yı kapsıyor.

1861 (26 Ekim) Alman fizikçi Johann Philipp Reis (1834-1874) Frankfurt'ta kendisinin yaptığı ilk telefonu tanıtıyor.

1862 (5 Şubat) 1861'de zaten birleşmiş olan Eflak ve Moldo-va prenslikleri, tek bir Romanya Devleti oluyorlar.

1862 (8 Ekim) Kral I. Wilhelm (1861-1888), meclis ile ordu reformu ve bütçe kanunu üzerine anayasa tartışmalarının ortasında Otto von Bismarck'ı (1815-1898) Prusya başba-kanlığına (1890'a kadar) atıyor. Bismarck başbakanlığı dö-neminde liberal kanadın muhalefetine karşı öncelikle ana-yasadaki boşluklardan faydalaniyor (Lücken Teorisi).

1863 İsviçreli tüccar Henri Dunan'ın girişimiyle Cenevre'de uluslararası Kızıl Haç kuruluyor.

1864 Danimarka, Avusturya ve Prusya ordularına karşı al-dığı yenilginin ardından yapılan Viyana Antlaşması'nda Schleswig, Holstein ve Lauenburg'dan vazgeçmek zorunda kalıyor.

1865 (9 Nisan) Gettysburg ve Vicksburg'taki (1863) sonucu belirleyen yenilgilerin ardından konfederasyon devletleri, Appomatox Court House'da nihai olarak boyun eğiyorlar.

Güney'in birlik güçleri tarafından işgal edilmesiyle ABD tekrar birleşiyor. Kısa süre sonra, 1861'den beri görev yapan Abraham Lincoln (d. 1809), 15 Nisan'da katledilen ilk Amerikan başkanı oluyor. Kölelik, anayasadaki 13. düzeltme ile tüm ABD'de kesin olarak kaldırılıyor.

1865 (14 Temmuz) Britanyalı dağcı ekibin Matterhorn'a ilk tırmanışı gerçekleştirmesi, modern dağcılığın başlangıcı oluyor.

1866 Alman ikililiği, Alman Savaşı'nda doruğa çıkıyor. Prusya, Avusturya'yı ve Avusturya'nın yenilgiden sonra U dönüşü yapan müttefiklerini yeniyor (3 Temmuz Königgrätz Muharebesi). Alman Birliği dağılıyor. Prusya, Almanya'nın kuzeyini, Main çizgisine kadar kendi liderliğinde Kuzey Alman Birliği altında birleştiriyor. Avusturya artık Alman devletleri dünyasından ayrı kalıyor.

1867 (30 Mart) Rusya, Alaska'yı 7,2 milyon dolar karşılığında ABD'ye satıyor.

1867 (1 Temmuz) Kanada, ilk beyaz egemenlik bölgesi olarak fiilen Büyük Britanya'dan ayrılıyor. Ancak ülkeye miras kalan Anglo ve Frankofonların sürtüşmesi, ülkenin birliğiyle ilgili soru işaretlerini beraberinde getiriyor.

1867 (21 Aralık) Avusturya-Macaristan denklemiyle Habsburg Krallığı yeniden organize ediliyor: İmparatorluğun Avusturya ve Macaristan tarafları kendi hükümet ve parlamentolarına sahip oluyorlar. Ortak olan sadece dış politika, savunma ve maliye oluyor.

1868 Son Tokugawa şogunun görevden el çekmesinin (1867) ardından İmparator Meiji-Tenno (ö. 1912), Japonya'da hâkimiyeti devralıyor. Şogunluk kaldırılıyor ve feodal asillerin gücü 1873'e kadar kırılıyor. İmparator, ikametgâhını Kyoto'dan Tokyo'ya taşıyor.

1869 (10 Mayıs) Utah'ta Central Pasific ve Union Pasific Railroad arasındaki boşluk kapatılarak ABD'de Atlantik'ten Pasifik'e uzanan ilk kıta aşırı demiryolu tamamlanıyor.

1869 (16 Kasım) Süveyş Kanalı, Akdeniz ve Kızıldeniz arasındaki bağlantı olarak Fransız imparatoriçesi Eugenie tarafından açılıyor. Hindistan'a giden deniz yolu böylece olduk-

ça kısıyor. Kanalin hisseleri, Britanyalıların ve Fransızların elinde bulunuyor.

1869 Alman kimyager Julius Lothar Meyer ve Rus kimyager Dmitri Mendeleyev aynı anda fakat birbirlerinden bağımsız olarak elementlerin periyodik tablosunu geliştiriyorlar.

1870 (18 Temmuz) I. Vatikan Konsili'nde inanç ve ahlak sollarında papanın yanılmaz olduğu dogması ilan ediliyor. Liberal ve Katolik kiliseler arasındaki kültür savaşı bunun üzerine tüm Avrupa'da daha da şiddetleniyor.

1870 (19 Temmuz) Fransa, İspanya tahtı için Katolik bir Hohenzollern'in aday gösterilme olasılığını bahane ederek Prusya'ya savaş ilan ediyor ve beklenmedik hızlı bir yenilgiye uğruyor (II. Sedan Savaşı). İmparator (1852'den itibaren) III. Napolyon, bunun üzerine tahttan feragat etmek zorunda kalıyor. Fransa'nın yenilgisinin sonucu olarak Papa da Roma ve Lazio üzerindeki dünyevi hâkimiyetinden vazgeçmek zorunda kalıyor. Kendisine ait bölgeler İtalya Krallığı'na bağlanıyor. İtalya, Bizans döneminden beri ilk kez bir politik birlik oluşturuyor. Torino ve Floransa'dan sonra Roma ülkenin yeni başkenti oluyor.

1871 (18 Ocak) Prusya Kralı (1861'den itibaren) I. Wilhelm (ö. 1888), Versay Şatosu'nun aynalı salonunda Alman İmparatoru ilan ediliyor. Böylece Kuzey Alman Birliği ve dört güney Alman devletlerinden Bavyera, Württemberg, Baden ve Hessen-Darmstadt Prusya'nın egemenliği altında, diğer Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerine göre yüzlerce yıllık gecikmeyle Alman ulus devleti oluşuyor. Hükümetin başında 1890'a kadar imparatorluk şansölyesi olarak Otto von Bismarck bulunuyor.

1871 (10 Mayıs) Frankfurt Antlaşması'nda Fransa, Alsas ve Kuzeydeki Loren'i Almanya'ya bırakmak ve savaş tazminatı ödemek zorunda kalıyor.

1871 (21-28 Mayıs) Fransız hükümeti, Paris Komünü'nüyle ortaya çıkan sosyal devrimci ayaklanmayı kanlı bir şekilde bastırıyor.

1873 Viyana Borsası'nın çökmesiyle Büyük Depresyon olarak süren bir dünya ekonomik krizi başlıyor. Avrupa'dan

özellikle ABD'ye yapılan kitlesel göçler, bu yıllarda zirve noktasına ulaşıyor.

1873 Amerikalı sanayici Philo Remington, daktiloların endüstriyel üretimini başlatan ilk kişi oluyor.

1874 Fransız empesyonistler ilk kez resimlerinin ortak bir sergisini düzenliyorlar.

Le Havre'in dış limarında gündoğumu;
C. Monet'nin yağlı boya tablosu, 1872.

1874 Alman mühendis Carl Linde (ö. 1934) ilk soğutucuyu geliştiriyor. Yeni soğutma tekniği sonraki on yıllar içinde endüstri ülkelerindeki beslenme alışkanlıklarını da kökten değiştiriyor.

1875 Fransa, çok sayıda anayasa maddesinin yürürlüğe girmesiyle nihai olarak cumhuriyetçi devlet şekline karar veriyor (III. Cumhuriyet).

1876 Kızılderililer, Montana'daki Little Big Horn River'da General George A. Custer komutasındaki Birleşik Devletler süvarilerine karşı son bir zafer elde ediyorlar.

1877 Tüm birlik askerlerinin güneyden geri çekilmesiyle ABD'de yeniden yapılanma dönemi sona eriyor (Güney devletlerinin yeniden katılımı). Bunun sonucunda Afro-Amerikalıların yaşam şartları ve politik hakları önemli ölçüde kötüleşiyor.

1878 (13 Haziran-13 Temmuz) Osmanlı İmparatorluğu'nun Rusya ve isyancı Balkan halklarına karşı savaşta yenilmesi üzerine Berlin Kongresi toplanıyor: Rusya, başka yerlerin arasında Kars ve Batum'u alıyor; Karadağ, Sırbistan ve Romanya Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılıyor. Avusturya'ya Bosna Hersek'i işgal hakkı veriliyor. Yunanistan Teselya'yı ve Epir'in bir bölümünü bünyesine katarken Bulgaristan, Bâb-ı Âli'ye vergiyle yükümlü prenslik olarak yeniden kuruluyor. Büyük Britanya, Kıbrıs'ın idaresini üstleniyor.

1878 (18 Ekim) Alman İmparatorluk şansölyesi (1871-1890) Otto von Bismarck, sosyal demokrasinin toplum için tehlikeli çabalarına karşı hazırlanan yasayı mecliste kabul ettiriyor.

1879 Alman İmparatorluk meclisinde, büyük çaplı tarım üreticileri ve ağır sanayicilerin çıkarları doğrultusunda bir koruyucu gümrük politikasına geçişe işaret eden yeni gümrük tarifesi kabul ediliyor. Bu kabul, aynı zamanda Bismarck ve ulusal liberallerin iş birliğinin sonu anlamına da geliyor.

1882 (14 Eylül) Mısır, Osmanlı hükümdarlığı altında genel valilik olarak tamamen Britanya'nın etkisine terk ediliyor.

1882 Alman bakteriyolog Robert Koch (1843-1910) tüberküloz mikrobunu, 1884'te ise kolera patojenini keşfediyor.

1882 Amerikalı mucid Thomas Alva Edison (1847-1931) New York'ta dünyanın ilk elektrik santralini kuruyor.

1883 Alman İmparatorluğu'nda işçiler için önce sağlık sigortası, 1884'te de kaza sigortası getiriliyor. 1889'da Bismarck'ın sosyal yasalarının zirvesi ve kapanışı olarak ihtiyarlık ve malulen emeklilik sigortası bunları takip ediyor.

1884 Alman İmparatorluğu sömürgeci güç oluyor. Kamerun'u, Güneybatı Afrika'yı, Togo'yu, Yeni Gine'nin kuzeydoğusunu, Marshall Adaları'nı ve 1885'te Doğu Afrika'yı (1899'dan itibaren Ruanda-Urundi'yi de dâhil ederek) nihayetinde Nauru'yu da (1888) ele geçiriyor.

1884 Geniş bölgeler için yerel saatlerin sabitlenmesi demiryolu trafiği için zorunlu hale gelince tüm dünya için standart saat dilimleri saptanıyor.

1886 Alman Mühendis Carl Friedrich Benz (1844-1929) Mannheim'da dünyanın ilk otomobilini yapıyor.

1887 Alman-Amerikalı mühendis Emil(e) Berliner (1851-1929) plakların dinlenebilmesini sağlayan gramofonu icat ediyor.

1888 Almanya'da üç imparator yılı: I. Wilhelm'in (1871'den beri) ardından önce oğlu III. Friedrich (d. 1831), onun çok geçmeden ölmesi üzerine de torunu II. Wilhelm (d. 1859; 1918'e kadar) tahta çıkıyor.

1888 Alman Fizikçi Heinrich Hertz (1857-1894) elektromanyetik dalgaları üretip ispatlamayı başarıyor.

1888 Brezilya'da kölelik kaldırılıyor. Bunun sonucu olarak krallık düşüyor (1889).

Benz patentli motorlu taşıt, 1886.

1889 Japonya'da anayasa kabul ediliyor ve bir parlamento kuruluyor. Bu Doğu Asya imparatorluğu, bağımlı sömürgelik gibi bir ara dönem yaşamadan, kimliğini ve geleneğini muhafaza ederek Avrupa dışından Avrupa standartlarına uyum sağlayan (özellikle ekonomik ve askeri alanlarda) tek ülkedir.

1890 Alman imparatoru imparatorluk şansölyesi (1871'den itibaren) Bismarck'ı görevinden azlediyor. Bunun ardından sosyalistler yasasından vazgeçiliyor.

1891 (15 Mayıs) XIII. Papa Leo (1878-1903) Katolik Kilisesi'nin sosyal sorunlarla ilgili ilk genelgelerini ilan ediyor.

1891 Rusya'da ancak 1916 yılında tamamlanabilen Trans-Sibirya Demiryolunun yapımına başlanıyor.

1892 Rusya ve Fransa bir Alman saldırısında birbirlerini desteklemek amacıyla önceleri gizli tutulan bir askeri anlaşma yapıyorlar.

1893 Yeni Zelanda'da genel seçme ve seçilme hakkı -kadınlar için de- getiriliyor. Kadınların seçme ve seçilme hakkı neredeyse her yerde, ancak I. Dünya Savaşı sonrasında verilirken (Almanya'da 1918-1919), burada Avrupa'dan (önce Finlandiya, 1907) ve Kuzey Amerika'dan (aslında Wyoming'de 1869'dan beri vardır) çok daha önce verilmiş oluyor.

1895 (17 Nisan) Çin, kaybettiği bir savaşın (1894'ten beri) ardından yapılan Shimonoseki Antlaşması'nda Tayvan ve Pescadores Adaları'nı muzaffer Japonya'ya bırakmak ve Kore'nin bağımsızlığını tanımak zorunda kalıyor.

1895 Alman Fizikçi Wilhelm Conrad Röntgen (1845-1923) sonradan kendi adıyla anılan ışınları keşfediyor (kendisi X Işınları tabirini kullanıyor).

1895 Berlin ve Paris'te ilk kez filmler seyirci karşısına çıkıyor.

1896 Alman İmparatorluğu'nda yüksek kalkınma dönemi başlıyor. Ülke bu sayede ABD'nin yanında dünyanın önde gelen endüstri güçlerinden birine dönüşüyor.

1896 Siyasi siyonizmin kurucusu Theodor Herzl (1860-1904), içeriğinde Avrupalı Yahudilerin Filistin'e yerleştirilmesi için çağrıda bulunduğu kitabı *Yahudi Devleti*'ni yayımlıyor.

Theodor Herzl, Portre, 1900 civarı.

1896 Fransız fizikçi Antoine Henri Becquerel (1852-1908), uranyumdan salınan radyoaktif ışınları keşfediyor.

1897 Dingley Tarifesi'yle (gümrük), henüz genç bir endüstri ulusu olan ABD'de ülke tarihinin en yüksek vergileriyle korumacılık zirveye çıkıyor.

1898 (28 Mart) Alman hükümeti, ilk donanma kanunuyla donanmayı büyütmek için yoğun bir program başlatıyor ve özellikle Büyük Britanya ile silahlanma yarışına girişiyor.

1898 Mehdi'nin (1881-1885) ve haleflerinin hükümdarlığına tahrik edilen bir Britanya müdahalesinden sonra Sudan, Britanya-Mısır ortak egemenliği altında yönetilmeye başlıyor. Britanyalıların ve Fransızların Faşoda'da karşılaşmaları, Fransızların çekilmesiyle sonuçlanıyor. Bu durum, bu iki gücün gelecekteki ittifakına yardımcı oluyor.

1898 Splendid Little Savaşı sırasında 1895'te Küba İsyanı'nın lehinde olacak şekilde savaşa müdahil olan ABD, İspanya'ya karşı kolay bir zafer elde ediyor. Küba, 1902'de ve kesin olarak 1909'da bağımsız oluyor fakat güçlü bir şekilde ABD'ye bağımlı kalıyor. İspanya, Filipinler'i, Porto Riko'yu ve Guam'ı, sömürgeleikten sömürgeci güç konumuna yükselen ABD'ye vermek zorunda kalıyor.

1898 Çin, yoğun baskılar altında New Territories'i (Hong Kong'un karşısında yer alan) Büyük Britanya'ya, Port Arthur'u (Luda) Rusya'ya, Kiautschou'yu (Jiaozhou) Alman İmparatorluğu'na ve Quanzhou Koyu'nu Fransa'ya kir alıyor.

1900 Bir diplomatın öldürülmesi sebebiyle Batılı güçlerin (Büyük Britanya, Fransa, Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya, İtalya, ABD) ve ayrıca Japonya'nın yaptığı müdahale, Çin'in başkenti Pekin'in işgal edilmesine yol açıyor. Avrupa'da Boksör (Boxer) Ayaklanması adı verilen Çin'deki yabancı düşmanı ayaklanmanın bastırılması, Avrupa emperyalizminin bir zirvesini ve aynı zamanda bir zamanlar üstün olan Çin medeniyetine karşı zaferini simgeliyor.

1901 Büyük Britanya, Avustralya'ya ikinci beyaz dominyon² olarak kendini yönetme hakkı tanıyor. Yeni Zelanda da üçüncü dominyon olarak bağımsızlık elde ediyor.

2 Yasal açıdan bağımsız olmakla birlikte Britanya İmparatorluğu'na, yani İngiliz Milletler Topluluğu'na bağlı olan devletler. (ç.n.)

1902 (31 Mayıs) (1899'dan beri devam eden) Boer Savaşı, Britanyalıların Boerlere karşı zaferiyle sonuçlanıyor. Transvaal ve Oranje hür devletleri Britanya'nın oluyor. Ancak Kap eyaleti ve Natal ile birlikte zaten 1910'da bağımsızlığını kazanan Güney Afrika Birliği'ni oluşturuyorlar.

1902 Psikanalizin kurucusu Avusturyalı hekim Sigmund Freud (1856-1939), aralarında Alfred Adler'in de bulunduğu ilk öğrencilerini kazanıyor.

1903 Orville ve Wilbur Wright kardeşler ABD'de ilk kumandalı motorlu uçuşu başarıyorlar.

1904 Büyük Britanya ve Fransa, karşılıklı sömürge çıkarlarını gözeterek Entente Cordiale³ ittifakını kuruyorlar.

1905 Japonya'ya karşı savaşı (1904'ten beri) kaybeden Rusya, Portsmouth (ABD) Antlaşması'nda, Port Arthur'daki (Çin) kiralama haklarını ve Sahalin Adası'nın güney kısmını Japonya'ya bırakmak zorunda kalıyor. Kaybedilen savaş, Rusya'nın siyasi sistemini sarsıyor. İmparator II. Nikolay (1894-1917) bir temsilciler meclisinin toplanacağını ve özgür yurttaşlık haklarının tanınacağını ilan ediyor.

1907 Büyük Britanya ve Rusya, İran, Afganistan ve Tibet'teki çıkar bölgelerinin sınırlarını belirlemekte anlaşıyorlar. Almanya'yı çevreleyen ittifak çemberi böylece kapanıyor.

1908 Bulgaristan, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılıyor ve kendi krallığını ilan ediyor. Aynı zamanda Avusturya-Macaristan, Bosna-Hersek'i ilhak ediyor.

1909 Alman kimyagerler Fritz Haber (1868-1934) ve Carl Bosch (1874-1940) endüstriyel ölçekte amonyak sentezini geliştiriyorlar (Haber-Bosch Yöntemi, 1913).

1910 Japonya, Kore'yi egemenliği altına alıyor (1929'dan itibaren bir Japon eyaleti, Chosen) ve takip eden zaman içinde burayı bir sömürü ve yağma üssü haline getiriyor.

1911 Britanyalı Fizikçi Ernest Rutherford (1871-1937) kendi adıyla anılan atom modelini geliştiriyor.

1911 Norveçli Roald Amundsen (1872-1928), Mart 1912'de kutuptan dönüş yolunda ölen rakibi Robert Falcon Scott'tan (d. 1868) önce Güney Kutbu'na ulaşan ilk insan oluyor.

3 İngiltere-Fransa Dostluk Antlaşması. (ç.n.)

1912 1911 sonbaharından beri süregelen ayaklanmalarla sarsılan Çin'deki imparatorluk, iki bin yılı aşkın bir dönemin ardından düşürülüp ülkede cumhuriyet ilan ediliyor. Ancak cumhuriyetin kurucusu Sun Yatsen (1866-1925) başkan olarak aynı yıl içinde askeri komutan Yuan Shikai'ye (ö. 1916) yer açmak zorunda kalıyor.

1912-1913 Birinci Balkan Savaşı'nda Sırbistan, Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ ittifakı, Osmanlı İmparatorluğu'nu mağlup ediyor ve Osmanlılar, Avrupa'daki topraklarının neredeyse tamamını kaybediyor.

1913 (3 Ekim) Underwood-Simmons tarifesiyle ABD'deki ithalat gümrük oranları sert şekilde düşürülüyor. O güne kadar korumacılığın damga vurduğu Amerikan siyaseti, o günden sonra, özellikle de 1945'ten sonra, serbest ticaretin hedeflerini takip ediyor.

1913 Henry Ford'un otomotiv fabrikalarında ilk montaj bandı kuruluyor.

1914 (1 Ağustos) Avusturya veliaht prensi Franz Ferdinand'ın 28 Haziran'da Saraybosna'da katli ve ardından ortaya çıkan ittifaklar sistemindeki zincirleme tepkinin sonucu olarak Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan etmesiyle Avrupa'nın dünyadaki siyasi-askeri hâkimiyetini kaybedeceği I. Dünya Savaşı başlıyor. İttifak Devletleri'nin [Almanya, Avusturya-Macaristan ve müttefikleri Osmanlı İmparatorluğu ile (1915'ten itibaren) Bulgaristan] karşısında ise İtilaf Devletleri [Fransa, Büyük Britanya, Rusya ve müttefikleri Japonya, Sırbistan, İtalya (1915'ten itibaren), Romanya (1916'dan itibaren) ve Yunanistan (1917'den itibaren)] bu savaşta yer alıyorlar. Batıda çarpışmalar, kısa sürede mevzi savaşı haline geliyor.

1914 (15 Ağustos) 1999'un sonuna kadar ABD kontrolünde kalan Panama Kanalı, Atlantik ve Pasifik bağlantısı olarak açılıyor.

1915 Alman fizikçi Albert Einstein (1879-1955) Genel İzafiyet Kuramı'nı geliştiriyor.

1916 Almanların Verdun Taarruzu başlıyor: Olağanüstü bir çabaya ve her iki taraftan da korkunç boyutlarda dökülen kana rağmen yine de başarı elde edilemiyor.

1917 (2 Mart) Rusya'da monarşi düşürülüyor. 1894'ten çar olan II. Nikolay tahttan indiriliyor ve 1918'de Bolşevikler tarafından ailesiyle birlikte katlediliyor.

1917 (6 Nisan) Sınırsız denizaltı savaşının yeniden başlatılması ve Zimmermann Telgrafı (Meksika'ya Almanya'yla ittifak teklif edilmesi) nedeniyle ABD, İttifak Devletlerine karşı savaşa katılıyor ve böylece onların yenilgisini aslında kesinleştirmiş oluyor.

1917 (25 Ekim) Alman yardımıyla Rusya'ya geri dönen profesyonel devrimci V. Lenin (1870- 1924) idaresindeki Bolşevik birlikleri, Petrograd'daki kışlık sarayı basıp geçici Rus hükümetini düşürüyorlar (Ekim Devrimi).

1918 (8 Ocak) ABD başkanı Woodrow Wilson (1913-1921) bir barış düzeninin temeli olarak kendisinin oluşturduğu 14 maddeyi ilan ediyor.

1918 (11 Kasım) Müttefiklerinin savaşın dışına atılmasıyla iki gün önce cumhuriyetin ilan edildiği Alman İmparatorluğu da yenilgiyi kabullenmek zorunda kalıyor.

1918 Avusturya-Macaristan'ın çökmesiyle Çekoslovakya ve Sırların, Hırvatların, Slovenlerin krallığı (SHS) Avrupa'nın yeni devletleri olarak ortaya çıkıyor. Erdel, Romanya'yla birleştiriliyor. Finlandiya'nın yanında Polonya, Litvanya, Estonya ve Letonya eski Rus topraklarında yeni devletler olarak ortaya çıkıyorlar.

1919 (19 Ocak) Radikal solun devrilmesinden sonra, Almanya'da ulusal meclis seçiliyor, sosyal demokrat Friedrich Ebert cumhurbaşkanı oluyor ve yeni demokratik bir anayasa hazırlanıyor (11 Ağustos 1919 tarihli Weimar Anayasası).

1919 (29 Nisan) Başkan Wilson'ın teşvikiyle Cenevre merkezli Milletler Cemiyeti kuruluyor. Ancak ABD, bu cemiyete uzak duruyor.

1919 (28 Haziran) Versay Barış Antlaşması'nda Almanya Alsas-Loren'i Fransa'ya, Posen ve Batı Prusya'yı Polonya'ya, diğer birtakım bölgeleri de Litvanya ve Çekoslovakya'ya bırakmak zorunda kalıyor. Bunun dışında, Almanya tüm sömürgelerini kaybediyor ve daha sonra halk oylamalarının ardından Danimarka, Polonya ve Belçika'ya da toprak vermek zorunda kalıyor. Danzig, serbest şehir oluyor,

Saarland ekonomik olarak Fransa'ya bağlanıp Almanya'dan koparılıyor. Alman ordusuna katı kısıtlamalar getiriliyor. Ancak Versay Antlaşması'nın savaş suçlarını kapsayan 231. maddesinde yer alan ağır tazminat talepleri, uzun vadede daha büyük önem arz ediyor.

1919 (10 Eylül) Avusturya St. Germain-en-Laye Antlaşması'nda yeni komşularının [Çekoslovakya, Macaristan, Yugoslavya (1929'dan itibaren bu ismi taşıyor)] bağımsızlığını tanımak ve Tirol'u Brenner'e kadar İtalya'ya bırakmak zorunda kalıyor.

Barış Antlaşması'nın imzalanmasının Weimar Ulusal Meclisi tarafından onaylandığını gösteren Fransız gazetesi (6.7.1919).

1920 Macaristan, Trianon Antlaşması'nda topraklarının üçte ikisinden (Hırvatistan, Erdel, Slovakya, Banat, Burgenland) vazgeçmek zorunda kalıyor.

1921 (6 Aralık) Büyük Britanya, dominyonu olan İrlanda'ya bağımsızlığını veriyor (1937-1949'dan beri cumhuriyettir.) Ancak çoğunluğun Protestan olduğu Kuzey İrlanda Britanya'da kalıyor.

1921 Innsbrucklu Fizyolog Ludwig Haberlandt (1885-1932) hormonal kontrasepsiyonun temel taslağını geliştiriyor. Ne var ki, bunun doğum kontrol hapına dönüşmesi ancak on yıllar sonra Amerikalı Gregory Pincus (1903-1967) tarafından gerçekleştiriliyor.

1922 (3 Nisan) Rusya’da Komünist Parti’nin merkez komitesi Josef Stalin’i (1879-1953) genel sekreterliğe seçiyor. Böylece vicdansız bir güç siyasetçisinin sınırsız hükümdarlığa yükselişi başlıyor.

1922 (Ağustos-Eylül) Türk milli güçleri, Yunanları askeri alanda mağlup ediyorlar ve onların topluca Anadolu’dan kovulmasını başlatıyorlar. 1938’e kadar devlet başkanı olan Mustafa Kemal (1934’ten itibaren Atatürk) yönetiminde Avrupa tarzı ulus-devlet olarak 1923’te Türkiye Cumhuriyeti kuruluyor. 1924’te de halifelik kaldırılıyor.

1922 (28 Ekim) İtalya’da Benito Mussolini’nin (1883-1945) liderlik ettiği faşistler Roma’ya yürüyorlar. Bunun üzerine, Mussolini kral tarafından başkanlığa atanıyor.

1922 (18 Kasım) 1922’de yayımlanan *Ulysses* romanının yazarı James Joyce’la birlikte modern romanın kurucularından kabul edilen Marcel Proust (d. 1871) Paris’te ölüyor.

1922 (30 Aralık) Moskova’daki 1. Birlik Genel Kongresi’nde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) kurulması kararlaştırılıyor.

“Doğru” Benito Mussolini, İtalyan afişi, 1930 civarı.

1922 Bestekâr Arnold Schönberg (1874-1951) 12 ton tekniğinde ilk eksiksiz eser olan Op. 25 Piyano Suiti eserini tamamlıyor.

1923 (29 Ekim) Almanya'nın ilk radyo yayını Berlin'deki Voxhaus'tan gerçekleştiriliyor. Radyo yayını, ABD'de 1920'den, Büyük Britanya'da ise 1922'den beri vardı.

1925 Almanya, Locarno Konferansı'nda kendisinin batı sınırlarının dokunulmazlığını kabul ediyor. Doğu sınırlarıyla ilgiliyse, güç kullanarak değişikliğe gitmeyeceğini taahhüt ediyor. Dış İşleri Bakanı Gustav Stresemann'ın (1923-1929) önemli ölçüde ön ayak olduğu uzlaşma siyaseti, Almanya'nın 1926'da Milletler Cemiyeti'ne alınmasıyla taçlanıyor.

1927 (20-21 Mayıs) Amerikalı Charles Lindbergh (1902-1974), ilk kez New York'tan Paris'e kesintisiz yalnız uçuşla Atlantik'i geçiyor. Fakat Amerika ve Avrupa arasındaki yolcu trafiği ancak Haziran 1939'da başlıyor.

1927 Alman Fizikçi Werner Heisenberg (1901-1976) kendi ismiyle anılan Belirsizlik İlkesi'ni buluyor.

1929 (11 Şubat) Laterano Antlaşmaları'nda İtalyan devlete direnmekten vazgeçen Papa, karşılığında egemenlik mülkiyeti olarak Vatikan şehrini elde ediyor.

1929 (24-25 Ekim) New York Borsası'nın çökmesiyle birlikte uzun yıllar sürecektir dünya ekonomik krizi (Büyük Buhran) başlıyor.

1930 Hindistan bağımsızlık hareketinin lideri Mahatma Gandhi (ö. 1948), Hindistan'da 1933'e kadar süren sömürgeci Britanya egemenliğine karşı yeni bir barışçıl direniş hareketi (sivil itaatsizlik) başlatıyor.

1930 (30 Mart) Weimar döneminin son meclis hükümetinin dağılmasından sonra Alman İmparatorluğu'nun cumhurbaşkanı von Hindenburg (1925-1934), merkez partisi politikacısı Heinrich Brüning'i (1932'ye kadar görev yapacağı) sadece kendisine karşı sorumluluk taşıyan bir başkanlık kabinesinin başına atıyor.

1932 Alman İmparatorluğu Cumhurbaşkanı von Hindenburg (1925-1934), Lozan Konferansı'nda Almanya'nın taz-

minat yükümlölüklerinin kaldırılmasından hemen önce Şansölye Brüning'i görevinden alıyor. Peşinden gelen Alman hükümetlerinde eski soylu elitler aşırı güçlü bir oranda temsil ediliyor.

1933 (30 Ocak) İmparatorluğun cumhurbaşkanı von Hindenburg (1925-1934), aşırı sağcı nasyonal sosyalistlerin lideri Adolf Hitler'i (1889-1945) Alman İmparatorluğu'nun şansölyeliğine atıyor. Bu kişi birkaç ay zarfında, yakında çok sayıda kurban alacak bir diktatörlük oluşturuyor (ilk toplama kamplarının yapımı).

1933 (4 Mart) Amerikan Başkanı (1945'e kadar) Franklin D. Roosevelt, göreve gelmesiyle birlikte ilan ettiği New Deal (Yeni Düzen) ile ABD ekonomisini kısmen toparlayacak bir program başlatıyor.

1933 1932'de kurulan Suudi Arabistan Krallığı'nda Arabian American Oil Company (ARAMCO) kuruluyor. Ülke bunun sonucu olarak petrolün ana üreticiliğine yükseliyor.

1934 (30 Haziran-2 Temmuz) Hitler, kendi kadroları içindeki ve dışındaki potansiyel muhalifleri öldürtüyor (Rohm Darbesi). 2 Ağustos'ta Cumhurbaşkanı von Hindenburg'un ölmesinden sonra Alman diktatör tüm gücü eline geçiriyor.

1934 (18 Eylül) Sovyetler Birliği Milletler Cemiyeti'ne alınıyor ve uluslararası olarak tanınması kesinleştiriliyor.

1935 (16 Mart) Almanya Versay Anlaşması'ndaki silahlanma kısıtlamalarını kaldırıyor ve genel zorunlu askerlik vazifesini getiriyor. Batılı güçler tarafından bu duruma fiilen izin veriliyor.

1935 (22 Mart) Almanya'da ilk kez bir televizyon programı yayımlanıyor. Arkasından 1936'da Büyük Britanya ve ancak 1941'de de ABD'de bu yayımlara başlanıyor. Fakat bu yeni medya asıl başarıyı ancak 50'li yıllarda elde ediyor.

1935 (15 Eylül) Almanya'da Nürnberg Yasaları ile Yahudilere karşı kanuna aykırı istisnai düzenlemeler yürürlüğe giriyor.

1935 (Ekim) Çin Komünist Partisi'nin Kızıl Ordusu Mao Zedong (1893-1976) liderliğinde uzun yürüyüşten sonra kuzeybatı eyaleti Şansi'ye ulaşarak General Çan Kay-Şek (Ji-

ang Jieshi, 1887-1975) liderliğindeki Kuomintang birlikleri tarafından yok edilmekten kurtuluyorlar.

1936 (18 Temmuz) İspanya'da General Francisco Franco liderliğinde yapılan askeri darbeye sol görüşlü hükümete karşı yürütülen ve 1939'da ulusalcılar lehine sonuçlanan iç savaş başlıyor. Franco, savaşın sonundan öldüğü güne dek ülkeyi diktatörce yönetiyor.

1936 (Ekim-Kasım) Almanya, İtalya ve Japonya'yla ittifak anlaşmaları yapıyor.

1937 Japon birlikleri, Çin'e karşı açık bir saldırı savaşı başlatıp ülke topraklarının geniş bölümlerini işgal ediyor. Bunun üzerine, Kuomintang ve komünistler, 1945'te Japonya'nın savaştan çekilmesine kadar sürecek mecburi bir ittifak kuruyorlar.

1938 (12 Mart) Avusturya, askeri bir istilanın ardından Alman İmparatorluğu tarafından ilhak ediliyor (Birleşme).

1938 (29 Eylül) İtalya'nın yanında Fransa ve Büyük Britanya'nın da katıldığı Münih Anlaşması'nda Çekoslovakya, Südet bölgesini Alman İmparatorluğu'na vermeye zorlanıyor.

1938 (9 Kasım) Hitler ve propaganda bakanı Goebbels, Kristal Gece olarak anılan, Almanya'daki Yahudilere ve onların tesislerine karşı düzenlenmiş bir programı sahneye koyuyorlar.

1938 (sonu) Alman kimyager Otto Hahn (1879-1968), Fritz Strassmann ile birlikte uranyum çekirdeklerinin nötron ışınlarıyla bölündüğünü keşfediyor.

1939 Alman Diktatör Hitler, Sovyetler Birliği ile bir saldırmazlık paktı imzaladıktan (23 Ağustos) sonra, 1 Eylül'de Polonya'ya saldırarak Avrupa'daki (şimdilik) son egemenlik savaşı olan II. Dünya Savaşı'nı başlatıyor. Büyük Britanya ve Fransa, Polonya ile ittifakları gereği Almanya'ya savaş ilan ediyorlar. Alman ordusu genel valilik olarak Alman İmparatorluğu'na katılacak Polonya'yı işgal ediyor. Aynı zamanda Polonya'nın doğusu da Sovyet birlikleri tarafından işgal ediliyor.

1940 (Nisan-Haziran) Alman ordusu, Danimarka'yı, Norveç'i, Hollanda'yı, Belçika'yı, Lüksemburg'u ve son olarak Fransa'yı da işgal ediyor.

1940 (10 Mayıs) Büyük Britanya'da muhafazakâr Winston Churchill (1874-1965), Alman saldırganlığına karşı direnişini güçlendirmek için İşçi Partisi ile birlikte bir ulusal birlik kabinesi kuruyor. Gerçekten de Hitler'in Büyük Britanya'ya havadan diz çöktürme denemesi, başarısızlıkla sonuçlanıyor.

1940 (16 Haziran) Mağlup Fransa'da Mareşal Petain, Almanlarla iş birliği yapan bir hükümet kuruyor. O esnada General De Gaulle (1890-1970) kaçmak zorunda kaldığı yurtdışından Alman işgaline karşı direniş çağrısında bulunuyor.

1941 (6 Nisan) Şubat ayından beri Kuzey Afrika'da da faaliyetlerde olan Alman askeri birlikleri Yugoslavya ve Yunanistan'a saldırıyorlar.

1941 (22 Nisan) Ani bir baskınla Sovyetler Birliği'ne de saldıran Alman ordusu, başlangıçta büyük başarılar elde ediyor. Bunun üzerine, Büyük Britanya ve ABD, Stalin ile bir dayanışma antlaşması yapıyorlar.

1941 (7 Aralık) Japonya, Pearl Harbor'daki (Havai) ABD donanmasına bir baskın düzenleyerek savaşa giriyor. Alman İmparatorluğu, 11 Aralık'ta ABD'ye de savaş ilan ediyor.

1941 Alman Mühendis Konrad Zuse (1910-1995), Relais Tekniği ile programlı yönlendirilebilen bilgisayarın öncüsü olan Z3 hesap makinesini geliştiriyor.

1942 (20 Ocak) Wannsee Konferansı'nda Alman İmparatorluğu, kurumlarının en üst düzey yetkililerine "Avrupa'daki Yahudi Sorununun Nihai Çözümü"nü duyuruyor. Takip eden yıllar içinde nasyonal sosyalist ırk çılgınlığının motive ettiği bu endüstriyel toplu cinayetlerle milyonlarca Yahudi ve bunun ötesinde başka kökenden sayısız insan katlediliyor.

Schleswig-Holstein, Danzig'deki Wasterplatte'yi topa tutuyor, 1939.

1942 (Haziran) Birlikleri kısa sürede Yeni Gine ve Burma'ya kadar ilerleyen Japonya, daha savaşın ilk yılında savunma pozisyonuna geçiyor (Midway Muharebesi, Amerikalıların Guadalcanal Çıkarması).

1942 İtalyan fizikçi Enrico Fermi (1901-1954), ABD'de ilk atom reaktörünü inşa ediyor. Savaşın sonunda ABD henüz dünyanın tek atom gücü konumundadır. Daha sonra Sovyetler Birliği (1949), Büyük Britanya (1952), Fransa (1960) ve Çin (1964) de atom silahları üretiyorlar.

1943 (14-24 Ocak) Kazablanka Konferansı'nda Amerikan Başkanı Roosevelt (1933-1945) ve Britanya Başbakanı Churchill (1940-1945) Almanya, Japonya ve İtalya'nın koşulsuz teslim olmalarına kadar savaşı sürdürmeyi kararlaştırıyorlar.

1943 (2 Şubat) Stalingrad Savaşı, Kızıl Ordu'nun zaferiyle sonuçlanıyor. Bunun üzerine, Alman propaganda bakanı Goebbels "topyekûn savaş" propagandası yapıyor.

1943 (25 Temmuz) İtalya'da Mussolini düşürülüyor. Ancak daha sonra İtalya'nın kuzeyinde hâkimiyetini sürdürebilmesi için Almanlar tarafından kurtarılıyor. O esnada kral ve yeni hükümetin başkanı fiilen bölünen İtalya'nın güneyindeki müttefiklerin karargâhının yolunu tutuyorlar.

1943 (28 Kasım-1 Aralık) Üç büyüklerin (Roosevelt, Stalin, Churchill) Tahran'daki konferansında, savaşın ardından Avrupa'da oluşacak düzenin ana hatları belirleniyor: Polonya'nın doğu sınırı olarak Curzon Hattı, batı sınırı olarak ise Oder-Neisse Hattı düşünülüyor.

1944 (4-6 Haziran) Müttefikler Monte Cassino cephesini aşarak Roma'yı ele geçiriyorlar, aynı zamanda Normandiya Çıkarması'yla Alman ordusuna karşı Sovyetler Birliği'nin zaten çoktandır talep ettiği ikinci cepheyi açıyorlar.

1944 (20 Temmuz) Hitler, Kont Claus Schenk von Stauffenberg'in düzenlediği bir suikasttan hafif yaralı olarak kurtuluyor. Böylece Stauffenberg'in muhafazakâr kesimlerin diktatörünü öldürerek Almanya'yı kurtarma denemesi başarısız oluyor.

1944 (23 Temmuz) Bretton Woods'ta ABD dolarının anahtar para olduğu yeni bir dünya para sistemi oluşturuluyor.

1944 (26 Ağustos) Fransız direnişinin lideri General Charles de Gaulle (1890-1970), Paris'e girişinden sonra geçici bir hükümet oluşturuyor.

1945 (4-11 Şubat) Üç büyüklerin Kırım'ın Yalta şehrindeki ikinci konferansı: Stalin, Japonya'ya karşı savaşa girme sözü veriyor. Stalin'in karşı çıkmasına rağmen Fransa, Almanya'nın işgaline ortak ediliyor. Savaş sonrası düzenin iki kutuplu yapısı, Büyük Britanya ve Fransa'nın dış görünüşte büyük devlet statülerini korudukları Avrupa'da, Amerikan ve Sovyetler nüfuz alanları olmak üzere ikili bir yapı ortaya çıkarıyor.

1945 (30 Nisan) Kızıl Ordu Berlin'i işgal ederken Hitler intihar ediyor. Mussolini 28 Nisan'da İsviçre'ye kaçış yolunda vuruluyor.

1945 (7 Mayıs) Alman Silahlı Kuvvetleri, Reims'da Amerikalılara, 8 Mayıs'ta ise Berlin Karlshorst'ta Ruslara teslim oluyorlar. Almanya tamamen işgal edilip Amerikan, Rus, Britanya ve Fransız bölgelerine bölünüyor.

1945 (26 Haziran) San Francisco'da 51 ülke tarafından imzalanan bildirgeyle Birleşmiş Milletler (BM) kuruluyor.

1945 (17 Temmuz-2 Ağustos) Üç büyükler Potsdam Konferansı'nda, savaş sonrasında Almanya'ya uygulanacak ilgili esaslı prensipler üzerinde anlaşıyorlar (silahlardan ve Nazizm'den arındırma, demokrasinin yerleştirilmesi). Milyonlarca Alman'ın doğudan kovulması, Batılı güçler tarafından da onaylanıyor.

1945 (6-9 Ağustos) Japonya'ya karşı savaşta atom bombası kullanan (Hiroşima ve Nagazaki'nin bombalanması) ABD, dünyada bu ölümcül bombayı bir savaşta kullanan ilk (ve bugüne kadar tek) devlet oluyor. Bunun üzerine Japonya 2 Eylül'de teslim oluyor.

1945 (2 Eylül) Vietnamlı komünistlerin lideri Ho Çi Min (1890-1969), Japonya'nın yenilgisinin ardından Vietnam'ın bağımsızlığını ilan ediyor. Eski sömürgeci Fransa'nın tanımadığı bu bağımsızlığın ancak 1954'e kadar süren silahlı mücadeleyle kazanılması gerekecekti.

1946 ABD ve Büyük Britanya, Almanya'daki işgal bölgelerini "Bizone" olarak birleştiriyorlar. Böylece, sonraki federal Almanya'nın çekirdeği oluşuyor.

1947 (5 Haziran) ABD Dış İşleri Bakanı bir konuşmasında Avrupa'nın ekonomik olarak yeniden kalkınması için ABD tarafından finanse edilecek bir programın (Marshall Planı) müjdesini veriyor. Bu plan, 1948'de gerçekten uygulamaya konuluyor.

1947 (15 Ağustos) Sömürgeciliğin sonlandırılmasıyla Büyük Britanya, Hindistan'a özgürlüğünü iade ediyor. Ancak Hindistan, bir Müslüman cumhuriyet (Pakistan, 1956) ve bir Hindu devleti [(Hint Birliği Cumhuriyeti, 1950) başbakan Jawaharlal Nehru (1947-1964)] olmak üzere ikiye ayrılıyor.

1948 (14 Mayıs) Birleşmiş Milletler adına uygulanan Britanya mandasının bitmesine bir gün kala Filistin topraklarının yüzde yetmiş yedisinin üzerinde Birleşmiş Milletler'in bölünme planı doğrultusunda bir Yahudi devleti olarak İsrail kuruluyor. Arkasından başlayan Filistin Savaşı'yla İsrail kendini kabul ettiriyor (Ateşkes, 1949).

1948 (20 Haziran) Müttefikler, Almanya'nın batı bölgelerinde ekonomiyi yeniden canlandırmak için bir para reformu yapmaya karar veriyor. Buna karşılık, Sovyetler Birliği Batı Berlin'e bir köprüyle aşılacak zorunda kalınan ve ancak 1949'da yeniden kaldırılan bir abluka uyguluyor.

1948 (Ağustos-Eylül) Kore'de 38. enlem boyunca birbirinden ayrılan iki devlet ilan ediliyor: Güneyde Kore Cumhuriyeti (Güney Kore) ve kuzeyde Komünist bir halk cumhuriyeti (Kuzey Kore).

1948'den itibaren Güney Afrika'da sistematik ırk ayrımını amaçlayan bir programın (Apartheid) uygulanmasına başlanıyor (programın kısıtlamaları arasında yabancı ile evliliklerin yasaklanması da bulunuyor, 1949).

1949 (4 Nisan) Washington'da Amerika'nın liderliğinde bir askeri savunma ittifakı olarak NATO kuruluyor. ABD ve Kanada'nın yanı sıra Avrupa ülkelerinin de büyük çoğunluğu buna katılıyorlar.

1949 (24 Mayıs) Batı Almanya'da kurucu meclis tarafından 1948'den beri üzerinde çalışılan anayasa yürürlüğe giriyor. Bununla birlikte, Federal Almanya Cumhuriyeti kuruluyor. Hükümetin ilk başkanı, 15 Eylül'de (1963'e kadar) Konrad Adenauer (1876-1967) oluyor.

1949 (1 Ekim) Japonların teslim olmalarının ardından başlayan uzun bir iç savaş, komünistlerin galibiyetiyle bitince Mao Zedong (ö. 1976), Çin'i Halk Cumhuriyeti olarak ilan ediyor. Çan Kay-Şek, Kuomintang birliklerinin geri kalanlarıyla henüz 1945'te Japonlardan kurtarılmış Tayvan Adası'na kaçıyor ve orada 1950'de Çin Cumhuriyeti'ni kuruyor.

1949 (7 Ekim) Almanya'nın Sovyetler Birliği işgali altındaki bölümünde Demokratik Almanya Cumhuriyeti (DDR) kuruluyor.

1950 (9 Mayıs) Fransız Dış İşleri Bakanı Robert Schuman, Fransa ve Federal Almanya'daki çelik üretimi için bir denetleme kurumu kurulmasını teklif ediyor (Schuman Planı).

1950 (25 Haziran) Kuzey Kore birliklerinin Güney Kore'ye saldırmasıyla Kore Savaşı başlıyor. Birleşmiş Milletler, savunma desteği olarak asker (ağırlıklı olarak Amerikan) gönderiyor. Bu destek birlikleri, karşı taarruzla Çin sınırına kadar ilerliyorlar ancak Çin ordusu tarafından güneye doğru püskürtülüyorlar. Bu savaş, savaştan önceki durumda bir değişiklik yaratmadan 1953'te sona eriyor.

1953 (5 Mart) 1922'den itibaren parti lideri olan Stalin'in ölümüyle Sovyetler Birliği'nde bir dönem sona eriyor. Haleflik kavgasını Nikita Kruşçov (1953-1964) kazanıyor.

1953 (17 Haziran) Doğu Almanya'nın farklı şehirlerinde grevler ve gösteriler ortaya çıkıyor. Sovyet ordusu ayaklanmayı bastırıyor. O gün, Federal Almanya'da 1990'daki birleşmeye kadar her yıl ulusal bayram olarak anılıyor.

1955 (18-24 Nisan) Bağlantısız Ülkeler'in Bandung'daki (Endonezya) ilk konferansında Avrupa'nın sömürgeci egemenliğinin tamamen ortadan kaldırılması ve ırkların eşitliğinin tanınması talep ediliyor.

1955 (9 Mayıs) Federal Almanya Cumhuriyeti artık kendi ordusuna sahip egemen bir devlet olarak NATO'ya giriyor. 15 Mayıs'ta Avusturya da (elbette Almanya'dan farklı bir bütün olarak) egemenliğine kavuşuyor.

1956 (31 Ekim) Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi üzerine Büyük Britanya ve Fransa, Mısır'a saldırıyorlar. Ne var ki, birkaç gün sonra geri çekilmek zorunda kalıyorlar. Avrupalı güçlerin artık kendi başlarına iş yapamayacakları ortaya çıkıyor.

1956 (4-11 Kasım) Macaristan'da komünist yönetime karşı başlatılan halk ayaklanması, Sovyet ordusu tarafından kanlı şekilde bastırılıyor.

1957 (25 Mart) Roma'da Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (EEC) ve Avrupa Atom Birliği'nin (EURATOM) sözleşmeleri, Fransa'nın, İtalya'nın, Federal Almanya'nın ve Benelüks ülkelerinin hükümet başkanları tarafından imzalanıyor.

1957 (4 Ekim) Sovyetler Birliği, Sputnik ile ilk yapay dünya uydusunu uzaya fırlatarak Batı'yı tam anlamıyla şoka uğratıyor.

1959 Küba'da devrim galip geliyor. Fidel Castro (1926-2016) yeni egemen oluyor. Sürgündeki Kübalıların Amerikan desteğiyle onu düşürme denemeleri 1961'de Domuzlar Körfezi'nde başarısız oluyor.

1960 "Afrika Yılı"nda birçok Avrupa sömürgesi, özellikle de Fransız sömürgeler, bağımsızlıklarına kavuşuyorlar.

1961 (12 Nisan) Sovyetler Birliği, Yuri Gagarin (1934-1968) ile ilk insanlı uzay uçuşunu başlatıyor.

1961 (13 Ağustos) Doğu Almanya yönetimi, ülkeden kitlesel kaçışları engellemek için Berlin'de bir duvar ördürüyor. Bunun sonucu olarak, duvarı aşma denemeleri çok sayıda can kaybının yaşanmasına yol açıyor.

1962 Küba Krizi'nde dünya bir atom savaşının eşiğine geliyor. Ancak Sovyetler Birliği, Amerikan ultimatoma uyararak kısa süre önce Küba'ya konuşlandığı ve ABD'ye yakın tehdit oluşturan füze rampalarını kaldırmıca tehlike uzaklaştırılıyor.

1963 (22 Ocak) Devlet Başkanı De Gaulle (1959-1969) ve Federal Şansölye Adenauer (1949-1963), sonraki on yıllarda Avrupa uyum politikasının temelini ve eksenini oluşturacak Alman-Fransız Dostluk Anlaşması'nı imzalıyorlar.

1963 (22 Kasım) ABD'de Başkan (1961'den itibaren) John F. Kennedy (d. 1917) bugüne kadar çözilemeyen bir suikastın kurbanı oluyor.

1965 ABD, Kuzey Vietnam tarafından desteklenen Komünist Vietkonglara karşı, savaşta destek amacıyla ilk kez Güney Vietnam'a asker gönderiyor.

1967 (5-10 Haziran) İsrail, 6 Gün Savaşı'nda Sina'yı, Golan Tepeleri'ni ve aynı şekilde Filistin'den geriye kalanları (Batı Şeria ve Gazze) ele geçiriyor.

1967 (3 Aralık) Güney Afrikalı Cerrah Christiaan Barnard (1922-2001), Cape Town'da insan üzerinde ilk başarılı kalp naklini gerçekleştiriyor.

1968 (Mayıs) Ara sıra işçi kesimlerin de katıldığı Paris'teki yoğun öğrenci hareketleriyle Batı dünyasındaki 68'liler Hareketi (Vietnam Savaşı'yla da körüklenerek) doruğa çıkıyor.

John F. Kennedy: "Ben bir Berlinliyim" (26.6.1963).

1968 (21 Ağustos) Varşova Paktı'nın askerleri Prag Baharı'nı boğuyorlar. Çekoslovakya yönetimi Moskova'nın yoğun baskısı altında reform kararlarını geri almak zorunda kalıyor.

1969 (21 Temmuz) ABD astronotları Neil Armstrong ve Edwin Aldrin, aya ilk ayak basan insanlar oluyorlar.

1969 (21 Ekim) Federal Almanya'da iktidar değişikliği: Willy Brandt (1913-1992), sosyal liberal bir koalisyonun başında yeni federal şansölye (1974'e kadar) oluyor.

1972 (21-28 Şubat) Richard Nixon (1969-1974), Çin Halk Cumhuriyeti'ni ziyaret eden ilk ABD Başkanı olarak bu ziyaretle iki kutuplu dünya sistemindeki kırılmanın yolunu açıyor.

1972 (17 Mayıs) Federal Alman Meclisi'nde Moskova ve Varşova Sözleşmeleri onaylanıyor. Aynı yıl içinde Federal Almanya ve Demokratik (Doğu) Almanya arasında da bir anlaşma imzalanıyor. Takip eden yıl içinde her iki Alman devleti de Birleşmiş Milletler'e alınıyor: Doğu Almanya, uluslararası tanınma elde ediyor.

1973 (1 Ocak) Büyük Britanya, İrlanda ve Danimarka, Avrupa Birliği'ne üye oluyorlar.

1973 (12 Mart) Dolar kuru serbest bırakılıyor ve o günden sonra diğer para birimlerinin karşısında dalgalanması ara sıra dünya finans ve ticaret sisteminde hatırı sayılır gerilimlere yol açıyor.

1973 (6-25 Ekim) Yom-Kippur Savaşı'nda İsrail ilk kez Arap komşularının taarruzuyla askeri güç olarak köşeye sıkışıyor fakat konumunu korumayı başarıyor. Savaşın ardından petrol fiyatlarında ortaya çıkan ilk devrim, dünyanın her yerinde 1974'te birçok hükümetin (Federal Almanya, ABD, Etiyopya) ve diktatörlüğün (Portekiz, Yunanistan) düşmesine katkı sağlayan ekonomik zorluklara ve sosyal çekişmelere yol açıyor.

Güney Vietnamlı askerler, bir Amerikan napalm bombası saldırısından sonra kaçan çocukları takip ediyorlar, 1972.

1975 (30 Nisan) Komünist Vietkong, Saygon'u alarak Vietnam Savaşı'nı zaferle sonlandırıyor. Kuzey ve Güney Vietnam, 1976'da yeniden birleşiyor.

1975 (1 Ağustos) Avrupa'da Güvenlik ve İş Birliği Konferansı, Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasıyla sona eriyor. Bu senet, Doğu ve Batı arasındaki yumuşama politikasının zirve ve son noktası olarak kapsamlı bir şiddetsizliği ve mevcut sınırların tanınmasını düzenliyor.

1978 II. Johannes Paul adını alan Karol Wojtyla (1920-2005) ile 16. yüzyılın başlarından itibaren ilk kez İtalyan olmayan biri papalığa seçiliyor.

1979 İran'daki şahlık, dini lider R. M. Humeyni (ö. 1989) yönetimindeki İslam Devrimi sayesinde düşürülüyor. Şah (1941'den beri) Rıza Pehlevi sürgüne gidiyor ve 1980'de sürgünde ölüyor.

1982 Petrol fiyatlarındaki ikinci şokun sonuçlarının etkisiyle Federal Almanya'daki sosyal liberal koalisyon başarısız oluyor. Helmut Schmidt ile ilk kez bir federal şansölye (1974'ten beri) yapıcı bir güvensizlik vetosuyla düşürülüyor. Onun yerine, kabinenin başında 1998'e kadar görev yapacak Helmut Kohl (1930-2017) geliyor.

1985 Sovyetler Birliği'nde Mihail Gorbaçov (d. 1931) yeni parti başkanı oluyor. Gorbaçov, glasnost [şeffaflık] ve perestroyka [dönüşüm] sloganlarıyla bir reform siyaseti başlatıyor. Ancak bunlar, ekonomideki uzun zamandır devam eden kötü gidişatı durdurmaya yetmiyor.

1986 Ukrayna'daki Çernobil reaktöründe sivil amaçla kullanılan atom enerjisinin en büyük faciası yaşanıyor.

1989 (4 Haziran) Pekin'deki Tiananmen Meydanı'nda çoğunlukla öğrencilerden oluşan Çin muhalefet hareketi, tanklarla üzerlerinden geçilerek eziliyor.

1989 (9 Kasım) Doğu Almanya, 9 Kasım gecesi Federal Almanya ve Batı Berlin'le olan tüm sınır kapılarını açıyor ve binlerce kişi bu duvarlardan akın akın geçiyor. Almanya'nın her yanı coşkulu milli duygularla sarılıyor.

Kadınlar, Ayetullah Humeyni'nin gösteri yapmalarını istediği bir çağrıya uyuyorlar, Mart 1986.

1990 Doğu Almanya'nın yeni kurulan eyaletleri, Federal Almanya Cumhuriyeti'ne katılıyor. Böylece Alman ulus devleti beklenilenden daha çabuk bir şekilde yeniden kuruluyor.

1991 (28 Şubat) İkinci Körfez Savaşı (17 Ocak'tan itibaren) Iraklı diktatör (1979'dan beri) Saddam Hüseyin'in ağırlıklı olarak ABD ve İngiliz askerlerinden oluşan Birleşmiş Milletler gücü karşısındaki ezici yenilgisiyle sonuçlanıyor. Saddam'ın Ağustos 1990'da ilhak ettiği petrol zengini Kuveyt, yeniden bağımsızlığa kavuşuyor.

1991 (8 Ekim) Slovenya'nın 25 Haziran'da ilan ettiği bağımsızlık yürürlüğe giriyor. Böylece Yugoslavya'nın, Hırvatistan'da ve Bosna-Hersek'te 1995'e kadar süren kanlı çatışmalara yol açan parçalanması başlıyor.

1991 (25 Aralık) Sovyetler Birliği dağılıyor, devasa Rus İmparatorluğu parçalanıyor. Eski birlik cumhuriyetleri (bunların arasında Rusya; 1992'den beri Rusya Federasyonu) tam bağımsızlık elde ediyorlar.

Doğu Berlin'de Almanya'nın yeniden birleşmesi için yapılan gösteri, 9.12.1989.

1992 (7 Şubat) Avrupa Birliği'nin 12 üyesi Maastricht'te siyasi, ekonomik ve parasal birlik sözleşmesini imzalıyor. Böylece Avrupa'nın birleşme sürecinin geri dönüş yolu kapatılıyor.

1992 (17 Aralık) Kuzey Amerika'da Kanada, ABD ve Meksika'dan oluşan ve 1 Ocak 1994'te yürürlüğe giren serbest ticaret bölgesi NAFTA kuruluyor.

1993 (1 Ocak) Avrupa Birliği'nde iç pazar yürürlüğe giriyor.

1994 (Nisan-Mayıs) II. Dünya Savaşı sonrası yapılmış en büyük soykırımın gerçekleştiği Ruanda'da yüz binlerce insan (ağırlıklı olarak Tutsi azınlığın mensubları) dünya medeniyetinin müdahalesi olmadan boğazlanarak katledildi.

1994 (27 Nisan) Yeni bir anayasanın yürürlüğe girmesi ve Nelson Mandela'nın başkanlığa (1999'a kadar) seçilmesiyle Güney Afrika'daki Apartheid yönetimi sona eriyor. Çoğunluğu teşkil eden siyahi halk, sınırsız seçme seçilme hakkı ve siyasi eşitlik elde ediyor.

1994 (6 Mayıs) Manş Denizi'nin altında Fransa ve İngiltere arasında yapılan demiryolu tüneli törenle açılıyor.

1995 Yunanistan (1981), İspanya ve Portekiz'den (1986) sonra Avusturya, İsveç ve Finlandiya Avrupa Birliği'ne üye oluyorlar.

1997 Büyük Britanya, Hong Kong'u Çin'e devrederek son önemli sömürgesini kaybediyor; Britanya İmparatorluğu artık geçmişte kalıyor.

İstihbarat servisi KGB'nin yönettiği başarısız darbenin ardından
Gorbaçov ve Yeltsin, (23.8.1991).

Nelson R. Mandela, Portre, 1990 civarı.

1999 (1 Ocak) Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde (Büyük Britanya, Danimarka, İsveç ve Yunanistan hariç) yeni ortak para birimi Euro, geçici olarak bireysel ülke paraları paralelinde sadece hesaplama birimi şeklinde kullanıma sokuluyor. Euro'nun 12 AB ülkesinde (artık Yunanistan da dâhil edilerek) 1 Ocak 2002'de nakit olarak kullanıma sürülmesi neredeyse hiç sorun yaratmıyor.

1999 (24 Mart) NATO, Kosova'da insanlık faciası tehlikesi sebebiyle ABD komutasında Sırbistan'a, dolayısıyla Yugoslavya'ya hava saldırıları düzenliyor. Bu durum, ilk kez BM görevlendirmesi olmadan gerçekleşiyor. Saldırıların sonlandırılmasının ardından bu güvenlik konseyi, 10 Haziran kararıyla uluslararası bir barış gücünün (KFOR) Kosova'ya yerleştirilmesini onaylıyor.

2001 Uzun bir el tarafından planlandığı açık olan ve 11 Eylül'de kaçırılmış yolcu uçaklarıyla New York'taki Dünya Ticaret Merkezi ve Washington D.C.'deki (Pentagon) hedeflere çarparak gerçekleştirilen terör saldırıları binlerce kişinin ölümüne sebep oluyor. ABD yönetimi, bu terör eyleminin sorumlusu olarak Suudi Arabistanlı multimilyoner Usame bin Ladin'in adını ortaya atıyor. Kasım ayında Usame'ye uzun zamandır barınma olanağı sağlayan Afganistan'daki Taliban rejimi, Amerikan ve Britanya (hava) birliklerinin muhalif Afgan Kuzey Birliği'nin kara birlikleriyle eşgüdümü (devletler hukuku açısından tartışmalı) bir askeri müdahalesiyle düşürülüyor. Bunun ardından, Bonn'da yapılan bir konferansta Afganistan için belirlenen geçici hükümet, 22 Aralık'ta Kabil'deki görevine başlıyor.

2003 ABD ve Büyük Britanya askeri birlikleri bir "gönüllüler koalisyonu"nu da yanlarına alarak BM tarafından görevlendirilmeden ya da ellerinde devletler hukukuna dayandırabilecekleri bir gerekçe olmadan özellikle Fransa, Rusya ve Almanya'nın itirazlarına rağmen kısa bir taarruz savaşıyla Irak'taki Saddam Hüseyin yönetimini, elbette ülkeye gerçekten barışı getirmeden ortadan kaldırıyorlar. İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD'nin karar verici ortaklığında kurulan uluslararası hukuk düzeni, böylece temelinden sarsılıyor.

2005 Angela Merkel'in (CDU) federal şansölyeliğe seçilmesiyle ilk kez bir kadın Alman hükümetinin başında yer alıyor.

2008 (15 Eylül) Amerikan bankası Lehman Brothers'in iflas başvurusuyla dünya çapında bir finans ve bankacılık krizi başlıyor.

2008 (4 Kasım) Barack Obama ile ilk kez bir Afro-Amerikalı ABD başkanlığına seçiliyor. Kendisi 20 Ocak 2009'da göreve başlıyor ve Kasım 2012'de yeniden seçiliyor (II. Başkanlık dönemi: 20 Ocak 2013 - 20 Ocak 2017).

2010 Yunanistan devletinin uluslararası finans krizi ile birlikte iflas etme tehlikesi, birliğin para birimi Euro'yu da krize sürüklüyor. AB bu krizi aşmak için devasa "kurtarma şemsiyeleri" açıyor. Yunanistan'ın ardından çok geçmeden Portekiz, İrlanda ve Kıbrıs bu kredi vaatlerinin sağlayacağı yoğun finans desteğine ihtiyaç duyuyorlar.

2011 Haftalarca süren kargaşanın ardından Tunus devlet başkanı Bin Ali'nin Ocak ayında düşürülmesiyle birlikte peş peşe Mısır'daki Hüsnü Mübarek (Şubat), Libya'da Muammer el-Kaddafi (ö. 20 Ekim) ve Yemen'de Ali Abdullah Salih (Kasım) rejimlerini silip süpüren "Arap Baharı" başlıyor. Ağustos'ta Beşar Esad'ı devirmek için Suriye'de de bir ayaklanma başlıyor. Bu ayaklanma hızla bugüne kadar devam eden ve çok geçmeden dış güçlerin de müdahil oldukları bir iç savaşa dönüşüyor.

2013 (28 Şubat) XVI. Benedikt (2005'ten beri papa, Almanya'dan Joseph Ratzinger) ile 1294'ten beri ilk kez bir papa görevinden feragat ediyor. Halefi, bugüne kadar papalar tarafından hiç tanınmayan ve Papa Fransis adını alan Buenos Aires başpiskoposu Jorge Mario Bergoglio oluyor.

2013 (14 Haziran) ABD'de eski istihbarat elemanı Edward Snowden'a, Amerikan (NSA) ve Britanya gizli servislerinin casusluk metotlarını, ki bu faaliyetler Almanya gibi müttefiklere karşı da yapılmıştır, dünya kamuoyuna duyurarak sırları ifşa etme suçlamasıyla dava açılıyor. Snowden, Hong Kong üzerinden Moskova'ya kaçıyor ve orada 1 Ağustos'ta ikamet izni alıyor. Almanya'ya iltica başvurusu reddediliyor. Bu olayın ardından Amerikan casusluğunun kapsamıyla ilgili bilgi edinme ve bu faaliyetlerin bittiğine dair güvence alabilme girişimleri (Almanya'nın girişimleri de dâhil) somut bir sonuç getirmiyor.

2014 Ukraynalı Rus yanlısı devlet başkanının Kiev'deki meydanda halk ayaklanmasıyla düşürülmesi, Kırım ve Donbas'ın Ukrayna'dan koparılmasına yol açıyor. 1783'te Büyük Katerina tarafından "ebediyete kadar" Rusya'ya bağlanan ve ancak 1954'te Ukrayna'ya (Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti) eklenen nüfusunun çoğunluğunu Rusların teşkil ettiği Kırım, Rusya Federasyonu tarafından ilhak edilirken, aynı şekilde çoğunluğun Rusça konuştuğu Ukrayna'daki Donetsk ve Luhansk bölgeleri bağımsızlıklarını ilan ediyor. Bu durumdan bugüne kadar süregelen bir askeri sürtüşme ortaya çıkıyor. Batı, bu gelişmelere Rusya Federasyonu'na karşı uyguladığı ambargolarla tepki gösteriyor.

2015 Suriye'deki iç savaş ve 29 Haziran 2014'te Irak ve Suriye'nin kuzey bölgelerinde bir İslami devletin "halifelik" olarak ilan edilmesi milyonlarca insanın Türkiye, Ege ve "Balkanlar" üzerinden Orta ve Kuzey Avrupa'ya ulaştığı kitlesel kaçış hareketlerine yol açıyor. Bu insanların kabul edilmeleri ve uyum sağlamaları hükümetleri ve yetkilileri özellikle Almanya, İsveç ve Avusturya gibi ana kabullenici ülkelerde neredeyse çözümsüz sorunlarla karşı karşıya getiriyor. Bu sorunlar, birçok Avrupa ülkesinde popülist hareketlere ve partilere yoğun şekilde hız kazandıran ana etken oluyor. Bu durum Kaddafi'nin devrilmesinden sonra fiilen açılan Akdeniz güzergâhı üzerinden gelen Afrikalı göçmenlerin ana kabul ülkesi olan İtalya için de geçerli.

2016 Seçme hakkına sahip nüfusun %72.2'sinin katıldığı oylamada (Brexit), Britanyalıların %51.9'u AB'den çıkış, %48.1'i ise kalmak için oy kullanıyor. Oylamanın ardından Theresa May (d. 1956) liderliğindeki yeni Britanya hükümetinin çıkışın şartları üzerine yürüttüğü müzakereler güçlüklerle sürdürülüyor.

2017 Cumhuriyetçi Donald Trump (d. 1946), 20 Ocak'ta yaptığı yerleşik siyasi düzenin suratına çarpan bir açılış konuşmasıyla ABD başkanlığı görevine geliyor. Kendisinin ani ve şaşırtıcı yön değiştirmeleriyle damga vurduğu "önce Amerika siyaseti" ile dış politikada da peş peşe güçlü hamleler yapıyor. Örneğin, Paris İklim Koruma Anlaşması'ndaki imzasını geri çekip ayrılması, çok taraflı İran Anlaşması'ndan ve fiilen NAFTA'dan da çekilmesi, bir de 2018'de İsrail'de-

ki Amerikan elçiliğinin Tel Aviv'den Kudüs'e taşınması ve Kuzey Kore diktatörü Kim-Jong-un ile buluşması, dünya kamuoyunda büyük tartışmalara yol açıyor. İkinci kez aday olduğu Başkanlık yarışını, tartışmalara yol açan bir sayım sürecinin ardından kaybediyor ve 20 Ocak 2021'de yeni ABD Başkanı Joe Biden oluyor.

2018 ABD'nin Avrupa ve Çin'e karşı cezalandırma amaçlı yeni gümrük vergileri getireceğini duyurması (ve bazılarını uygulamaya başlaması), pazarları ve borsaları tedirgin eden ticari çatışmalar tehlikesi yaratıyor.

2019 (1 Aralık) Çin'in Hubei bölgesinin başkenti Vuhan'da, bugün COVID-19 pandemisi veya koronavirüs pandemisi olarak adlandırılan virüs salgını ortaya çıkıyor. 2021 Haziran'ına kadar dünya çapında üç buçuk milyondan fazla insanın ölümüne yol açıyor.

DÜNYA TARİHİNİN EN ÖNEMLİ 1000 OLAYI

ÇİVİ YAZISININ İCADINDAN COVID-19 SALGININA

KLAUS-JÜRGEN MATZ

Klaus-Jürgen Matz, *Dünya Tarihinin En Önemli 1000 Olayı* başlıklı kitabında; insanlık tarihinin kayda geçmesini başlatan çivi yazısının icadından 2019 yılında hayatımıza giren ve milyonlarca insanın ölümüne yol açtığı gibi hayatta kalanlara da tarifsiz travmalar ve acılar yaşatan COVID-19 salgınına kadar 5000 yıllık bir zincirinin en güçlü tarihi ve kültürel bağlantılarını önümüze seriyor. En önemli olayların kısa yorumlarla birlikte sunulduğu bu seçki, insanın yeryüzü serüveninin kayıtlı bilgisi olarak da okunabilir. Dünya tarihini dönüştüren siyasi olaylardan bilimsel keşiflere, kültür hayatına damga vuran sanat eserlerinden teknolojik atılımlara varıncaya dek birbirinden ilginç 1000 olayın derlendiği bu çalışma, hem hafızanızı tazeleyecek hem de dünya tarihine hızlı bir bakış atmanızı sağlayacak.

Klaus-Jürgen Matz, 1949 yılında Rendsburg'da doğdu. Mannheim Üniversitesi'nde modern ve çağdaş tarih kürsüsünde profesörlük yaptı. Endüstri Çağı'nda Alman ve İngiliz sosyal tarihiyle birlikte Avrupa yayılcılığı ve sömürgeciliği üzerine de çalışmaları bulunan yazar 4 Kasım 2020 tarihinde vefat etti.

**RUNIK
KİTAP**

ISBN 978-625-7757-69-0

